

29 november—2 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 november

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Adolfsson ang. lägre ränta och av herr Sundin om åtgärder mot prisstegringarna	5
av herr Nyman ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder	15
av herr Lundberg ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten i betalningsbalansen	18
Interpellation av herr Eriksson, Karl-Erik, ang. exekutiv auktion för skatt i visst fall	23

Onsdagen den 30 november

Svar på interpellation av herr Sundin ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.	25
Järnvägspolitiken m. m.	33
Rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst	47
Beskattningen av oskiftat dödsbo	51
Rätt till avräkning för utländsk skatt	56
Om effektivisering av rättsvården	60
Om sabbatsår	75
Arbetstidens begränsning	89
Om en ny jaktorganisation	90
Sveriges självförsörjning med livsmedel	96
Vården av handikappade	97
Meddelande ang. enkel fråga av herr Nilsson, Ferdinand, ang. program 3 i radio	102

Torsdagen den 1 december

Sid.

Svar på enkel fråga av herr Schött ang. tidpunkten för val av kommunernas styrelser	104
Svar på interpellationer:	
av fru Segerstedt Wiberg ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika	106
av herr Tistad ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige	114
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Jansson, Paul, ang. dop och namngivning	119
av fru Segerstedt Wiberg ang. remissförfarandet i visst fall	119

Fredagen den 2 december

Svar på interpellation av herr Larsson, Thorsten, ang. den svenska sockerproduktionen	120
Interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, ang. tillämpningen av den nya jordförvärvslagen	126
Meddelande ang. enkel fråga av herr Hübinette om resebidrag till anhörig vid värnpliktigs sjukdom	126

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 30 november**

Utrikesutskottets utlåtande nr 8, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	32
Statsutskottets utlåtande nr 144, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	32
Bevillningsutskottets betänkande nr 50, ang. redogörelse från Nordiska rådets fjortonde session	32
Första lagutskottets utlåtande nr 42, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	32
Andra lagutskottets utlåtande nr 57, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	32
Tredje lagutskottets utlåtande nr 55, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	32

	Sid.
Utrikesutskottets utlåtande nr 9, ang. vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte	32
— nr 10, om ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.	32
Bevillningsutskottets betänkande nr 57, om ändrad lydelse av 13 § förordningen angående tullrestitution, m. m.	33
Statsutskottets utlåtande nr 143, ang. riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket	33
Bevillningsutskottets betänkande nr 53, ang. riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket m. m.	33
Andra lagutskottets utlåtande nr 58, ang. riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket	33
Tredje lagutskottets utlåtande nr 52, ang. riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket	33
Jordbruksutskottets utlåtande nr 25, ang. riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket, m. m.	33
Statsutskottets utlåtande nr 145, om ersättning för skada genom tandbehandling	33
— nr 146, ang. järnvägspolitiken m. m.	33
— nr 147, ang. folkrörelsernas arkiv	47
— nr 148, om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress	47
— nr 149, ang. inspektion och inventering av statliga myndigheters bibliotek	47
— nr 150, ang. inrättande av interna abonnentväxlar vid statens anläggningar	47
Bevillningsutskottets betänkande nr 51, ang. rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.	47
— nr 55, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	51
— nr 54, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	56
— nr 56, ang. avtal med Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	59
— nr 58, ang. beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot	59
— nr 61, ang. tilläggsavtal till avtal med Spanien för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	59
Bankoutskottets utlåtande nr 48, ang. förbudet mot pantsättning av aktier i vissa bolag	59
— nr 49, ang. ändrade grunder för bankernas kreditbedömning ..	60
Första lagutskottets utlåtande nr 40, om ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads mål	60
— nr 41, om effektivisering av rättsvården	60
Andra lagutskottets utlåtande nr 73, om sabbatsår	75
— nr 75, ang. ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.	89
— nr 76, ang. ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen om arbetstidens begränsning, m. m.	89
— nr 77, om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen	90

	Sid
Jordbruksutskottets utlåtande nr 16, ang. kvalitetsbestämmelserna vid inlösen av brödsäd	90
— nr 17, om anläggningar för konsttorkning av vallfoder	90
— nr 20, om en ny jaktorganisation	90
— nr 21, ang. Sveriges självförsörjning med livsmedel	96
— nr 22, ang. veterinärstyrelsens handläggning av frågor om ersättning enligt epizootilagen	97
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade	97
— nr 58, om trafikproblemen i större tätorter	101

Tisdagen den 29 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 332, till Konungen i anledning av väckta motioner om krediter till s. k. familjeskogsbruk.

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara *dels* herr Adolfssons interpellation angående lägre ränta, *dels ock* herr Sundins interpellation om åtgärder mot prisstegringarna, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Sundin har frågat mig *dels* om jag vill lämna en redogörelse för vidtagna och planerade åtgärder för att stoppa prisstegringarna, *dels* om jag är villig att ta initiativ till överläggningar med representanter för de politiska partierna och arbetsmarknadens parter angående åtgärder syftande till ett stabilt penningvärde.

Vidare har herr Adolfsson ställt en fråga till statsministern huruvida en ändring av den ekonomiska politiken bör kunna öppna perspektivet om en lägre ränta som ett led i bekämpandet av inflationen. Jag ber att få svara även på den senare interpellationen.

På herr Sundins första fråga vill jag svara, att jag såväl i vårens kompletteringsproposition som under den eko-

nomiska debatten i maj månad lämnade riksdagen en utförlig redogörelse för de stabiliseringspolitiska åtgärder, som vidtagits resp. planerades vid den tidpunkten. En minst lika utförlig redogörelse för den aktuella och framtida ekonomiska politiken kommer jag att lämna i finansplanen till den statsverksproposition, som kommer att presenteras riksdagen i vanlig ordning den 11 januari. Den rätta tidpunkten att diskutera de av regeringen planerade åtgärderna mot prisstegringarna torde därför vara remissdebatten i början av nästa år, då statsverkspropositionen ligger på riksdagens bord.

I anledning av den fråga som herr Adolfsson har ställt rörande framtidsperspektiven för räntepolitiken ber jag av samma skäl att få hänvisa till den redogörelse för regeringens ekonomiska politik som kommer att lämnas i statsverkspropositionen. Rent allmänt kan räntepolitikens roll i samhällsekonomin uttryckas så att den är ett av flera medel med vilka regering och riksbanksledning påverkar det ekonomiska skeendet för att uppehålla den balans i ekonomin som är förutsättningen för all utveckling och frammarsch. Graden och styrkan i utnyttjandet av det ena eller andra medlet i kampen mot inflationstendenser växlar självfallet från tid till annan beroende på behovet och de politiska bedömningarna.

Beträffande herr Sundins andra fråga vill jag erinra om att försök tidigare gjorts att tillsammans med oppositionspartierna överlägga om den ekonomiska politikens utformning. Erfarenheterna av dessa överläggningar är avgjort inte sådana, att de uppmuntrar till några nya försök. Jag är därför inte beredd att ta något initiativ av det slag herr Sundin antyder i sin fråga.

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag är väl över hövan artig om jag inledningsvis till finansministern säger, att han inte har lagt ned några större ansträngningar för att svara på den här interpellationen. Han hänvisar till vad som sades i anledning av kompletteringspropositionen. Med den mörka bild som då målades och med den konjunkturutveckling, som sedermera har ägt rum, skulle det ha varit önskvärt, inte bara för denna kammare utan för industrien, för företagen och för löntagarna att man under tiden från då till nu från regeringens sida vidtagit de positiva åtgärder som vi — enligt mitt förmenande — är nödgade att vidta.

Finansministern vill inte tala om vad som kommer att göras för prisstegringarna i nuvarande läge. Inom parentes vill jag bara säga, att före valet tillsatte man för den frågan en särskild kommitté inom det socialdemokratiska partiet med före kommunikationsministern som ordförande. Det må väl inte vara mig förment, även om det var en intern utredning, att uttrycka mig på det sättet att några effektiva kommunikationer till riksdagen och gentemot allmänheten i anledning av den utredningen över huvud taget icke har förekommit.

Sedan är det väl bara så, herr finansminister, att om vi skall kunna bemästra prisstegringarna och därmed inflationen så måste åtgärder vidtagas som ger allmänheten ett större förtroende än vad man hittills har kunnat skönja. Man kan väl uttrycka det på det sättet, att det som finns i allmänhetens tankar när det gäller inflationen är ett bristande förtroende mot den sittande regeringen. Måhända har finansministern själv bidragit till detta när han vid inte bara ett utan flera tillfällen förklarat sig acceptera att det skall få förekomma en viss grad av inflation i vårt samhälle.

Låt mig så säga några ord om prisstegringarna. Jag har framför mig Fi-

nanstidningens inflationsbarometer, och av den framgår att från september 1965 till september 1966 har jämförelsetalet ökat från 193 till 204, alltså med 5 procent. För mig är det på inget sätt underligt att den oro på arbetsmarknaden har uppstått, som har varit karaktéristisk under löneförhandlingarna, inte minst under den senaste. Man förstår att löntagarna räknar efter vad de förlorar på inflationen, något som gör det så mycket mera nödvändigt att åtgärder vidtages.

I fråga om utrikeshandeln har finansministern tidigare i år redovisat en ljusare bild än under föregående år. De verkliga siffrorna, som jag har fått i dag från upplysningstjänsten, visar att handelsbalansen med all sannolikhet kommer att visa upp ett underskott på 1 499 miljoner kronor, en utveckling som är långt ifrån tillfredsställande och som på sitt sätt skriar efter åtgärder på det ekonomiska området från regeringens sida.

Låt mig, herr talman, utöver detta även säga några få ord om den lagerförändring som har skett. Jag skall även nu göra en jämförelse mellan åren 1965 och 1966; jag medger gärna att siffran för sista kvartalet 1966 är en prognos, men den är baserad på tredje kvartalet. Jämförelsen visar att lagerökningen skulle uppgå till inte mindre än 1 201 miljoner kronor. Med hänsyn härtill och med tanke på det allmänna konjunkturpolitiska läget, som ger anledning till bekymmer inte bara i norrlandslänen utan i stort sett över hela landet, skulle det ha varit mera tillfredsställande om finansministern vid det här tillfället kunnat säga något annat än att bara hänvisa till det pessimistiska talet i kompletteringspropositionen och till vad som kommer att stå i finansplanen. Nu har han inte sagt någonting annat; och det är väl som vanligt bara att finna sig i svar som ges, även om man personligen på intet sätt finner dem tillfredsställande.

Från centerpartiets sida har vi den

bestämda uppfattningen att mot den här tecknade bakgrunden måste krafttag till för att återställa penningvärdet, så att folk i gemen kan ha förtroende för kronan och dess värde. Jämsides med de åtgärderna är det absolut nödvändigt att vi får en diskontosänkning mycket, mycket snart. Jag har tagit upp den frågan tidigare och vill upprepa vad jag sagt, att i vårt nuvarande samhälle, där vi i realiteten icke har någon fri kapitalmarknad i ordets verkliga mening, så som vi tidigare haft, spelar inte räntan den roll som regeringen försöker göra gällande. Utöver detta vill jag peka på att hälften av den samlade kreditvolymen ligger bunden i bostadslån; vartill man väl kan lägga den negativa verkan som statens egen upplåning får. Den höga räntan är vidare ofördelaktig ur företagets synpunkt, och man har ju även från det hållet klart sagt ifrån att nuläget nödvändiggör såväl åtgärder för ett fast penningvärde som en mycket snabb diskontosänkning. Den höga räntan påverkar helt naturligt också hyreskostnaderna, varför en diskontosänkning har stor betydelse även för dem som hyr fastigheter och lägenheter.

Så kommer jag till den andra frågeställningen. Finansministern säger, att man en gång tidigare har prövat en rundabordskonferens med de politiska partierna men att den över huvud taget inte gav något resultat. Är dock inte bilden i dagens Sverige, herr finansminister, litet annorlunda än den gången? Först och främst är ju orosmolnen rätt stora nu, kanske större än vid det förra tillfället. Dessutom får väl referaten av det som förekommer inom såväl arbetstagar- som arbetsgivarorganisationer tolkas så, att man har den uppfattningen, att en samordning i dagens läge bör eftersträvas när det gäller de ekonomiska resurser som kommer att stå till förfogande vid löneförhandlingar på skilda områden. Låt mig även påminna om LKAB-chefen Lundbergs tal för en tid sedan — jag skall

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.
inte nu referera det eftersom hans synpunkter sammanfaller med vad jag alldeles nyss har sagt.

I detta sammanhang vill jag bara tillägga, att när centerpartiet och folkpartiet har önskat få till stånd rundabordskonferenser är det inget slag i tomma luften — vi känner ansvar för utvecklingen och är inte bara beredda att diskutera utan vill också nå fram till resultat. Och vi är inställda på att ta vårt politiska ansvar för ett eventuellt sådant resultat.

Ja, även om jag inledningsvis inte var så tacksam mot finansministern för svaret, som jag skulle ha önskat, tillåter jag mig sluta med en artighet som på intet sätt är krystad utan fullt uppriktig: jag är medveten om att finansministern under dessa år — och jag hoppas att vi kommer att få uppleva i ännu högre grad under det nya året — har gjort sitt allra yttersta för att hålla tillbaka alla omfattande krav från de olika departementen. Enligt vårt förmenande har emellertid finansministerns åtgärder hittills inte varit tillräckliga.

Med detta ber jag att än en gång få säga ett tack för det svar som har lämnats.

Herr ADOLFFSSON (k):

Herr talman! Jag tackar finansministern för att han i detta sammanhang velat beröra också min interpellation rörande den ekonomiska politiken i allmänhet och inom ramen för den även räntan.

Jag skulle väl också kunna inleda med en artighet till herr Sträng, men jag måste nog tyvärr säga att finansministerns svar till mig är ganska undanligande, vilket möjligen skulle kunna rättfärdigas med att inte heller min fråga gick rakt på sak — i vart fall inte så där burdust rakt på sak. Att en del formuleringar i min interpellation var så att säga vägda på guldväg har emellertid sina särskilda orsaker,

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

som finansministern säkert förstår. Vetskapen om eller kanske rättare sagt hävdandet av att den viktiga frågan om räntan inte faller under regeringens fögderi tvang mig att i räntesänkingsfrågan avstå från att direkt fråga, om regeringen tänkt att göra någonting i denna fråga. Annars skulle jag naturligtvis mycket gärna velat fråga så här: »Har regeringen för avsikt att ta initiativ till en diskontosänkning snarast möjligt för att på så sätt motverka inflationen?» Men så ansåg jag inte kunna fråga. Den frågan reses emellertid nu till dags av många — bl. a. av Landsorganisationen — men herr Sträng antyder i svaret på min interpellation inte ens någon synpunkt på denna aktualitet, än mindre någonting som skulle kunna innebära en strävan från regeringens sida i detta sammanhang.

I interpellationen, som var ställd till statsministern av det skälet att jag citerade ett uttalande av honom, ville jag animera till en överläggning om de ekonomiska frågorna i allmänhet; det var alltså min avsikt.

Beträffande den del av komplexet, som räntefrågan utgör, bör framhållas att varje räntehöjning självfallet utlöser en prisexplosion över de mest vida fält, gällande varupriser, hyreskostnader, serviceersättningar och andra likartade ting, prishöjningar som inte återtås när räntan sedan möjligen sänks utan kvarstår.

Beträffande prisfrågan i övrigt får med ett beklagande konstateras, att valrörelsens många löften i denna fråga allttjämt kvarstår att uppfylla, även om av svaret synes framgå att någonting kommer att anmälas i detta avseende i den kommande statsverkspropositionen.

En betydande del av prishöjningarna och av inflationsutvecklingen hänger samman med det skyhöga ränteläget. När det gäller bostadskostnaderna har vi nu kommit i ett läge som jag vill beteckna som helt enkelt socialt nedrivande. Att möta prishöjningstendenser

med automatiskt prishöjande åtgärder är väl värre än en Döbelnsmedicin. Något godtagbart motiv för att — såsom skedde nu i maj månad — ytterligare höja diskontot har i varje fall jag inte kunnat hitta. Samma sak gäller frågan om förhållandena på kreditmarknaden och på den »grå marknaden» beträffande räntorna. Vi har haft ränteslaveri mer än nog redan innan den ytterligare diskontohöjningen inträffade.

Nu säger finansministern i den del av svaret som adresseras till mig: »Rent allmänt kan räntepolitikens roll i samhällsekonomin uttryckas så att den är ett av flera medel med vilka regering och riksbanksledning påverkar det ekonomiska skeendet» — där slutar jag att citera fastän det stod litet till.

Min interpellation utgick just från denna tes, men formuleringarna gav också uttryck för åsikten, att räntan borde tvingas till en mera underordnad roll i den ekonomiska politiken än vad som för närvarande är fallet. Det är det som jag mellan raderna upplyser i interpellationen och vill upprepa här. Då uppkommer frågan om de andra medlen och deras effektivitet. Sätter man in räntefrågan i ett större sammanhang, måste man samtidigt efterlysa andra tendenser och nya planer inom den ekonomiska politiken i stort, annars talar man bara ut i tomma vädret.

I interpellationen citerade jag ett uttalande av statsminister Erlander i Aftonbladet för den 3 oktober, och det var alltså detta uttalande som animerade mig att rikta interpellationen till hans excellens. Statsministern sade, med hänsyftning bland annat på bostadsbyggandets kapitalförsörjning, att det behövs en större planmässighet också för det privata näringslivet, som slukar allt mera lånepengar till sina investeringar. Till detta fogade statsministern ordagrant följande — försåvitt det nu är ordagrant återgivet i Aftonbladet: »Hittills har våra instrument varit det liberala samhällets. Nu ser vi en ökad spänning mellan trygghetskra-

vet och blandekonomin. Sannolikt kräver framtiden mycket mera planering över hela fältet.»

Det var ju ett intressant uttalande. Det antydde visserligen inte några ändrade förhållanden i fråga om äganderätt och beslutsfunktioner när det gäller produktionen i det svenska samhället, men kanske antydde det sviktande tro på — ursäktat uttrycket — teologien om räntan som ett av de mera saliggörande medlen för kreditregleringar och dämpning av alltför heta konjunkturner.

Det är klart att man är intresserad av vad finansministern har för åsikt i saken. Att han inte har uttryckt den i de två svar, som föreligger här, kan naturligtvis motiveras med att en redovisning kommer att presenteras i statsverkspropositionen och kan ventileras i den remissdebatt som då följer.

Jag kan alltså inte provocera fram några svar. Men jag vill ändå fråga: Bör man inte avstå från prisuppdrivande medel och i stället tillgripa andra metoder? Bör man inte undvika ett ränteslaveri, som bl. a. medverkar till att nya smålägenheter kostar bortåt 700 kronor i månaden i hyra och som leder till att en väsentlig del av de bostadsökande aldrig kan reflektera på en lägenhet, utan helt enkelt klassas ut, medan andra människor går direkt ur bostadskön — eller aldrig behöver stå där — och övertar en lägenhet därför att de har råd att betala den? Borde inte läget på kreditmarknaden lättas och snedvridningen i produktionen motverkas genom en noggrann behovsprövning av de privata investeringarna för industriella och kommersiella ändamål och genom ökade statliga engagemang för behovsproduktion? Det tycker jag i så fall vore någonting annat än de ekonomiska samtal, som herr Sundin envisas med att efterlysa här i kamraren.

Inom det som kallas den kollektiva sektorn är det *behoven* — eller det som bedöms vara de faktiska behoven — som

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

avgör vilken art och omfattning verksamheten skall ha och dess eventuella utbyggnad. Fastän tillverkan­det av nytigheter självfallet överväger också inom den privatägda produktionen, förekommer inom denna däremot mycken spekulationsproduktion. Möjligheten av vinst på verksamheten och inte samhällsnyttan avgör alltså i många fall frågorna om dess fortbestånd eller utbyggnad. Då frågar jag mig, om inte något borde göras härvidlag för att åstadkomma en bättre balans, omfattande även kreditmarknadens tillstånd.

Herr talman! Jag tillåter mig alltså, samtidigt som jag upprepar mitt tack för svaret, att anse att det är på dessa områden som kreditnöden, inflationsutvecklingen och den s. k. överhettningen av konjunkturen kunde förebyggas — och förebyggas på ett effektivt sätt — medan höga räntesatser däremot bara gör det onda värre och medför en svår belastning för vanligt folk till förmån för vad jag får kalla de stora kapitalägarna.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Herr Sundin började med att göra det konstaterandet, att jag tydligen inte lagt ner några större ansträngningar på att besvara hans interpellation. Jag kanske skulle kunna lämna den ytterligare förklaringen, att jag och mina medarbetare för närvarande lägger ner — om jag får uttrycka det själv — inte så föraktliga ansträngningar på att prestera den helhetssyn på de ekonomiska problemen, som vi enligt gällande stadgar och förordningar skall redovisa inför riksdagen i början av januari månad. Men att i dagsläget begära så att säga en remissdebatt fem veckor i förskott och göra anspråk på att finansministern vid detta tillfälle skall ha alla de ställningstaganden, bedömningar och avvägningar färdiga, som kommer att redovisas när statsverkspropositionen läggs på riksdagens bord, det är faktiskt att begära för mycket.

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

Jag hade räknat med, och det är möjligt — jag är inte säker på det, men det är ju möjligt — att herr Sundin delar min uppfattning, att det är bättre med en debatt av ett reellt innehåll utifrån förutsättningar, som vi då slutligt har tänkt igenom, än en debatt här i dag, som måste bli mer eller mindre en skuggfäktning med ett oändligt upprepande av gamla kända argument från de senaste ekonomiska debatterna.

Jag skulle kanske sluta med detta. Herr Sundin tog emellertid upp frågan om utrikeshandels minus och rörde sig där med en siffra, som jag får tillfälle att i någon mån, om inte siffermässigt så i allmänna ordalag, ta upp när jag skall svara på en annan interpellation litet senare här i dag. Jag kan således avstå från att ta upp den debatten nu.

Men något överraskad blir jag när herr Sundin från sin mörka bild av utvecklingen — som han illustrerar med minus i utrikeshandeln till en dignitet som jag anser vara i överkant och dessutom särskilt stryker under detta med redovisningar av prisstegringarna under tolv månadersperioden september—september — kommer fram till vad han tycker skulle vara hot för soten, nämligen en diskontosänkning som han omedelbart vill beställa. Jag har en känsla av att det är dåligt med sammanhanget i argumenteringen och slutsatserna. I vart fall kommer herr Sundin inte att få några instämmanden från folk som anser sig kunna dessa frågor. Jag vill inte göra anspråk på det här i dag, herr talman!

Om jag så bara med ett ord skulle beröra frågan om en rundabordskonferens så har vi ju under de senaste veckorna på gång en ganska intressant debatt mellan löntagarorganisationerna. Det är möjligt att herr Sundin delar min uppfattning, att det i första hand är där som man behöver resonera sig fram till en samstämmighet, om det skall vara någon mening med en allmän samstämmighet i de här frågorna.

Den diskussion som nu försiggår inför offentligheten både från talartribuner och i pressen har klart givit vid handen, att de tre löntagarorganisationerna ännu inte är färdiga att ta upp en samdiskussion om ett gemensamt utspel. Man är medveten om svårigheterna, och man vågar inte ta definitiv ställning.

Däremot har de på ett sätt som inte lämnar något tvivel gjort klart för allmänheten, att de vill ha den debatten för sig själva och inte vill ha med några andra debattörer i diskussionen. De har tackat nej till ett inhopps av regeringen, eftersom de tycker att regeringen bör hålla sig vid sidan om en sådan diskussion. För mig är det ingen nyhet — jag har känt till den uppfattningen mycket länge. Jag vet inte om man explicit har meddelat, att man även är beredd att avvisa herr Sundin, d. v. s. representanter för oppositionen, men jag drar den kanske något lättsinniga slutsatsen, att man inte heller vill ha oppositionen med i diskussionerna när man inte vill ha regeringen med.

Jag tror alltså det är klokast att vi för närvarande ger upp tanken på att göra några bestående insatser vid en rundabordskonferens. Den här frågan behöver nog ligga till sig, och jag är övertygad om att i första hand löntagarorganisationerna själva behöver resonera sig fram till en enhetlig lönepolitisk linje. Gör de detta, kan de sedan se vad nästa steg bör bli.

Herr Adolfsson tyckte att mitt svar var något undanglidande. Han har stått i ett predikament när han skulle ställa interpellationen och har fått »våga orden på guldvåg» — jag måste till min skam erkänna att jag inte har varit lika finkänslig när jag skrivit ihop interpellationssvaret. Han har vänt sig med sina bekymmer till finansministern i en fråga som formellt skall handläggas av riksbanksledningen. Nu råder det emellertid god kontakt mellan regering och riksbanksledning i dessa frågor, och riksdagen har i ett utskottsut-

låtande givit sin sanktion åt att det skall vara så vid förändringar i räntepolitiken.

Herr Adolfsson säger, att han i själva verket skulle vilja fråga om det blir någon diskontosänkning. Jag får väl svara att den finansminister, som säger att det skall bli en diskontosänkning eller en diskontohöjning eller som över huvud taget diskuterar den frågan, nog bör gå till regeringschefen snarast möjligt och be att bli befriad från ämbetet som finansminister.

Det här är saker och ting som ingen finansminister resonerar om i förväg. Man kan bara svara i allmänna vändningar. Om den allmänna ekonomiska situationen är sådan att det behövs lättnader, kan man tänka sig att införa dem genom finanspolitiken eller kreditpolitiken. Vilketdera man väljer får betingas av situationen när ett sådant ställningstagande skall göras.

Nu menade herr Adolfsson att räntepolitiken borde tvingas att spela en mera underordnad roll i den allmänna ekonomiska debatten. Det betyder med andra ord att herr Adolfsson beställer en starkare finanspolitik för att skapa möjligheter för att tilldela räntepolitiken en mera underordnad roll. Önskemålet om en starkare finanspolitik kan ta sig uttryck i att man uppvaktar denna kammare och medkammaren med förslag om ökade skatter eller ta sig uttryck i att man försöker dra in på de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet för att därmed skapa en sådan allmän temperatur i det ekonomiska livet, att förutsättningar för en lättnad i räntepolitiken och kreditpolitiken uppstår. Allt detta är ju kända ting, som jag inte behöver undervisa herr Adolfsson om.

Trots att vi har denna höga ränta, så är emissionsräntan i de flesta tongivande länder i Europa högre än här. Tyskland, Frankrike, England och Danmark har i dag en emissionsränta som är högre än den är i vårt land. I dessa länder ligger det politiska ansvaret på

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.
skilda händer — i vissa fall hos arbetarpartier, i andra fall hos andra partier — men alla har bedömt situationen ganska ensartat. Jag kan ge herr Adolfsson rätt i att räntan intar en mera underordnad ställning i samhällen som inte bara planerar, utan också dirigerar och reglerar sin ekonomi på ett sätt, som radikalt skiljer sig från det ekonomiska system som vi tillämpar i vårt land.

Man kommer aldrig ifrån att räntan är priset på pengar. Om efterfrågan på pengar är så stor i samhället, att många intressen kämpar om ett kapital som inte är litet i och för sig men som är för litet med hänsyn till efterfrågan, är det svårt att kommendera fram ett lägre pris på kapitalet. Det måste till andra åtgärder för att man skall skapa en sådan balans att det föreligger naturliga förutsättningar för ett lägre pris på pengarna.

Herr Adolfsson säger att det har gått för långt när smålägenheter kostar 700 kronor per månad i hyra. Jag vet inte vilket fall han syftar på, men det kan möjligen vara ett privathus i Stockholm som byggts utan statliga lån och som presenterades i en av morgontidningarna för någon vecka sedan. I så fall har han väl rätt, men det exemplet är inte signifikativt för prissättningen i en nyproduktion.

Av en årsproduktion på cirka 90 000 lägenheter är inte mer än cirka 4 000 privatfinansierade. De andra är i stor utsträckning statsfinansierade med garanterad basränta, vilket innebär att kapitalkostnaden för en nyproducerad lägenhet — jag undantar kreditivkostnaden — ligger vid 4 procent. Numera får man nog säga att en byggnadskostnad som grundar sig på en basränta av 4 procent ger en relativt moderat kapitalkostnad.

Ingen skall förneka att byggnadskostnaderna ändå är höga. Särskilt dyrt blir det om jag går till hus som uppförts för nio—tio år sedan, där den statliga räntesubventionen upphör. Det är i dag

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

aktuellt för 1957 års årgång, om jag minns rätt. Det betyder att de som bor i hus som byggts 1957 betalar dagens räntekostnader på byggnadskostnader som var aktuella för nio—tio år sedan. Den hyran blir hög, men den blir ändå inte högre i kronor än vad den betalar som flyttar in i en lägenhet, producerad 1966, för vilken staten garanterar ett ränteläge på 4 procent.

Så snabb har kostnadsutvecklingen tyvärr varit inom byggnadsbranschen. Om man ser detta som en grafisk kurva, finner man att strecket går sakta uppåt.

Jag har sagt detta med anledning av att vi nu läst i dagstidningarna om de stora hyresstegringarna på 29 procent när det gäller en speciell årgång, och för att lugna ner stämningen litet grand bör det därför kanske sägas, att hyreskostnaderna för den årgången i kronor och ören räknat inte är större än för årgången 1966, för vilken bas-och garantiräntan utgör 4 procent.

Herr talman! Utan att bjuda in till någon längre allmän ekonomisk debatt ansåg jag att jag hade skyldighet att göra dessa kommentarer med anledning av interpellanternas inlägg.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag förstår, att det pågår ett intensivt arbete i finansdepartementet för att knyta ihop allt som skall presenteras för oss den 11 januari, men jag påpekade också när det gällde vissa åtgärder för att motverka prisstegringarna, att det har förflutit en tid från det att kompletteringspropositionen lades fram till den 11 januari, och det skulle ha varit av intresse, om man hade sett att någonting positivt hade gjorts från regeringens sida på detta område.

Jag vill till detta bara knyta den förhoppningen, herr talman, att vi när vi får se finansplanen och statsverkspropositionen finner litet mer än bara de kända argumenten från tidigare år, att det blir något av nya djärva grepp som skall klara av de problem som jag

här har redovisat. Jag vet inte om jag målade det hela alltför svart — det återstår att se när vi får ta del av de handlingar i januari, som dels skall ge oss vägledning för ett år framåt och dels även siktar framåt i form av en flerårsplan, så att vi kan se var vi så småningom kommer att hamna. Det som kanske allra mest oroar mig är när jag jämför konsumentprisindex med industriproduktionsindex i Sverige och finner att det föreligger en minusbalans som är ganska oroande i detta sammanhang.

Sedan är det alldeles givet, att finansministern ju inte har någon möjlighet att råda över den mäktiga riksbanken och dess chef. Emellertid förhåller det sig väl så, att regeringen vid tillsättningen av styrelsen inte är alldeles utelämnad i detta sammanhang — det är inte bara riksdagen, som har med styrelsevalet att göra utan även regeringen är på sitt sätt delaktig när det gäller ledningen för riksbanken. Utöver detta vill jag säga, att det skulle vara underligt om ett lands finansminister inte får ha ett litet finger med i spelet när det sker en diskontohöjning eller, som vi nu hoppas, en mycket snabb diskontosänkning.

Finansministern är vidare oförstående när det gäller den rundabordskonferens som här nämnts. Ja, han får väl vara det så länge! Vi får väl se hur utvecklingen blir på detta område. Det är tacknämligt att löntagarorganisationerna har velat börja att liksom ta ett större ansvar för att fördela de gemensamma resurserna, men jag kan ju inte komma ifrån att det även skulle ha en viss nytta i detta sammanhang, om representanter från partierna som tillhör riksdagen finge en chans att på ett tidigt stadium få det material som är nödvändigt för ett ställningstagande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Herr Sträng ansåg att det skulle ha varit en fara för hans taburet om han här angivit den när-

maste tidens perspektiv beträffande ränteläget och alltså sagt någonting bestämt om räntans höjd. Jag anser inte att någon sådan fara behöver uppstå, i all synnerhet som jag aldrig har begärt att herr Sträng som finansminister skall säga någonting därom. Jag angav bara vad jag egentligen skulle ha velat fråga, om jag hade haft möjlighet att fråga så som jag önskat. Det var alltsammans.

Finansministern undrade varifrån jag tog mina bostadskostnadsexempel och om det möjligen var från något visst av herr Sträng angivet privatbyggt hus. Prisexemplen har jag tagit från min egen hemstad, och jag kan bestyrka dem genom att lägga fram ett siffermaterial att studera om så skulle önskas. Det har sagts tidigare att en modern bostad inte bör få kosta mer än en femtedel av innehavarens inkomst. Med en sådan tumregel skulle i min hemstad Göteborg årsinkomsten behöva vara 30 000 kronor för den som hyr en trerummare i de nya områdena. Men medianinkomsten för göteborgarna är avsevärt lägre än denna summa.

Jag går nu konkret in på frågan om storlekar och kostnader för att ge någon bevisning för vad jag hävdar i mitt tidigare anförande. En tvårumslägenhet om 65 kvadratmeter kostar nu 635 kronor i månaden inklusive värme o. d., och en trerumslägenhet på något över 80 kvadratmeter kostar 750 kronor i månaden i de områden som nu bebyggs.

Så långt har det gått, att 60—70 procent av de sökande, som bostadsförmedlingen hänvisar till dessa nya områden, skickar återbud när de får veta hur höga hyreskostnaderna är. Detta har lett till en bostadsfördelning som inte baseras på oundgängligt bostadsbehov av sociala, medicinska och andra skäl, utan på storleken av penninginnehavet; jag tror att jag underströk detta parentetiskt i mitt förra anförande. Om detta säger Göteborgs stads bostadsförmedling: »Vi får i stället spränga tur-

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.
ordningen och ta folk som är helt nyinflyttade. I vissa fall räcker det alltså i praktiken med att fylla i anmälningsblanketten. Under den närmaste tiden får troligen de höga inkomsttagarna stora chanser att i ett enda huj kila förbi alla de tusentals bostadssökande som i många år köat på förmedlingen.»

Detta kallar jag för socialt nedrivande, vilket jag ville visa med ett par exempel, som jag står för.

Det finns andra exempel att anföra. I Österhaninge, som ligger inte så långt härifrån, vägrar kommunen att ta emot bostadssökande som inte förtjänar bortåt 60 000 kronor om året. Mindre välbeställda hyresgäster har alltså inte en chans att få dessa nya bostäder i Österhaninge, uppförda av samhällsnyttiga bostadsföretag, som sålunda inte har arbetat med något profitintresse i sammanhanget. Man måste alltså utgå ifrån att det är självkostnaden det är fråga om.

Om ytterligare bestyrkande av vad jag sagt beträffande bostadskostnader och bostadsstorlekar behövs, är jag villig att skaffa fram detta material. Jag säger inte mer om det nu, eftersom jag förstår att tiden är knapp. Finansministern har ju ytterligare interpellationer att besvara.

Detta leder också till att jag inte vågar gå så djupt in på den del av finansministerns anförande, som sysselsatte sig med det herr Sundin sagt och där finansministern underströk att han som finansminister nu anstränger sig till det yttersta för att anlägga en helhetssyn på dessa samhällsekonomiska och samhällseliga frågor.

Till det vill jag bara säga att det gläder mig högeligen, om enhetlig överblick och helhetslösningar i fortsättningen kommer att sättas i högsätet. Givetvis är man nyfiken på denna helhetssyns innehåll och syftning, men jag förstår att jag inte nu kan begära att få några närmare antydningar därom.

Som enskild ledamot av kammaren och eftersom jag strax skall gå härifrån

Om åtgärder mot prisstegringarna, m. m.

vill jag ta chansen att plädera för helt andra åtgärder än högranta. Därvidlag vill jag, i polemik mot vad herr finansministern nyss sade, framhålla att alternativet inte kan få vara en strävare kreditpolitik. Alternativet måste vara ingripande av annat slag — av förebyggande natur.

Sedan min interpellation framställdes har många tecken uppenbarats på att den oro som vi hyser för den s. k. blandekonomiens samhällsekonomiska och sociala resultat delas av oerhört många här i landet, bl. a. av många av finansministerns egna partivänner. Resultatet av denna blandekonomi är också herr Strängs dilemma som finansminister. Herr Sträng kan näppeligen ha det särdeles lätt i denna funktion. Ingen vill bestrida att finansministern får slita för allt vad han är värd.

I Landsorganisationens nyligen publicerade skrift — jag tror den heter Ekonomiska utsikter hösten 1966 — kan man utläsa något av ett siktande framåt mot sådant som samhällsutvecklingen redan för längesedan har aktualiserat. Om industriinvesteringarna heter det där bl. a.: »Den i och för sig önskvärda ökningen som nu kommer till stånd har måst köpas med betydande och svåröverskådliga skatteeftergifter. Det kan ifrågasättas om inte direkta samhällsliga investeringsinsatser kan komma att te sig som ett billigare alternativ.»

Ja, planera och reglera! Då kanske röntan verkligen kan bli någonting helt underordnat i kreditpolitiken och i den ekonomiska politiken i allmänhet. Beträffande Landsorganisationens förklaring kan jag kanske säga, att jag reagerat mot påståendet att industriinvesteringarnas storlek möjliggjorts endast genom skatteeftergifter. Likaså reagerar jag mot att frågan om kostsamheten göres till huvudsak i resonemanget om en eventuell ökning av den samhällsliga verksamheten. Bekymmer för det nuvarande tillståndet i dessa avseenden speglas i vart fall av Landsorganisationens uttalanden i denna skrift.

Jag skall inte fördjupa mig mera i denna sak utan vill slutligen bara säga, att mera i nivå med utvecklingens krav än Landsorganisationens är enligt min uppfattning det förslag till handlingsprogram som lagts fram inom Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Det är alltså ett förslag till handlingsprogram. Jag refererar inte förslaget utan sammanfattar endast vad jag tror man kan utläsa därav: En socialistisk ekonomi med planhushållning bör ersätta den nuvarande blandekonomin. Om man övergår till en sådan, tror jag det vore en nog så effektiv bot mot sjukdomen, så att sådan Döbelnsmedicin som högräntor inte längre kan tänkas bli utskriven.

Jag skyndar mig att tillägga: Vi är inte där ännu! Men någon gång måste vi väl börja. Den första åtgärden bör väl då vara att hålla räntorna väsentligt lägre, särskilt när det gäller bostadsbyggandet, och att gå in för åtminstone så pass mycken planhushållning, att investeringar för umbärlig eller helt onyttig produktion — det förekommer också sådan — får stå tillbaka för en angelägen produktion och för vad man kan kalla nödvändig service åt samhällsmedborgarna.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara två mycket korta repliker!

Jag tror att man skall lyssna alldeles ovanligt illa om man skall dra den slutsatsen av mitt förra inlägg, att jag i avseende på räntepolitiken har en benägenhet att skylla på riksbanksledningen. Tvärtom tillät jag mig att säga, att denna kammare och medkammaren har auktoriserat ett utlåtande från ett utskott, där det heter att förändringarna i räntepolitiken skall ske i samråd mellan regeringen och riksbanksledningen. Man skall, som sagt, lyssna ovanligt illa, om man skall dra den slutsatsen som herr Sundin drog och som han gav uttryck för i sitt sista inlägg.

Ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

Till herr Adolfsson vill jag säga, att man givetvis kan ha olika uppfattningar om vad som är små, stora och medelstora lägenheter. Jag har lagt mig till med den uppfattningen, att jag kallar en- och tvårummare för små lägenheter, tre- och fyrrummare för medelstora och fyra- och femrummare för stora lägenheter. När herr Adolfsson i sitt första anförande nämnde, att man för små lägenheter får betala 700 kronor i månadshyra, så gjorde jag en snabberäkning och kom fram till, visserligen inklusive värme, att det betyder en hyreskostnad av 130 kronor per kvadratmeter om jag utgår från en 65 kvadratmeters tvåa. Det är högt, och det är icke representativt för bostadsbyggnaderna rent allmänt. Det måste vara alldeles speciella förhållanden.

Flyttar herr Adolfsson upp denna hyra till en medelstor lägenhet, inte till en liten lägenhet utan till en trea, som håller omkring 80 kvadratmeter, blir det litet rimligare, men jag kan ändå hålla med om att det är högt.

Slutsatsen av det hela blir, att om det är fråga om nyproduktion baserar sig hyran på en fyraprocentig kapitalkostnad. Herr Adolfsson kan ha den uppfattningen, att det är en högräntepolitik. Jag kan inte skriva under på att fyra procent på långa inteckningslån innebär någon högräntepolitik. Det måste vara andra ting än enbart kapitalkostnaderna som här konstituerar det höga hyresläget.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Nymans interpellation angående de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Nyman har i en interpellation frågat mig om jag anser att myndigheterna i allmänhet i sina anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 kunnat föreslå rationaliseringar i syfte att »ge knappa resurser den mest effektiva användningen», inom vilka samhällsområden jag anser de största rationaliseringsvinsterna vara att hämta samt vilka förväntningar jag har på myndigheternas långsiktiga rationaliseringsprogram och hur de kommer att följas upp.

Allmänt vill jag konstatera beträffande de av herr Nyman ställda frågorna att regeringens syn på rationaliseringen inom den offentliga sektorn närmast kommer att redovisas i statsverkspropositionen i början av nästa år. Beredningen av det omfattande materialet pågår och kommer inte att vara avslutad före årsskiftet.

Jag vill också understryka att de krav som i år ställts på återhållsamhet och rationell planering i princip inte innebär något nytt. De utgör led i en fortgående strävan för att myndigheterna i ökad utsträckning skall grunda sitt handlande och planerande på ekonomiska överväganden.

Frågan om mest lönsamma rationaliseringsområden är svår att besvara entydigt. De statliga rationaliseringsorganen är inriktade på att i första hand bearbeta just de områden som snabbt ger största besparing. I allmänhet förhåller det sig så, att utvecklingen ger möjligheter att angripa vissa funktioner över hela statsverksamheten snarare än inom särskilda myndighetsområden. Man får å andra sidan inte bortse från att en mycket stor del av de offentliga utgifterna helt styrs av politiska beslut, vilkas ändrande kräver mycket noga övervägande. Ett exempel på en betydande rationaliseringsvinst inom ramen för gällande normer utgör den ökning av klasstorlekarna inom den obligatoriska skolan som initierades i årets statsverksproposition.

Vad slutligen gäller frågan om myn-

Ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

digheternas långsiktiga rationaliseringsprogram hänger denna nära samman med långtidsbudgeteringen. Dessa program ingår nämligen som ett viktigt underlag vid bedömningen av statsutgifterna på längre sikt. På sedvanligt sätt torde långtidsbudgeten komma att redovisas i anslutning till den reviderade finansplanen nästa vår.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ber jag att få framföra ett tack för svaret på mina tre frågor i interpellationen.

Av svaret vet jag lika litet som tidigare om vad finansministern anser om myndigheternas rationaliseringsförslag och andra kostnads- och arbetskraftsbesparande åtgärder i samband med anslagsframställningar. Regeringens syn på rationaliseringen inom den offentliga sektorn kommer som vi hörde att redovisas i statsverkspropositionen. Jag får alltså ge mig till tåls och hoppas på att det om möjligt blir en sammanfattande redovisning av frågan, som är av största intresse inte minst för oss här i riksdagen.

Myndigheternas anslagsäskanden för budgetåret 1967/68 innebär efter vad som stått att läsa i pressen ökningsar av statsutgifterna med totalt 3 836 miljoner kronor, varav på försvaret 945 miljoner. Långtidsprognosen har räknat med 1 684 miljoner, alltså omkring hälften. Alla dessa äskanden kan säkerligen motiveras, men vad skall man säga om dem i samband med nödvändigheten av att myndigheterna genomför rationaliseringar och andra kostnads- och arbetskraftsbesparande åtgärder? Jag har frågat mig: Vilken rationaliseringseffekt kan finansministerns rödpenna ha? Jag förutsätter att den kommer till flitig användning. Jag tror att den i vissa fall kan ha en god psykologisk effekt då det gäller att ge knappa resurser den mest effektiva användning.

Tillåt mig, herr talman, att få fram-

föra några personliga synpunkter på möjligheterna till rationalisering inom den statliga sektorn — synpunkter som bygger mer på teoretiska än praktiska erfarenheter.

Den offentliga sektorn (stat, kommun, landsting) har växt mycket snabbt och sysselsätter i dag närmare en femtedel av vårt lands yrkesverksamma befolkning. Och enligt långtidsutredningen kommer den att expandera snabbare än övriga sektorer av samhällslivet. Till 1970 beräknas den öka med 100 000 anställda.

Det är uppenbart att en fortsatt höjning av vår levnadsstandard till icke obetydlig del blir beroende av den ökade effektivitet och rationalisering i personalbesparande syfte som kan uppnås även inom denna sektor. Intresset för rationalisering inom den statliga sektorn har också ökat. Inom de affärsdrivande verken tycks man nu komma i gång på allvar med kontors- och annan rationalisering. Jag såg senast i går en stor annons där man söker just rationaliseringspersonal till televerket. Det kan nog ändå enligt många uppfattning ifrågasättas om det ännu inom statlig verksamhet genomgående ägnats samma intresse åt rationaliseringar som inom den privata, där man har mer tradition att rationalisera och räkna hårt på kostnader.

Jämförelser mellan den privata och den statliga sektorn i dess helhet går inte att göra eftersom verksamhetsformerna är så olika och varierande. Pris- och kostnadsmedvetandet är svagt utvecklat inom vissa offentliga områden, som har annan målsättning, andra faktorer än rent ekonomiska att mer ta hänsyn till.

Jag har mina bästa erfarenheter från den privata sektorn och där, det vet vi, ställs i dag stora krav på företagarna då det gäller att möta bristen på personal, skära ned kostnaderna, förenkla administrationen. Glädjande nog har arbetslagarna och deras organisationer visat stort intresse för rationaliseringens

Ang. de statliga myndigheternas rationaliseringsåtgärder

nödvändighet för att uppnå högre levnadsstandard, för att företaget kanske skall kunna överleva. Längst har rationaliseringen kommit på produktionsidan, medan det gått långsammare på kontorssidan, d. v. s. bland tjänstemännen, som i dag utgör cirka 40 procent av antalet privatanställda mot endast 15 procent år 1930. Det är emellertid tydligt att rationaliseringsverksamheten på kontor kommer att intensifieras, även om det icke finns samma möjlighet att rationalisera kontorsarbetet som verkstadsarbetet. Svårigheter saknas givetvis inte. En förutsättning är enligt min uppfattning att rationalisering inte får gå ut över människan, inverka menligt på hennes hälsa. Rationalisering skall innebära både effektivitet och mänsklighet, som någon har sagt.

Vilka möjligheter har nu den statliga sektorn att rationalisera, och vad är det som behövs? Statskontoret har diskuterat denna fråga och bl. a. framhållit behovet av förbättrad planering och samordning av den statliga verksamheten, något som vi ofta haft anledning att diskutera här i kammaren. Vidare har nämnts bättre utnyttjande av automatisk databehandling i administrationen, som nu är mycket aktuellt på alla samhällsområden. Den största vinsten tycks många gånger ligga i själva rationaliseringsarbetet, som är en förutsättning för datastyrd verksamhet. Det talas om en andra industriell revolution genom data. Jag tror att datamaskinen har minst lika stora möjligheter att revolutionera och rationalisera statlig verksamhet. Tänk bara på försvaret! Varför icke i riksdagsarbetet? Personalplanering och utveckling av personaladministrativa rutiner framhålles också bland de rationaliseringsfrämjande åtgärder vilka måste beaktas ännu mera i statlig verksamhet.

Användningen av programbudget, som praktiserats i USA med stor framgång, är en nyhet som väckt intresse som hjälpmedel inom offentlig verksamhet. Programbudget innebär att det

för varje inom organisationen bedriven aktivitet görs upp ett program som närmare preciserar vad man under den kommande budgetperioden avser att uppnå med sin verksamhet, vilka resurser som krävs och hur man vill använda dem. Kostnaderna ställs i relation till prestationen. Med denna metod avser man att komma bort från slentrianmässigt budgettänkande och i stället stimulera intresset för hushållning med befintliga resurser och ökat ansvar hos ledningen. Jag undrar om statsrådet kan upplysa oss om hur långt man kommit inom statskontoret med programbudgeteringen.

En annan fråga som diskuterats är prissättning efter en mera marknadsmässig prisbildning av de tjänster som tillhandahålles av offentliga myndigheter. En ökad avgiftsfinansiering anses kunna leda till en effektivare produktion. En nyttig prövning av efterfrågan på offentliga tjänster skulle kunna åstadkommas på det sättet. Jag vet att finansministern beaktat frågan i nämnda riktlinjer till myndigheterna och uppmanat dem att överväga ökad avgiftsfinansiering utan att verksamheten fördenskull äventyras. Jag skulle kunna tänka mig att sådan avgiftsökning kunde övervägas inom biblioteksväsendet, sjukvården, vägväsendet etc. Kan man vänta sig en översyn av denna fråga inom närmaste tiden?

Den andra frågan jag ställde gällde inom vilka områden av statsförvaltningen som statsrådet anser det vara mest lönsamt att rationalisera. Jag har inte fått något direkt svar på den frågan, utan finansministern har hänvisat till att de statliga rationaliseringsorganen — främst statskontoret och de affärsdrivande verken — är inriktade på att i första hand bearbeta just de områden som ger den största besparingen. Eftersom jag har haft tillgång till statskontorets femårsplan för rationaliseringsverksamheten, kan jag själv se inom vilka områden verksamhet pågår eller planeras. Statsrådet nämner som ett ex-

empel på en betydande rationaliseringsvinst ökningen av klasstorlekarna inom den obligatoriska skolan. Jag tror att det finns mycket att göra inom skolväsendet för att öka produktionen — om jag får använda det uttrycket. Därom har ju skrivits en hel del och kanske också överdrivits något. Vi kommer inte ifrån att utbildning också har ett egenvärde för människan, ett värde som icke alltid kan mätas i pengar. Jag tror att det finns stora rationaliseringsvinster att hämta inom de flesta områden av samhällslivet; men konsten är att hämta hem dem, att få människorna samarbetsvilliga i dessa hänseenden.

Den tredje och sista frågan gällde vilka förväntningar finansministern har på myndigheternas långsiktiga rationaliseringsprogram och hur dessa program kommer att följas upp. Inte heller här har jag fått något besked, utan statsrådet hänvisar till den reviderade finansplanen nästa vår. *Min* förväntan är att långtidsprognoserna och därpå grundade handlingsplaner från regeringens sida skall kunna förbättras genom säkrare metoder. Därmed kan en grund läggas för bättre resursallokering i ett läge av knappa resurser och ökade samhällskrav; kanske vi också kan få en mindre ryckig samhällsplanering. Jag tror att det krävs flera ekonomer i våra förvaltningar och verk, flera rationaliseringsexperter, för att de knappa tillgångarna skall bli effektivt utnyttjade och riktigt allokerade. Jag tror även att vi behöver mera samhällsekonomisk forskning, om dessa förväntningar skall kunna bli uppfyllda.

Till sist önskar jag finansministern framgång med rationaliseringssträvandena, kanske bättre framgång än hitintills; jag förstår att dessa strävanden inte hör till de populäraste uppdragen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten i betalningsbalansen

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Lundbergs* interpellation angående den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten i betalningsbalansen, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Lundberg har frågat mig, om jag anser möjligheter föreligga att nå en förbättrad utrikeshandels- och valutastatistik, så att våra kunskaper om den s. k. restpostens sammansättning ökar.

Herr Lundberg anför i sin interpellation vissa synpunkter på osäkerheten i handelsstatistiken och vid uppskattningen av det s. k. tjänstenettots utveckling. Innebörden härav torde vara att bytesbalansens underskott i statistiken redovisas med ett för stort belopp. Jag delar interpellantens uppfattning på denna punkt. Denna min bedömning har jag givit uttryck åt bl. a. i årets statsverksproposition.

Beträffande herr Lundbergs fråga rörande möjligheterna att förbättra statistiken vill jag hänvisa till att en undersökning av det angivna slaget f. n. pågår inom statistiska centralbyrån.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Finansministern har besvarat min interpellation rakt på sak, snabbt och positivt, låt vara kortfattat. För detta vill jag säga ett uppriktigt och på inget vis nödbett tack.

Finansministern meddelar två upplysningar i svaret. För det första säger han att han delar min uppfattning beträffande den inverkan som det osäkra statistiska underlaget har på bytesbalansens underskott, nämligen att det redovisas med ett för högt belopp. För det andra upplyser han om att en undersökning pågår inom statistiska centralbyrån; vilket var åtminstone för

Ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten
i betalningsbalansen

mig en god nyhet. Den första frågan till finansministern blir då helt naturligt: När kan vi möjligen vänta oss något resultat av den undersökningen? Den frågan ber jag härmed att få ställa, samtidigt som jag uttalar förhoppningen att resultatet skall föreligga ganska snart.

Kanske hade jag kunnat nöja mig med detta i förvisningen om att statistiska centralbyrån kommer att göra ett bra jobb, men eftersom begreppet restposten verkligen fascinerat mig den senaste månaden vill jag något litet mer ingående utveckla vissa synpunkter, i förhoppningen att de kanske kan vara av något värde för undersökningen och för den fortsatta debatten om denna långt ifrån oviktiga fråga.

Självfallet blir vi som nation varken rikare eller fattigare i ett givet ögonblick, om vi vet mer eller mindre beträffande restpostens sammansättning och natur, men för alla prognoser om valutareservens kommande utveckling är en bättre kunskap när det gäller restposten nödvändig; och för en riktigare redovisning av bytesbalansen är den lika nödvändig.

För att göra framställningen mera begriplig för kammarens fåtaliga kvarvarande ledamöter och för att göra protokollet kanske något mera lättläst vill jag skjuta in ett litet försök till en mycket förenklad definition av restposten:

När AB Sverige gör bokslut över sin utlandsrörelse så stämmer inte bokföringen. Felsumman kallar man restpost. Och den har på sistone stigit till över miljarden, vilket visserligen bara är cirka 5 procent av ettdera exportvärdet eller importvärdet för ett år men mer än två tredjedelar av bytesbalansens senaste saldo, år 1965.

Jag vill ge ett par exempel för att visa vilka svårigheter man har haft och hur man felbedömt valutareservens utveckling. Som underlag har jag läst litet i konjunkturinstitutets höstrapporter.

År 1961 meddelade konjunkturinstitutet att »förskjutningsposten» — som man då kallade vad vi i dag kallar »restposten» — under senaste kända redovisningsperiod ökat med 490 miljoner kronor. Och så sade man: »I denna post ingår bland annat handelskrediter.» Man gjorde en enkät till industriföretagen, tydligen i akt och mening att lista ut hur mycket de tillfrågade företagen lånat upp kortfristig i utlandet under perioden i fråga och fick som svar: »Vi har lånat ut nästan 300 miljoner.» Det var ett oväntat svar — ingenting stämde. År 1962 säger institutet inte så mycket. Restposten år 1961 på 790 miljoner kronor uppges »täcka ofullständigheter och fel i det statistiska materialet». Det är ju sant men föga upplysande. År 1963 i april anför konjunkturinstitutet: »Fastän varningar beträffande valutareserven vid upprepade tillfällen visat sig vara onödiga bör man dock för säkerhets skull än en gång gardera sig för utvecklingen på litet längre sikt.» Hade man sagt på kort sikt hade det blivit rätt — åtminstone i någon mån — eftersom valutareserven vid årsskiftet 1963/64 hade sjunkit med 147 miljoner kronor. Samtidigt hade emellertid restposten gått ned från toppläget år 1961 på 790 miljoner kronor till bara 150 miljoner. Om man påminner sig det lägre diskonto som vi hade ett tag åren 1962—1963 tror jag det blir en fin samvariation mellan tänkta kurvor för restpostens storlek, diskontots höjd och kanske också i viss mån för valutareservens utveckling. Det är möjligt att restposten vid årsskiftet 1963—1964 var sammansatt av ett statistikfel som borde ha påverkat bytesbalansen med mellan 400 och 500 miljoner kronor i för oss positiv riktning och en nettokreditgivning till utlandet av korta krediter på mellan 250 och 350 miljoner kronor, vilket ger denna positiva restpost på 150 miljoner kronor. Alltnog — hösten 1964 skriver konjunkturinstitutet »att

**Ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten
i betalningsbalansen**

valutareserven under innevarande bud-
getår knappast kommer att undergå nå-
gon uppseendeväckande förändring». Ja, den ökade per kalenderåren 1964 och 1965 med respektive 838 och 570 miljoner kronor — vilket var uppseendeväckande — och samtidigt steg den redovisade restposten med 570 respektive 391 miljoner kronor upp till rekordhöjden 1 111 miljoner kronor vid årsskiftet 1965—1966. I konjunkturinstitutets sista kontrollerbara prognos, hösten 1965, står det: »Det vore underligt om det ökade underskottet på handelsbalansen inte snart skulle ge utslag i en märkbar nedgång i valutareserven.» Och ytterligare: »På nuvarande stadium implicerar således prognoserna för betalningsbalansens poster en betydande nedgång av valutareserven under loppet av nästa år» — alltså i år. Den senaste rapporten från Bankföreningen per den 30 september i år visar plus 117 miljoner kronor på en tolv månadersperiod och plus 305 miljoner kronor räknat från årsskiftet.

Detta om svårigheterna så som de kan utläsas vid en efterkontroll av Konjunkturinstitutets prognoser jämfört med de verkliga utfallen.

Nu vågar jag det påståendet att dessa prognosmissar väsentligt påverkats av en bristande förståelse för restpostens natur, vilken förståelse enbart med tillgång till dagens statistikunderlag kombinerat med en känsla för vanlig affärsbokföring borde ha varit större.

Jag skall om ett ögonblick åtminstone försöka förklara detta mot konjunkturinstitutet något oförsynta yttrande, men först måste jag granska det som finansministern direkt hänvisar till i sitt svar, nämligen statsverkspropositionen i år. I denna anföres: »Restposten är ett resultat delvis av ofullständigheter i handels- och tjänstestatistiken men huvudsakligen av brister i redovisningen av korta kapitalrörelser. Variationerna i restpostens storlek betingas i första hand av förändringar i de korta

kapitalrörelserna (export- och importkrediter).» Detta stod med finstil, som en fotnot under en tabell på sidan 12.

Men så säger finansministern i texten: »Restposten har med andra ord fortsatt att öka 1965 trots dess höga nivå 1964. Att den kortfristiga kapitalimporten, som utgör huvuddelen av restposten under dessa två år, skulle ha samma omfattning också under 1966 förefaller emellertid osannolikt.»

Till dessa två citat ur finansplanen vågar jag göra den kommentaren att de inte stämmer överens sinsemellan. Jag är så till vida ense med uttalandet i det första citatet — fotnoten — att det är förändringarna som mäts, men förstär inte textcitatet. Varför skulle det vara osannolikt att restposten inte skulle bli ungefär lika stor 1966 som 1965? Har vi förbättrat vår statistik? Inte mig veterligt. Har vi här hemma jämfört med utlandet fått en lättare kreditmarknad, som märkbart kunna påverka de korta krediterna? Knappast det heller.

Nej, kanske är sanningen att det är två helt olika författare som skrivit texterna, det är ganska naturligt, och att den som i sista hand svarar för huvudtexten — herr finansministern själv — helt enkelt tänkt fel. Det slog mig en ganska hemsk tanke: Kan det vara möjligt att finansministern också — jag har träffat andra med den uppfattningen tidigare — har ett slags föreställning om att man adderar ihop ett års beräknade korta utlandskrediter med nästa års summa etc.? Då skulle vi verkligen »ackumulera på oss ett farligt kredit-saldo», som en hög expert nyligen — enligt min åsikt felaktigt — uttryckte saken. Är det inte i stället så, att korta krediter omsätts snabbt, gamla likvideras, nya tillkommer och årssaldona varierar. Jag gissar att av 1965 års siffra på 1 111 miljoner i restposten ungefär 400 till 500 miljoner utgör vår korta utlandskredit i dag — kanske är den till och med mindre.

Uttryckssättet »kortfristiga kapital-

**Ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten
i betalningsbalansen**

importen» kanske bekräftar min misstanke att finansministern åtminstone tidigare tänkte fel. Om han i stället sagt »kortfristig kredittagning», så hade han kanske undgått sådana felslut i tankegången.

I konjunkturinstitutets nu publicerade höstrapport har man, som jag ser det, kommit ett bra stycke på väg mot ett riktigare och rättare resonemang än det man tidigare fört från det hållet och från andra håll. Men institutets synpunkter svär ju ganska kraftigt mot statsverkspropositionens åsikter. Hör här och jämför med vad jag nyss anförde om att »huvuddelen» av restposten enligt herr Sträng skulle vara korta krediter: »— — — bortåt hälften av beloppet representerar en systematisk felräkning i vår favör» och »— — — lokalisera åtminstone en del av förskjutningsposten till tjänstebalansen». Och så säger man att det framstår som »allt mindre troligt» att det skulle vara någon ökning av den korta kredittagningen. Dessutom säger man i motsats till statsverkspropositionen att restposten 1966 troligen blir ungefär lika stor som 1965. Det är klart att det är friskt och stimulerande för den egna tankeverksamheten att departementet och konjunkturinstitutet och kanske även riksbanken har olika meningar om det. Då får man fundera och försöka välja det rätta och kanske till och med hitta på något själv, och det är nu jag kommer in på den enkla affärsbokföringen.

I dagens restpost har man på ett urvanlig redovisningssynpunkt ganska härresande sätt blandat ihop dels en resultatpost — som i ett företag skulle ha gått på vinst- och förlustkontot — och dels en balanspost, det kortfristiga kreditsaldot, som hör hemma på utgående balanskonto. Alla statistikfel avseende import, export och tjänster är tillsammans en resultatpost som jag skulle vilja ha om jag så får säga »över strecket» — alltså innan siffran för bytesbalansen salderades fram. Den kan

ju föras i klump — den behöver inte för resultatets skull delas upp. Det beräknade saldot för kortfristiga krediter står sedan antingen separat i uppställningen såsom vår nuvarande restpost gör eller som en underrubrik bland de andra kaipital- och valutaposterna.

Det skulle vara högst intressant att höra om finansministern i princip anser att ett sådant förfarande skulle vara riktigt och lämpligt.

För att illustrera vad jag avser ber jag att, om de tekniska resurserna det tillåter, få visa ett par högst förenklade sifferuppställningar avseende 1965. Först en uppställning som visar hur det är redovisat i dag:

1965	milj. kr.
Handelsbalans	./ 2 103
Sjöfart och tjänster	+ 562
Bytesbalans	./ 1 541

Nästa uppställning ser ut så här:

1965	milj. kr.
Kapitaltransaktioner	+ 481
Restpost	+ 1 111
Valutareserv m. m.	./ 51
	+ 1 541

Vi har alltså kapitaltransaktioner på + 481 miljoner kronor och så kommer den kära restposten, + 1 111 miljoner, valutareserv m. m. ./ 51 miljoner, och så har vi siffran + 1 541.

Det är alltså såsom det är nu. Sedan följer min högst hypotetiska uppställning som kanske kunde se ut så här:

1965	milj. kr.
Handelsbalans	./ 2 103
Sjöfart och tjänster	+ 562
Ofullst. statistik ca	+ 600
Bytesbalans	./ 941

Då kommer vi alltså fram till en bytesbalans på minus 941 miljoner kronor.

Ang. den statistiska redovisningen beträffande den s. k. restposten i betalningsbalansen

Den andra sidan ser då ut så här:

1965	<i>milj. kr.</i>
Kapitaltransaktioner	+ 481
Kortfristiga krediter ca	+ 511
Valutareserv m. m.	./. 51
	+ 941

Då hamnar vi alltså på + 941.

Jag vet inte om min tankegång är riktig, men är den det så visar det kanske att ett praktiskt bokföringsarbete i affärslivet hade kunnat tillföra debatten något av värde. Är min tanke fel, så att jag är ute i ogjort väder, då har jag här naturligtvis stuckit ut huvudet och bett finansministern slå mig i skallen. Men jag tyckte att det var värt att ta den risken.

Sedan är det naturligtvis »bara» att med någorlunda säkerhet särskilja de två summorna ur restposten. Det är klart att jag har vissa funderingar om hur det skulle kunna gå till, men först får jag pröva om tankegången som sådan angående önskvärdheten av en uppdelning enligt arten — alltså dels resultat, dels tillgång/skuld — är riktig.

Jag vet, herr finansminister, att det här inte blev någon direkt kort suck ur ett betryckt hjärta, men varav hjärtat var fullt, därom talade munnen. Låt mig sluta med att uttrycka en varm förhoppning, att statistiska centralbyrån skall lyckas väl i sin undersökning.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Lundberg började med att säga att han var helt fascinerad av frågan om restposten, och hans inlägg var ju en utomordentlig verifikation på hans egen deklaration.

När jag tog mig friheten att i den senaste statsverkspropositionen korrigera konjunkturinstitutet och skriva ner restposten med i runt tal en halv miljard kronor, utgick jag från förutsättningar som kanske inte var lika analy-

tiskt invecklade som herr Lundbergs. Jag behöver inte redovisa dem — i stort sett kom vi ju till samma resultat.

Till min glädje har jag numera kunnat konstatera att herr Lundberg och jag inte är alldeles ensamma om att på detta handgripliga och litet oförsämda sätt behandla experternas beräkning. I årets konjunkturrapport i höst är konjunkturinstitutet självt inne på ungefär samma vägar, eftersom man är på det klara med att det föreligger vissa felbedömningar i fråga om restpostens storlek.

För att nu inte stimulera herr Lundberg till ett nytt inlägg i detta fascinerande ämne skall jag behärska mig och sluta med vad jag här har sagt. Jag skall endast försöka svara på hans fråga, om vi kan vänta ett snabbt resultat av den undersökning som statistiska centralbyrån för närvarande håller på med. Tyvärr måste jag säga att jag tror den kommer att ta sin tid. Ämbetsverket är noggrant och fullt av vetenskaplig ambition, och det kommer nog att detaljanalysera både import- och exportstatistik, tjänstenetto och mycket annat, så jag är rädd för att utredningen kommer att ta sin tid. Jag är emellertid lika angelägen som herr Lundberg att få den här frågan belyst så snart som möjligt. Jag är ledsen att jag nu provocerar herr Lundberg till ett nytt inlägg — jag trodde jag skulle kunna undgå det.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag lovar att jag skall fatta mig mycket kort.

Jag tycker det är synd att undersökningen skall ta sådan tid. Överdrivna ambitioner i fråga om noggrannhet är inte på sin plats här. Jag tror att man skulle kunna koncentrera sig på att få tag på det korta kreditsaldot och att man sedan med en subtraktion skulle kunna åtminstone hjälpligt hyfsa hela balansen, men det är kanske en förflugen tanke.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 8—10, statsutskottets utlåtanden nr 143—150, bevillningsutskottets betänkanden nr 50, 51, 53—58 och 61, bankoutskottets utlåtanden nr 48 och 49, första lagutskottets utlåtanden nr 40—42, andra lagutskottets utlåtande nr 57, 58, 73 och 75—77, tredje lagutskottets utlåtanden nr 52 och 55, jordbruksutskottets utlåtanden nr 16, 17, 20—22 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 57 och 58.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde *dels* statsutskottets utlåtande nr 144, bevillningsutskottets betänkande nr 50, första lagutskottets utlåtande nr 42, andra lagutskottets utlåtande nr 57 och tredje lagutskottets utlåtande nr 55 i nu nämnd ordning skulle uppföras näst efter utrikesutskottets utlåtande nr 8, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 57 skulle sättas näst efter utrikesutskottets utlåtande nr 10, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 53, andra lagutskottets utlåtande nr 58, tredje lagutskottets utlåtande nr 52 och jordbruksutskottets utlåtande nr 25 i angiven ordning skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 143, *dels* ock bevillningsutskottets betänkande nr 55 skulle sättas näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 51.

Interpellation ang. exekutiv auktion för skatt i visst fall

Herr ERIKSSON, KARL-ERIK, (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I fråga om exekutiv verkställighet i enskilda mål stadgas i utsökningslagen att väl utmätning i princip får ske i mål där exekutionsurkunden ej vunnit laga kraft, medan exekutiv försäljning av det utsökta godset däremot inte får ske förrän laga kraft inträtt.

Denna bestämmelse är givetvis dikterad av intresset att undvika de komplikationer som skulle inträda om försäljning av utmätt gods kommit till stånd och en ändring av exekutionsurkunden därefter innebär att försäljning ej bort ske. Ett återställande av rättsläget möter givetvis stora svårigheter och kan i många fall vara helt omöjligt.

Det synes förhålla sig så att någon liknande bestämmelse inte finns i fråga om indrivning av allmänna medel. I ett skattemål kan alltså såväl utmätning som försäljning av det utmätta godset ske trots att ärendet är föremål för prövning i högre instans, t. ex. prövningsnämnd. Ett aktuellt fall belyser detta. Fallet rörde indrivning av restförd skatt. Egendom till betydande värde hade försålts under tiden för taxeringens prövning i högre instans. Denna prövning resulterade några månader senare i att det debiterade skattebeloppet nedsattes avsevärt — från ca 60 000 kronor till ca 10 000 kronor. Den skattskyldige hade sålunda berövat egendom till gäldandet av en skatteskuld, som visat sig vara oriktigt påförd.

Det anförda exemplet — som icke är det enda som kunde anföras av liknande slag — visar vilka otillfredsställande konsekvenser ur rättssäkerhetssynpunkt som kan uppstå. Dessa konsekvenser hade inte uppstått om det hade funnits en regel om laga kraft som förutsättning för försäljning av utmätt gods när det gäller gäldandet av skatteskulder.

Interpellation ang. exekutiv auktion för skatt i visst fall

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr statsrådet att nuvarande utsökningslagstiftning bör ändras i syfte att förhindra att försäljning sker å exekutiv auktion i mål rörande skulder till det allmänna för skatter o. d. där slutgiltigt beslut rörande skuldbeloppet icke föreligger?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 800, av herr *Jacobsson, Gösta*, och herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 801, av herr *Sundin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 802, av herr *Åkerlund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 803, av herr *Skårman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 152, om vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark;

nr 804, av herrar *Alexanderson* och *Nyman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, med förslag till lag om ändring av vissa underhållsbidrag;

nr 805, av herr *Ernulf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till radioansvarighetslag;

nr 806, av herr *Jacobsson, Gösta*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till radioansvarighetslag; samt

nr 807, av herrar *Blomquist* och *Dahlén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 158, med förslag till lag angående ändrad lydelse av punkterna 1 och 2 i bestämmelserna om införande av lagen den 29 juli 1966 (nr 453) om vad som är fast egendom, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.40.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 30 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 24 in-
nevarande månad.

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökning:

Till riksdagens första kammare

För utrikes tjänsteresa får jag här-
med anhålla om ledighet från riksdags-
arbetet under tiden den 30 november—
den 2 december 1966.

Stockholm den 29 november 1966.

Herman Kling

Den begärda ledigheten beviljades.

**Ang. åtgärder i anledning av apartheid-
politiken i Sydafrika, m. m.**

Hans excellens herr ministern för ut-
rikes ärenden NILSSON, som tillkän-
nagivit, att han hade för avsikt att vid
detta sammanträde besvara herr *Sun-
dins* interpellation angående åtgärder i
anledning av apartheidpolitiken i Syd-
afrika, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Sundin har ställt
fyra frågor till mig som berör behand-
lingen i Förenta Nationerna av syd-
västafrikafrågan och den sydafrikanska
apartheidpolitiken.

Enligt herr Sundins önskan skall jag
börja med att lämna kammaren en re-
dogörelse för regeringens bedömningar
och Sveriges agerande i Förenta Natio-
nerna i samband med tillkomsten av
resolutionen i sydvästafrikafrågan.

Utgångsläget för behandlingen av
denna fråga i årets FN-församling var
att majoriteten inom den afroasiatiska
gruppen lade fram ett förslag till reso-
lution. Detta gick ut på att Sydafrika

skulle fråntas mandatet och att FN
skulle tillsätta en administrerande myn-
dighet, som omedelbart skulle träda i
verksamhet inom Sydvästafrika och för-
valta området med sikte på slutlig
självständighet. Församlingen skulle
uppmäna säkerhetsrådet att vidtaga nö-
diga åtgärder för att FN-myndigheten
skulle kunna utföra denna uppgift.

Det var alltså icke hela den afro-
asiatiska gruppen som stod bakom
detta förslag. Ett tiotal stater ställde
sig utanför. Från flera håll framfördes
yrkanden på att man i stället skulle
börja med att tillsätta en utredning i
frågan.

Det afroasiatiska förslaget väckte be-
tänkligheter på olika håll. Det var up-
penbart att det icke kunde accepteras
av bl. a. en rad västländer. Så gott
som alla var dock ense om att Sydafri-
ka skulle fråntas mandatet. Menings-
skiljaktigheterna gällde förslaget att
FN omedelbart skulle tillsätta en ad-
ministrerande myndighet för Sydväst-
afrika. Enligt många staters mening
riskerade en brådstörtad aktion av så-
dant slag att bli en tom demonstration.
Slutresultatet kunde bli att FN:s pres-
tige skadades. På nordisk sida utarbe-
tades i detta läge ett kompromissför-
slag. Detta gick ut på att FN skulle
överta ansvaret för Sydvästafrika och
att en särskild kommitté skulle tillsät-
tas. Denna skulle ha till uppgift att
så snart som möjligt rekommendera
praktiska åtgärder för att skapa en för-
valtning, som skulle göra det möjligt
för områdets befolkning att uppnå
självständighet.

Vi diskuterade detta nordiska kom-
promissförslag inofficiellt med den
afroasiatiska gruppen, men det accep-
terades inte i första omgången. Därefter
vidtog en serie konsultationer mellan
olika länder och grupper och ytterli-

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

gare ändringsförslag utarbetades. Gemensamt för alla dessa förslag var att man tog fasta på den nordiska tanken att låta en kommitté utarbeta praktiska metoder för FN:s övertagande av förvaltningen. Under konsultationernas gång accepterade även afroasiaterna denna linje.

Allt detta skedde under hand. Det enda officiella förslag som låg på generalförsamlingens bord var det ursprungliga afroasiatiska. I detta läge lade latinamerikanerna fram ett officiellt kompromissförslag, som i huvudsak överensstämde med den text som de nordiska länderna verkat för.

Vi hade själva övervägt att lägga fram dessa ändringsförslag för församlingen men ville vänta så länge som möjligt för att inte föregripa utgången av förhandlingarna mellan de stora grupperna. Det var ju också fördelaktigt att det blev en grupp med så stor röststyrka som den latinamerikanska, som slutligen gick i bräsch för den samlande linjen.

Den ursprungliga nordiska kompromisslinjen kunde tack vare det latinamerikanska ändringsförslaget införas i det afroasiatiska resolutionsförslaget. Resolutionen antogs den 27 oktober så gott som enhälligt. 114 stater röstade för, Portugal och Sydafrika röstade emot, medan England, Frankrike och Malawi lade ned sina röster. De nordiska länderna stod under hela ärendets gång på samma linje i alla väsentliga avseenden.

Det är naturligtvis viktigt att man i det fortsatta arbetet på sydvästafrikafrågans lösning förmår så mycket som möjligt engagera stormakterna i säkerhetsrådet. Den i resolutionen förutsedda kommittén har nu tillsatts av församlingens president. För Nordens del ingår Finland. Av stormakterna deltar Förenta Staterna och Sovjetunionen. Det har alltså icke blivit möjligt att få med England. Fördelningen inom kommittén är fyra afrikanska, två asiatiska, två latinamerikanska samt två öst- och

fyra västländer. Kommitténs uppgift blir nu att framlägga konkreta förslag till den extra generalförsamling för vidare behandling av sydvästafrikafrågan som skall äga rum i april nästa år. Man kan utgå ifrån att de länder som utvalts att ingå i kommittén kommer att hålla kontakt med övriga länder inom respektive grupper för att söka få med dessa på den lösning man kommer fram till.

För att sammanfatta regeringens syn på denna frågas behandling vill jag säga, att vi strävade efter en realistisk linje i FN:s agerande. Vår politik i FN har ju alltid varit att undvika verkningsslösa deklarationer som blott kan skada organisationens prestige. Det är uppenbarligen nödvändigt att man planerar och genomför olika aktioner på ett sådant sätt, att man icke riskerar att skada själva livsnerven i FN.

Herr Sundin frågar vilka åtgärder som regeringen ämnar vidta för att på ett verksamt sätt bidra till positiva lösningar i den nämnda FN-resolutionens anda. På detta vill jag svara, att vi i dagens läge inte bör vidta några separata åtgärder som föregriper resultatet av den interimistiska 14-statskommitténs verksamhet. Självfallet kommer vi på svensk sida att hela tiden hålla nära kontakt med kommitténs arbete. Detta underlättas ju av att vi har en nordisk representant i kommittén, vilket ger oss möjlighet att indirekt verka för och stödja realistiska förslag, som är ägnade att främja FN:s målsättning i sydvästafrikafrågan.

Herr Sundin frågar också om regeringen är beredd att vidareutveckla tanken på solidarisk fördelning av kostnaderna för en internationell handelsbojkott mot Sydafrika. Denna tanke går, som jag påpekade i en TV-intervju den 29 september i år, tillbaka på ett svenskt uppslag som framfördes redan 1965. Bakgrunden är att den expertkommitté, som säkerhetsrådet på sin tid tillsatte på förslag av den s. k. Myrdalsgruppen och som fick till uppgift att

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

överbäga sanktionsproblemet i frågan om Sydafrika, i sin rapport hänvisade bl. a. till kompensationsfrågan. Sverige riktade förra året en direkt hemställan till säkerhetsrådets ordförande, där vi framhöll angelägenheten av att rådet tar upp denna rapport till behandling och i ljuset därav överväger vilka ytterligare åtgärder som kunde vidtagas. I den svenska röstförklaringen i sydafrikafrågan vid förra generalförsamlingen betonade vi att ett rättvist system för att fördela sanktionsbördorna måste utarbetas.

Jag erinrar vidare om att jag på ett interpellationssvar den 9 december förra året hänvisade till att man under sanktionskommitténs debatter i denna fråga från olika håll understrukt behovet av ett dylikt fördelningssystem. Jag framhöll att den svenska regeringen skulle finna det naturligt om säkerhetsrådet tog initiativ till en närmare undersökning av hur ett sådant system skulle fungera. En sådan ordning kunde komma att innebära en solidarisk fördelning av bördorna och enligt vår mening göra det lättare även för länder som skulle drabbas särskilt hårt av sanktionspolitiken att övervinna sina betänkligheter mot ekonomiska sanktioner.

Den danske utrikesministern har i årets generaldebatt framfört en liknande tankegång. I mitt anförande i generaldebatten tog jag ånyo upp saken till mera utförlig behandling och framhöll att problemet torde kunna lösas genom en solidarisk ansträngning. Den vidareutveckling av tanken som herr Sundin efterlyser borde lämpligen kunna ske inom ramen för den särskilda undersökning, som den svenska regeringen redan föreslagit att säkerhetsrådet skall verkställa.

Det är en angelägen uppgift att söka få fram en ökad internationell opinion för att dessa problem skall tas upp till sakbehandling. Vi avser för vår del att vid den kommande sydafrikadebatten under denna generalförsamling på nytt

föra fram tanken att man bör starta en utredning av denna kompensationsfråga.

Slutligen ville jag besvara den fjärde punkten i interpellationen — frågan om åtgärder med anledning av den i juni avlämnade svenska rapporten rörande sanktioner mot Sydafrika. Vi tog initiativet till denna utredning främst för att få fram en fastare grundval för vår egen bedömning och för den allmänna diskussionen i detta ämne. Rapporten har också bidragit till en mera realistisk bild av svårigheterna och problemen i samband med sanktioner mot Sydafrika. Det är enligt regeringens mening angeläget att man vid behandlingen av detta allvarliga problem ser verkligheten i ögonen, så att man inte inlåter sig på experiment som blir utan effekt. Den hittillsvarande utvecklingen av rhodesiakonflikten har illustrerat svårigheterna. Så mycket angelägnare måste det vara att man vid övervägande om sanktioner mot Sydafrika rustar sig med all tillgänglig kunskap om vederbörande stats ekonomiska motståndskraft. Endast därigenom kan eventuella sanktionsbeslut av säkerhetsrådet planeras så, att av oss alla eftersträlvade resultat kan uppnås.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag tackar hans excellens för det svar som han har lämnat på min interpellation. Jag vill även understryka, att svaret för mig är i stort sett tillfredsställande. Tillåt mig bara att inom parentes göra, inte en anmärkning utan ett konstaterande, nämligen att för mig som tidigare har engagerat mig i denna fråga är det glädjande, att det svar som i dag lämnats är betydligt mer konstruktivt utformat än de tidigare svar som hans excellens har lämnat i detta ärende.

Utvecklingen i södra Afrika och det uppenbara åsidosättandet av de mänskliga rättigheterna för de färgade invånarna i dessa länder är motiv nog för

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

att ta upp dessa frågor till diskussion och att ständigt hålla dem aktuella. För demokratiens utveckling och för dess möjlighet att existera måste de mänskliga fri- och rättigheterna oavsett hudfärg och ras vara en riktningsvisare.

I min interpellation hänvisade jag också till att vi under denna höst inte har någon utrikesdebatt i riksdagen, och det är inte, herr talman, min mening att dra upp någon längre diskussion vid detta tillfälle. Jag vill dock beröra några punkter i utrikesministerns svar på mina frågor.

Det är väl en allmän mening att den nordiska kompromisslinjen i sydvästafrikafrågan är välbetänkt. Såsom jag också har understrukt i min interpellation är risken alltid stor för att alltför långtgående resolutioner endast blir tomma demonstrationer som kanske skulle kunna skada världsorganisationen, alltså FN — detta har ju även hans excellens betonat i sitt svar.

I samband med tanken på ett gemensamt nordiskt uppträdande finns det anledning att glädjas över att Finland har kommit att ingå i den s. k. 14-manakommittén. Men det skulle ha varit önskvärt att även England hade varit med i kommittén.

Utrikesministern vill för svensk del endast lova att man skall hålla nära kontakt med den tillsatta kommittén och dess arbete. Såvitt jag förstår, är det — förlåt mig, ers excellens! — en väl passiv hållning. Varför inte försöka att mera aktivt stödja Finland eller andra länder i kommittén genom att hjälpa till vid utarbetandet av de konkreta förslag som sedan skall presenteras?

Jag kanske får göra ännu en parentes och säga att vi kan konstatera att de nordiska länderna i dag driver en gemensam och målmedveten linje i FN — och det är vi glada över — men det innebär också ett ansvar för att kommitténs arbete resulterar i konkreta åtgärder och inte bara i en meningslös förskjutning i tiden av förhållandena

i de afroasiatiska länderna. De nordiska länderna borde även under kommitténs arbete, t. ex. genom Finland, kunna framföra förslag som kan föra frågan framåt. Därigenom underlättar man i stället för föregriper kommitténs arbete.

För den svenska allmänheten framstår nog också ofta diskussionen i dessa frågor som fruktlöst prat. Svårigheten är just att komma från ord till handling. Tyvärr lyser passiviteten i viss mån igenom även i den del av svaret som behandlar startandet av en internationell bojkottfond för att fördela bördorna mellan olika länder. Det räcker inte, ers excellens, med att säga att det ursprungliga förslaget har kommit från svenskt håll. Att åter aktualisera förslaget i generalförsamlingen är givetvis en väg, men om det inte vinner gehör där, bör Sverige — om möjligt tillsammans med de övriga nordiska länderna — på egen hand vidareutveckla tanken och presentera ett konkret förslag som inte kan förbigås utan att åtminstone väcka en diskussion som kan vara till nytta.

Den dag då man måste gå från ord till handling kommer allt närmare, det finns allt mindre tid för diskussioner. Ingen kan väl egentligen påstå att protesterna mot apartheidpolitiken vunnit några bestående framgångar, även om de sydafrikanska myndigheterna är irriterade. Den senaste tidens utveckling i Rhodesia oroar, förtrycket i detta land ökar efter hand. Hur länge kommer andra afrikanska länder att förbli passiva? För dem är i varje fall problemet mer påtagligt och närallgande.

Den svenska rapporten rörande sanktioner mot Sydafrika var avsedd att ge en mera realistisk syn på frågan, sägs det i svaret. Risken är naturligtvis att rapporten hämmar i stället för att stimulera den debatt som vi önskar.

Herr talman! Även om jag inledningsvis sade att jag i stort sett är nöjd med det svar som hans excellens nu har

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

lämnat, finns det många frågetecken i marginalen med tanke på vad som händer i de afrikanska länderna och vårt lands inställning och handlande.

Med detta ber jag än en gång att få tacka hans excellens för svaret.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan inskränka mig till bara ett par kommentarer alldenstund interpellanten har förklarat sig vara i stort sett nöjd med svaret.

Han säger att svaret andas en viss passivitet — Finland representerar de nordiska staterna i den tillsatta kommittén och vi borde i alla händelser kunna göra något under den här tiden för att stödja Finland i kommittén. Herr Sundin, det har jag faktiskt sagt i interpellationssvaret! Jag har ju förklarat att Finlands medlemskap i kommittén gör det möjligt för oss att indirekt verka för och stödja realistiska förslag som är ägnade att främja FN:s målsättning i sydvästafrikafrågan. I svaret finns alltså redan det som herr Sundin säger sig sakna där, vilket har föranlett honom att tala om ett drag av passivitet i svaret.

Herr Sundin är inte heller riktigt tillfredsställd när det gäller frågan om fördelning av bördorna. Men det förhållandet att Sverige var det första land som aktualiserade denna fråga i FN kan väl inte vara ett uttryck för passivitet. Vi vände oss direkt till säkerhetsrådets ordförande och hemställde att en utredning skulle göras om fördelningen av bördorna över samtliga till FN anslutna länder. Jag anser att vi har mycket små möjligheter att i Sverige verkställa en sådan utredning — den måste i själva verket genomföras av säkerhetsrådet. Och när rådet inte gjort någonting i detta avseende, har vi tagit upp frågan på nytt. Dessutom har vi påtalat saken i generaldebatten. Det är, tycker jag med förlov sagt, svårt att göra mer än vi från

svensk sida har gjort. Ett år senare har också danskarna slutit upp på vår sida genom att Hækkerup aktualiserat samma sak i generalförsamlingen; tydligen hade det förbigått herr Sundin att vi gjorde detta ett år tidigare än den danske utrikesministern.

När det gäller den rapport, som svenska regeringen utarbetat i syfte att ge en bild av de ekonomiska svårigheterna och betingelserna för tillämpning av ett effektivt sanktionsförfarande mot Sydafrika, säger herr Sundin att de fakta som därmed lagts på bordet kan verka hämmande på diskussionen. Ja, herr talman, om man har den uppfattningen att diskussionen hämmas genom att vi får alla behövliga fakta på bordet tycker jag att det är ett uttryck för att man inte vill ha en realistisk diskussion utan sticker huvudet i busken för att undgå alla obehagliga fakta som man måste känna till för att åtgärder skall kunna vidtagas vilka kan leda till ett framgångsrikt resultat.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det torde vara en missolkning från utrikesministerns sida om han av mitt inlägg med anledning av svaret på min interpellation anser sig kunna utläsa att diskussionen skulle hämmas på grund av de omständigheter som jag angav. Tvärtom har jag den mycket bestämda uppfattningen att vi i högre grad än hittills varit fallet bör försöka att aktualisera dessa frågor på bred basis, så att folket här hemma verkligen vet vad frågan över huvud taget gäller.

Jag har, herr talman, gjort vissa antydningar om att utrikesministerns åtgärder präglas av en viss passivitet. Det må väl vara mig förlåtit om jag i det sammanhanget hänvisar till ett interpellationssvar i den här frågan som jag fick för ungefär två år sedan av eders excellens. Det är en stor skillnad på det svar som har lämnats i dag och det svar som lämnades den gången. Den sa-

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

ken har jag gett uttryck för när jag sagt att jag i stort sett är tillfredsställd med det svar som nu har lämnats, i vilket de åtgärder som har vidtagits från svensk sida har redovisats. Det är bara att konstatera att om någon sig omvänder till det bättre så är väl det bara gott och väl.

Jag tog också upp vilka åtgärder Sverige eventuellt skulle kunna vidta när det gäller dessa frågor. Hans excellens sade i sitt andra anförande att han redan i sitt svar påpekat att just den omständigheten att Finland finns med i 14-mannakommittén ger större möjligheter för Sverige att påverka utvecklingen.

Jag vet inte, eders excellens, om den slutsatsen berodde på ett missförstånd eller om jag inte uttalade min tankegång i klartext. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen att det är absolut nödvändigt och även naturligt att Sverige vid sidan om arbetet i 14-mannakommittén, där Finland ingår, för egen del inom utrikesdepartementet utarbetar vissa konkreta förslag som kan föreläggas kommittén och i det sammanhanget även Finland. Jag förmodar att med den positiva inställning som utrikesministern här visar kommer också detta att bli fallet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **NILSSON**:

Herr talman! Jag kan tyvärr inte utlova det som herr Sundin hoppades på i slutet av sin replik till mig, nämligen att vi i utrikesdepartementet skulle utarbeta konkreta förslag som sedan skulle föreläggas, efter vad jag kan förstå — om det skall vara någon mening med det hela — den nu arbetande kommittén. Det skulle bli synnerligen svårt, eftersom vi inte har tillgång till de fakta som behövs för att utarbeta sådana förslag, fakta som kommittén har till sitt förfogande. Vad vi kan göra är att vi, som alltid sker när det gäller sådana frågor i Förenta Nationerna,

håller kontakt med Finlands representant, inhämtar de förslag och upplysningar som kommer från kommittén och med ledning därav säger vår mening till Finlands delegat och på det sättet medverkar till att stödja kommittén i dess arbete.

Så några ord med anledning av den omvändelse herr Sundin talade om. Om jag inte missminner mig hade herr Sundin när vi förra gången debatterade denna fråga den meningen, att Sverige skulle vidta isolerade aktioner. Det ansåg jag inte vara lämpligt eller riktigt vid den tidpunkten, och det anser jag inte heller nu, vilket framgick av mitt svar.

Herr **SUNDIN** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med det sista och säga att jag i den förra interpellationsdebatten hävdade att jag icke ansåg att Sverige ensamt skulle vidta isolerade sanktionsåtgärder, utan att vi tillsammans med exempelvis de övriga nordiska länderna skulle kunna komma fram till de åtgärder av sanktionsart som skulle främja denna frågas lösning.

Sedan vet jag inte om jag skall tolka det som en glidning från hans excellens när han säger, att eftersom vi har en 14-mannakommitté, skulle man inte från svensk sida inom UD kunna utarbeta konkreta förslag. Låt mig, herr talman, då bara säga att förhoppningen må väl ändå vara den, att om ni inte vill presentera konkreta förslag för kommittén såsom varande svenska, följer ni ändå frågorna på sådant sätt att ni verkamt kan bidra till den lösning som jag förmodar vi alla eftersträvar.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag har redan i höstens remissdebatt gett min anslutning till regeringens ställningstagande i sydvästafrikafrågan, och jag har ingen anledning att ändra min hållning. Jag

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

tror att det i stort sett var riktigt. Det var ett försök att få en realistisk linje i sydvästafrågan. Nåja, realistisk — vi vet att de flesta förslag tyvärr under en lång tid kommer att vara omöjliga att genomföra, men det var ändå ett försök att få fram någonting som skulle kunna ge en viss konkretion och handlingskraft åt FN — FN har ju antagit många resolutioner, men ingen har medfört någon ändring av de oeffterättliga förhållandena.

En enda liten kommentar beträffande det som utrikesministern och herr Sundin diskuterat, nämligen vad man kan göra för att få FN att ta itu med frågan om en fördelning av de ekonomiska bördorna vid eventuella sanktioner eller andra åtgärder. Efter överläggningen i utrikesnämnden, då instruktionen för FN-delegationens arbete diskuterades, hade jag intrycket att regeringen tänkte inte bara aktualisera saken genom ett debattinlägg i FN, utan också ta ett direkt initiativ genom att ännu en gång vädja till säkerhetsrådet eller i annan form, och jag hoppas också att så skall ske.

Sedan tog utrikesministern upp det nordiska samarbetet. Herr Sundin berörde det också, och jag vill liksom herr Sundin säga att det är glädjande att Finland är med i den kommitté som nu skall syssla med sydvästafrågan. Det är glädjande ur flera synpunkter, bland annat därför att det ju markerar att Finland nu anser sig ha en större utrikespolitisk frihet än det hade för ett antal år sedan. Jag föreställer mig att det då hade varit svårt för Finland att medverka i en kommitté av denna karaktär. Det är glädjande att Finland nu kan göra det.

När de nordiska länderna är överens i FN, betyder vi ju i *vissa* frågor *något*. Mer kan man inte påstå. Att vi skulle betyda någonting i *alla* frågor då vi går samman vore givetvis en feltolkning, men att vi kan betyda något i vissa frågor är uppenbart.

Därför är det givetvis, såsom utrikes-

ministern säger, bra när vi kan samarbeta. I stort sett går också, såvitt jag kan bedöma, samarbetet mellan de nordiska länderna i FN bra. Men det finns inslag som är något originella — jag kanske kan använda ett något annat ordval än vad hans excellens gör i sitt svar, när han talar om det svenska initiativet i FN i fjol att få FN att röra på sig när det gäller frågan om fördelning av de ekonomiska bördorna.

När den danske utrikesministern för en tid sedan gjorde en liknande framstöt smälldes det upp som ett stort danskt initiativ, som verkligen skulle spela en roll i FN-sammanhang. Detta tillhör de putslustigheter som givetvis inträffar då och då. För min del måste jag säga att jag tycker att det bara är bra att svenska utrikesdepartementet i jämförbara situationer inte ägnar sig åt sådan putslustighet. För dem som vet läget måste det göra ett ganska egendomligt intryck att man från dansk sida spelar upp en sådan här sak som ett stort initiativ, när ett annat nordiskt land redan tidigare handlat i saken.

Ibland har ryckigheten i Danmarks uppträdande i FN tagit sig vissa egendomliga former. Man tycker att det finns vissa paralleller med danska utspel i EEC-frågan, vilka ibland också haft former som vi från svensk sida verkligen haft djup anledning att beklaga. Det är inte alltid så, att sådana utspel verkligen är ägnade att skapa den förtroendegrundval som är nödvändig för ett gemensamt nordiskt ställningstagande i så många frågor som möjligt i de internationella sammanhangen. Man tycker kanske att den danska utrikesledningen någon gång borde ha ägnat större intresse åt denna sida av saken. Nu har ju den danska utrikesledningen kommit under en ny person, och det är ju möjligt att det kan innebära några förändringar — jag vet inte — men oavsett personfrågan tror jag verkligen att det finns anledning att säga ett ord i den svenska riksdagen på denna punkt. Jag har inga

Ang. åtgärder i anledning av apartheidpolitiken i Sydafrika, m. m.

förhoppningar att det skall sprida sig i vidare kretsar, men jag tror att det är bra att det markeras på ett sätt som inte kan missförstås, att samarbetet mellan de nordiska staterna förutsätter att de inte försöker övertrumfa varandra i propagandistiska utspel.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 800—802 till bevillningsutskottet, motionen nr 803 till jordbruksutskottet och motionerna nr 804—807 till lagutskottet.

Vid ånyo skedd föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets fjortonde session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i anslutning härtill väckta motioner.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis samt i förekommande fall momentvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Punkten 3

Mom. a

Lades till handlingarna.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna andra lagutskottets utlåtande nr 58 i anledning av § 37 i riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av viss paragraf i riksdagens re-

Ang. järnvägspolitiken m. m.

visorers berättelse över den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, m. m., såvitt berättelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av väckt motion om ersättning för skada genom tandbehandling, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. järnvägspolitiken m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av väckta motioner angående järnvägspolitiken m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Kristiansson* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 446) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Gomér* och *Vigelsbo* (II: 537), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam översyn av järnvägspolitiken och särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna med hänsyn till de sociala och näringspolitiska krav, som järnvägspolitiken borde tillgodose.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Akesson m. fl.* (I: 458) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 552), yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära förslag till en allsidig kartläggning av de trafikmässiga, ekonomiska, sociala och lokaliseringspolitiska aspekterna på den 1963 beslutade statliga trafikpo-

Ang. järnvägspolitiken m. m.

litiken mot bakgrunden av de senaste årens snabba strukturförvandling av den kollektiva trafiken.

Ytterligare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 452) och den andra inom andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.* (II: 533), anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala dels att planeringsråden och landstingen borde utgöra remissinstanser beträffande järnvägsnedläggningar inom dessa myndigheters områden enligt i motionerna uppdragna riktlinjer, dels att en redogörelse för hur kostnaderna för den s. k. kollektivbiljetten fördelade sig på olika bandelar samt för vilka bandelar som vore avsedda att nedläggas under året årligen borde införas i statsverkspropositionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 452 och II: 533 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552, av herrar *Ivar Johansson, Harry Carlsson, Nils Theodor Larsson, Nyman, Karl-Erik Eriksson, Ståhl* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anført rörande en skyndsam översyn av järnvägspolitiken, särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna, samt rörande behovet av en allsidig

kartläggning av de trafikmässiga, ekonomiska, sociala och lokaliseringspolitiska aspekterna på den år 1963 beslutade statliga trafikpolitiken;

2) beträffande motionerna I: 452 och II: 533, av herrar *Ivar Johansson, Harry Carlsson, Nils Theodor Larsson, Nyman, Karl-Erik Eriksson, Ståhl* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 452 och II: 533, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala dels att planeringsråden och landstingen borde utgöra remissinstanser beträffande järnvägsnedläggningar inom dessa myndigheters områden, dels att en redogörelse för hur kostnaderna för den s. k. kollektivbiljetten fördelade sig på olika bandelar samt för vilka bandelar som vore avsedda att nedläggas under året årligen borde införas i statsverkspropositionen.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Unnder punkten statsutskottets utlåtande nr 146 har kammaren att behandla två motionspar, I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552. I det första motionsparet begäres skyndsamt översyn av järnvägspolitiken och särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna med hänsyn till de sociala och näringspolitiska krav som järnvägspolitiken bör tillgodose. I det andra motionsparet yrkas på en allsidig kartläggning av de trafikmässiga, ekonomiska, sociala och lokaliseringspolitiska effekterna på den 1963 beslutade statliga trafikpolitiken mot bakgrunden av de senaste årens snabba strukturförvandling av den kollektiva trafiken. I ett tredje motionspar, I: 452 och II: 533, begärs dels att planeringsråden och landstingen skall utgöra remissin-

stanser när det gäller järnvägsnedläggningar, dels att en redogörelse lämnas för hur kostnaderna för den s. k. kollektivbiljetten fördelar sig på de olika bandelarna. Dessutom vill man i statsverkspropositionen årligen ha en uppgift på vilka bandelar som är avsedda att nedläggas.

Samtliga dessa motioner återspeglar den oro och den olust som karakteriserar de av järnvägsdöden särskilt berörda delarna av landet. I motionerna påpekas det att järnvägsstyrelsen genom en ständig försämring av sin service, genom indragning av tåg, indragning av betjäning, genom tidtabellförändringar med minutskillnad i tid, som gör det omöjligt för de resande att vid en knutpunkt fortsätta resan, genom en omläggning av godstransportvägarna som förseñar godset o. s. v., genomför en utarmning av vissa delar av järnvägsnätet. Stora befolkningsgrupper misstänker att denna utarmning är mer eller mindre planmässig.

Dessa åtgärder för med sig minskad gods- och resandefrekvens, och detta blir i sin tur motiv för nedläggning av bandelen i fråga. Ofta förekommer det att landsvägsbusslinjer anordnas som går parallellt med en som svag betecknad järnväg, varigenom resultatförsämringen går snabbare.

Ja, så ungefär säger motionärerna och faktiskt också allt folket ute i landet, ja, många av järnvägarnas eget folk har samma uppfattning. Det skulle vara intressant om en gallup i vissa landsdelar kunde anordnas, det skulle nog bli ett mycket markant uttalande ifrån folkets led.

Någonting som har blivit för litet uppmärksammat i den järnvägspolitiska debatten är enligt min mening det förhållandet att de olika banorna matar varandra med trafik. Och ju mer man lägger ner desto mindre matas det till de kvarvarande banorna. Nya banor blir svaga i sin tur. Vissa delar av landet hotas nu faktiskt av att helt komma utanför järnvägsnätet. Vad det be-

Ang. järnvägspolitiken m. m.

tyder för näringslivet är inte svårt för någon att förstå. Nylokalisering blir i första hand omöjlig. Ingen ny företagsamhet söker sig till sådana delar av landet. Äldre industrier får svårare förhållanden. Folk avflyttar, den allmänna servicen försvagas i takt med folkuttunningen och kommunikationsförsvagningen. Bygder, orter, städer utarmas sakta och successivt.

Nu framhåller järnvägsstyrelsen bekräftande önskemålet om långsiktigare samplanering av järnvägs- och vägbyggnadspolitiken, att det enligt styrelsens mening knappast är möjligt att i fråga om järnvägsnedläggningar åstadkomma närmare samordning än den som uppnåtts. Såväl nedläggningsbanorna som ersättningsvägarna är som regel sekundära linjer i sina respektive trafiksystem. Jag tycker att detta resonemang är ett svagt försvar.

En av remissinstanserna, RLF, påpekar: »Med hänsyn till erfarenheterna av järnvägsnedläggningarna kan ifrågasättas om det finns anledning att öka nedläggningstakten. I så fall måste ske en väsentlig utökning av resurserna för att ordna ersättningstrafik. Ett begrepp om problemets räckvidd får man genom SJ:s egen uppgift att 50 procent av järnvägsnätet bedöms som trafiksvagt. Det är givetvis orimligt att under sådana förhållanden tänka sig att lägga ned alla trafiksvaga bandelar. Det torde för övrigt vara omöjligt att lösa SJ:s ekonomiska problem genom sådan successiv nedläggning, eftersom man därmed sannolikt endast efter hand åstadkommer nya trafiksvaga banor.» Det går med andra ord inte att för enskilda bandelar strikt tillämpa en självbärighetsprincip. Vill man söka en lösning som ger *samhällsekoniskt* lägsta kostnad, går det inte att inskränka sig till ett begränsat järnvägsekonomiskt resonemang heller. Staten som äger järnvägsnätet har ansvar för att landets alla delar får eller får behålla fullgoda kommunikationer. Detta innebär att SJ inte kan få agera uteslutande

Ang. järnvägspolitiken m. m.

som ett affärsföretag, utan också måste aktivt medverka i fullgörandet av den statliga uppgiften att förse alla delar av landet med fullgod transportförsörjning. I den lokaliseringspolitik som vi borde bedriva bör SJ spela en viktig roll.

Reservanterna till statsutskottets utlåtande nr 146 framhåller i enlighet med som påyrkats i motionen att en samlad redovisning av verkningarna för bygden och för trafikapparaten av genomförda nedläggelser i åtminstone några områden därför vore mycket värdefull för att ge den fortsatta politiken ett större sakligt underlag. Det torde vara en uppgift där samhällsplanerare, ekonomer, sociologer och andra experter skulle få tillfälle att medverka.

Herr talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall i första hand till reservation 1.

I reservation 2 stöder reservanterna motionsparet I: 452 och II: 533. Man anser att det för en effektiv regional planering torde vara nödvändigt att planeringsråden liksom landstingen görs till remissinstanser för järnvägsnedläggningar. Man kräver också att en olönsam järnvägslinje bör få kvarstå i »kollektivbiljetten» och att en redogörelse intas i statsverkspropositionen om hur de gemensamma kostnaderna för kollektivbiljetten fördelar sig på olika bandelar. Dessutom vill man gärna se en uppgift i statsverkspropositionen om vilka bandelar som under det kommande året avses bli nedlagda.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla mig vid detta problemkomplex, som omfattar en mycket viktig grupp av frågor, som berör betydande delar av vårt land. Jag inskränker mig till att yrka bifall till såväl reservation 1 som reservation 2.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Den kollektiva trafiken inom vårt land har i många fall en av-

görande betydelse för den framtida utvecklingen inom olika delar av Sverige. Denna trafik måste utformas så, att hela trafiksystemet fungerar på ett riktigt sätt mellan olika delar av vårt land. Järnvägarna har därvid spelat en stor roll, och längs dem har tätorter och samhällen vuxit fram, vilka gjort att trakten kring dessa blivit attraktiv. Den utveckling som här har skett bör få fortsätta. Bygderna skall ha möjlighet att utvecklas på ett normalt sätt.

Stora delar av SJ-nätet bedöms såsom trafiksvaga. I många fall går persontrafiken på SJ med ekonomiskt underskott med undantag för de långtgående tågen och expresstågen. Godstrafiken lämnar i regel ett bättre ekonomiskt resultat än persontrafiken. Distriktsledningen inom SJ avgör vanligen själv hur trafiken skall läggas upp och utformas och bedömer därvid denna fråga ur rent ekonomisk synvinkel.

Från bilinjerna till SJ:s huvudnät avlastas ofta fraktgodstrafiken. En viktig faktor för inkomsterna på en järnvägssträcka är den genomgående trafiken på ifrågavarande bansträcka. Där den genomgående trafiken är relativt stor erhåller bansträckan goda inkomster. Detta är ganska markant på huvudlinjerna. Denna genomgångstrafik distribueras på vissa bansträckor, som därvid blir mera lönsamma. Andra järnvägssträckor, som ej har någon genomgångstrafik, blir ekonomiskt svaga. På detta sätt blir en stor del av SJ-nätet ej delaktig av den trafik som rätteligen tillhör densamma.

1963 års riksdagsbeslut innebar att järnvägsnedläggningstakten skulle bli hög; detta närmast för att nedbringa det statliga anslaget till icke lönsamma bandelar. Att vissa bandelar, i synnerhet kortare sträckor, ej kan vara lönsamma att bibehålla, torde det ej råda delade meningar om. Då längre bansträckor, t. ex. på tio mil och mera, som är olönsamma att trafikera nedlägges, kan detta inverka negativt för den bygd som berörs av nedläggningen.

Restiden blir ofta längre med buss än med tåg. För rälsbussstrafik är ofta maximihastigheten 80—100 km i timmen, medan landsvägsbussarna har en betydligt lägre maximihastighet. När landsvägarna ombyggs lägges de ofta utanför samhällena. Detta gör att körtiderna ytterligare förlängs. Busstrafiken, som skall ersätta järnvägens persontrafik, har det ofta ekonomiskt besvärligt.

I och med att nedläggning av järnvägar sker och transportsystemet ändras för vissa delar av vårt land, inträder en försämrad trafikservice som menligt påverkar bygdens utveckling. Trafikutredningen som föregick riksdagens beslut 1963 uttalade: »En nedläggning av samtliga trafiksvaga järnvägslinjer kan visserligen vara ekonomiskt motiverad, om nedläggningsspörsmålet endast bedömes med hänsyn till SJ:s trafikintresse, men konsekvenserna för transportapparaten i dess helhet samt för näringslivet i övrigt och för den allmänna samfärdseln av en dylik omfattande järnvägsnedläggning torde bli synnerligen vittgående och i vissa fall samhällsekonomiskt oförmånlig, åtminstone på kortare sikt. Också kraven på en med hänsyn till de geografiska förhållandena rimlig transportförsörjning för landets olika delar samt beredskapsmässiga skäl begränsar nedläggningens omfattning.»

Under hänvisning till detta vill jag säga att man vid en nedläggning av järnvägar och omläggning av trafiken i hög grad bör ta hänsyn till verkningarna för den bygd som berörs av dessa åtgärder. Dessa verkningar kan för staten föranleda stora utgifter, t. o. m. större än de bidrag som SJ erhållit för bibehållande av vissa ekonomiskt mindre lönsamma bandelar.

SJ:s huvudnät rationaliseras, och här utföres snabba transporter. Ett rationellt kollektivt trafiksystem är för vårt land nödvändigt. Därav följer att utvecklingen för de olika landsdelarna kan ske på ett naturligt sätt, vilket inte

bara gagnar den direkt berörda bygden utan hela vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag kunde i stort sett ha nöjt mig med att instämma med de båda föregående talarna när riksdagen nu behandlar de tre motionspar vilka samtliga rör sig om järnvägsfrågorna. Det är emellertid inget tvivel om att just dessa frågor, där de blir aktualiserade, medför ett känslosvall av för svenska förhållanden oanade mått. Jag skall nu inte försöka återge det. Jag hänvisar i det sammanhanget endast till de vid tidigare tillfälle framförda synpunkterna när det gäller nedläggning av lokala järnvägar i Kalmar län. Det torde emellertid finnas anledning att vid detta tillfälle noga beakta de synpunkter som i dylika sammanhang så att säga framkommer ifrån folkdjupen. Där har man nog den uppfattningen att vi här i riksdagen genom det beslut som har fattats lagt grunden till en alltmer accelererad järnvägsnedläggning i vårt land. Det finns enligt min uppfattning därför anledning för riksdagen att i anslutning till de motionsyrkanden som nu har framförts ompröva det fattade beslutet om järnvägspolitiken.

En fråga som tidigare inte har berörts i riksdagen — och jag är litet tveksam om den över huvud taget skall beröras — är huruvida järnvägarna fortfarande har någon försvarsteknisk betydelse. Det är emellertid inget tvivel om att så har varit fallet tidigare, och i vissa sammanhang torde den synpunkten fortfarande vara värd ett beaktande.

Vad som här sagts om järnvägarnas betydelse ur näringslivets synpunkt ber jag att få understryka. Ur lokaliseringssynpunkt har tillgången till en spårbunden, kollektiv transportmöjlighet

Ang. järnvägspolitiken m. m.

fortfarande otvivelaktigt en avgörande betydelse. Man skulle knappast kunna tro att så är fallet, men det finns verkligen anledning understryka att det förhåller sig på det sättet.

Beträffande vad som har framkommit i detta utlåtande om de skilda motionsyrkandena skall jag främst uppehålla mig vid behandlingen av motionerna I: 452 och II: 533 vilka går ut på dels att planeringsråd och landsting skall vara remissinstanser, dels att i statsverkspropositionen årligen skall införas en redogörelse för den s. k. kollektivbiljettens kostnader och i samband därmed också en antydning om vilka bandelar som skall komma att nedläggas. Beträffande det sistnämnda yrkandet har vissa remissinstanser anfört att det av praktiska skäl är omöjligt att så långt i förväg kunna bedöma detta och sätta det på pränt. Jag tror att en del av taktiken — åtminstone har människorna ute i bygderna den uppfattningen — i järnvägsnedläggelsen är att fatta snabba, chockartade beslut som överraskar inte bara bygdens folk utan i många fall också de människor som är direkt engagerade i dessa kommunikationsorgan. Vi finner det därför för vår del angeläget att man kan planera detta på så mycket längre sikt och göra så mycket längre övergångsperiod, att man från bl. a. landstingen får tillfälle att utveckla de synpunkter som där kan vara vägledande.

Från landstingens synpunkter borde enligt motionärernas mening i hög grad sjukvårdsresorna kunna belysas. För att ta ett lokalt exempel kan jag nämna att beträffande Västerviks lasarett har gjorts en kartläggning under dels en vinterperiod, dels en sommarperiod, vardera omfattande en månad, om hur många som har begagnat sig av där tillgängliga resemöjligheter på järnväg. Man har därvid kommit fram till det resultatet att järnvägsresorna har en betydligt större omfattning, både för de sjukvårdsbehövande själva och för tillresande anhöriga, än man över huvud

taget hade tänkt sig. Jag tror därför att det finns all anledning att direktin-koppla landstingen så att de får ge sina synpunkter på den här frågan. Det är visserligen sant att länsstyrelserna har möjlighet att höra landstingen i de fall där de finner detta lämpligt, men det torde vara bättre om landstingen, som det föreslås i motionerna, görs till obligatoriska remissorgan.

I fråga om skolresorna, som jag har personlig erfarenhet av efter många år i en skolstyrelse, kan väl utan vidare sägas att bussresor är mera ansträngande för skolbarnen än järnvägsresor.

Vad sedan beträffar det allmänna resonemanget om hur vi skall se på järnvägspolitiken, vill jag understryka att man måste se dessa s. k. trafiksvaga bandelar i hög grad såsom matarbanor till de större och mera lönsamma banorna. Ju flera järnvägar man tar bort ute i periferien, desto svagare underlag får man också för de järnvägar som vi alla är överens om att vi måste ha kvar, hur de än går.

Herr talman! Med det anförda vill jag dels understryka de synpunkter som tidigare anförts av herrar Larsson och Åkesson, dels också instämma i deras yrkande om bifall till reservationerna nr 1 och 2 som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 146.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Liksom föregående talare är jag från den del av vårt land som i hög grad drabbats av och hotas att drabbas av järnvägsnedläggelse. Även jag ber därför att få säga några ord. Inledningsvis kan jag helt instämma i vad herrar Larsson, Åkesson och Svanström anför, och efter deras inlägg fatta mig kort.

Det är obestridligt att järnvägsnedläggningarna i många fall medför stora olägenheter och fördyringar för både näringslivet och de enskilda människorna i de berörda bygderna. Det har också visat sig svårt att där genom

Ang. järnvägspolitiken m. m.

landsvägstrafik åstadkomma likvärdiga förhållanden. I verkligheten har det blivit en sänkning av dessa bygders trafikstandard.

Tidigare, när vi debatterat denna fråga här i kammaren, har jag för min del velat understryka nödvändigheten av att man, innan man lägger ner en järnväg, har ordnat en så fullgod ersättningstrafik som möjligt på landsväg. Jag vill upprepa detta och samtidigt särskilt framhålla att man bör eftersträva en högre standard på våra landsvägsbussar. Den är ju nu direkt otillfredsställande. Jag tillåter mig nämna bara en sådan detalj som att våra bussar saknar toaletter, vilket måste vara särskilt besvärande för äldre och sjuka personer.

Liksom herr Svanström vill jag här erinra om resorna till våra sjukvårdsinrättningar. När vi nu t. ex. i Kalmar län hotas av en nedläggning av järnvägen Kalmar—Berga, vill vi gärna framhålla att det är många sjuka och även sådana personer som skall besöka de sjuka vid regionsjukhuset i Linköping som använder denna järnvägslinje. Även här vill jag framhålla önskvärdheten av att SJ, där man har övergått till landsvägsstrafik, söker åstadkomma en bättre service för passagerarna. Så länge vi hade järnvägar, hade vi ordentliga väntsalar. Vid landsvägarna saknas ofta de enklaste regnskydd och de enklaste sittplatser. Det skulle inte innebära några större kostnader för statens järnvägar att här erbjuda en bättre service. Det är ju ett rimligt krav från de bygder som har förlorat sin järnväg.

I huvudfrågan har jag, herr talman, den uppfattningen att man bör gå försiktigt fram då det gäller järnvägsnedläggningarna. En nedläggning innebär ofta ett så allvarligt men för ifrågavarande bygd, att statsmakterna senare kanske just för denna bygd måste vidta stödåtgärder av sådan storleksordning att den genom järnvägsnedläggningen åstadkomna besparingen senare framstår såsom en chimär och i verk-

ligheten var en olycklig och oekonomisk åtgärd.

Jag har inte kunnat acceptera utskottets mening att det skall vara orimligt att redan ett och ett halvt år i förväg ge besked om en järnvägsnedläggning. Liksom herr Svanström måste jag beteckna det såsom synnerligen rimligt att en bygd, som skall drabbas av ett så allvarligt ingrepp, i mycket god tid får underrättelse härom. Likaså finner jag det naturligt att man i dessa frågor hör länens planeringsråd och landstingen. Det framgår även av utskottets skrivning att det är naturligt att så sker, men någon direkt bestämmelse härom vill utskottet inte ha. Jag tycker att en järnvägsnedläggning är en så utomordentligt betydelsefull fråga för en bygd att det bör finnas en klar föreskrift om att ifrågavarande organ skall höras.

Herr talman! Jag finner reservanternas yrkanden väl motiverade, även om jag kanske i vissa enskilda formuleringar velat ha en något annorlunda utformning. I sak delar jag dock reservanternas uppfattning, och jag ber att få yrka bifall till reservationerna, såväl nr 1 som nr 2.

Häri instämde herr *Svenungsson* (h).

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! I det utlåtande som har lagts fram av statsutskottet har mycket noga och ingående redogjorts för hur det går till när man skall lägga ned en järnväg. För det första har man redogjort för det beslut som fattades av riksdagen år 1963, vilket beslut ju innebär att målet för trafikpolitiken skulle vara att till lägsta möjliga kostnader ordna en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar. Beslutet innefattade också att de regleringar som motverkade konkurrensen på transportområdet så långt möjligt skulle avvecklas och att varje trafikgren i princip skulle svara för sina egna

Ang. järnvägspolitiken m. m.

kostnader. Beslutet innebar vidare att om en järnväg går med förlust men det ändå skulle anses rimligt med hänsyn till bygdens behov och med beaktande av sociala och näringspolitiska aspekter att fortsätta driften så skall kostnaderna betalas genom den s. k. kollektivbiljetten, d. v. s. ersättning till trafikföretaget skall utgå av allmänna medel.

De nya riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken innebar att handlingsprogrammet skulle uppdelas i tre etapper. Första etappen tog sin början den 1 juli 1964 och andra etappen den 1 juli 1966. Meningen är att tredje etappen skall ta sin början den 1 juli 1968.

För järnvägstrafikens del innebar reformprogrammet att nedläggningen av trafiksvaga bandelar skulle bedrivas med den skyndsamhet som är möjlig. Riksdagen har också tidigare uttalat sig för att nedläggning helt eller delvis av trafiksvaga bandelar skulle bedrivas med kraft; det uttalandet gjordes långt innan vi fattade beslutet 1963. Emellertid har man också sagt att hänsyn skall tas till behovet och önskemålen i de bygder som berörs av nedläggningarna, och jag ber att i korthet få erinra om hur nedlägningsärendena handlägges — jag tror att det av den redogörelsen skall framgå att all rimlig hänsyn tas i sådana sammanhang.

När en nedläggning aktualiseras är det SJ:s distrikt som gör den grundläggande undersökningen. Därvid tar man kontakt med vägmyndigheter och länsarbetsnämnder, med posten, kommunerna, företagen och andra lokala eller regionala intressenter. I regel hålls också informations- och diskussionsmöten mellan företrädare för SJ:s lokala organ och de berörda parterna. SJ:s centralförvaltning bearbetar sedan det material som sammanställts inom distriktet och kompletterar materialet genom kontakter, överläggningar och samråd med olika myndigheter, arbetsmarknadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt näringslivets

trafikdelegation. I förekommande fall inger så järnvägsstyrelsen framställning till Kungl. Maj:t om nedläggning. Denna framställning remitteras till berörda länsstyrelser, försvarsmyndigheter, kommuner, företag och andra intressenter. Vidare företar tjänstemän, som sysslar med sådana ärenden inom kommunikationsdepartementet, resor till de berörda trafikområdena och söker bilda sig en uppfattning om konsekvenserna av att en trafiksvag bandel läggs ned.

Det är väl ändå överdrivet att påstå att några bygder skulle ha ruinerats eller företagsamheten där gått i stöpet på grund av att en trafiksvag bandel lagts ned. Jag vet inte om det finns sådana orter — i varje fall har inte de ärade talesmännen för reservationerna gett några konkreta exempel därvidlag.

Vidare anmodar kommunikationsdepartementet i nedlägningsärendena vederbörande länsstyrelse att anordna ett sammanträde till vilket kallas representanter för SJ:s och andra myndigheters regionala organ samt för berörda kommuner och andra intressenter. Tjänstemän från departementet får vid sammanträdet ta del av de synpunkter man har att anföra.

Trafikpolitiska delegationen har tillsatts för att följa upp dessa ärenden. Den har elva ledamöter, bland dem ett par riksdagsmän. Delegationen har haft kontakt med intressenter i olika delar av landet och säger sig inte ha erfarit annat än att verkningarna av den nya trafikpolitiken varit positiva. Om man skulle gå så långt som t. ex. RLF har ifrågasatt i sitt remissyttrande blir ju följden att man helt river upp det beslut som tidigare fattats. RLF säger i remissyttrandet över motionerna: »I första hand bör de möjligheter till utjämning som finns inom företaget» — alltså SJ — »utnyttjas och i andra hand bör medel tillföras för att kompensera de särskilda kostnader som kan anses uppkomma genom de speciella förpliktelser som SJ har.»

Det är alltså RLF:s mening, att man skall använda överskott som eventuellt uppstår på andra bandelar inom SJ för att bekosta i första hand förlusterna på de trafiksvaga bandelarna. Om man skulle gå på den linjen, river man faktiskt helt och hållet upp det beslut som vi fattade år 1963, och det kan väl ändå inte vara meningen.

Jag anser att man måste ta ganska stor hänsyn till de yttranden som har avgivits av andra remissorgan. Det är ju egentligen bara RLF som har tillstyrkt motionerna. TCO har yttrat sig en smula svävande. Men övriga remissorgan har avstyrkt motionerna, och jag har särskilt fäst mig vid vad Landsorganisationen har sagt. Jag skall citera några rader ur Landsorganisationens yttrande. Det heter där: »Det minskade trafikunderlaget på en stor del av landets järnvägar är ett uttryck för den pågående strukturomvandlingen i den svenska samhällsekonomin; såväl för övergången till landsvägstrafik som för urbaniseringen. Det är därvid alldeles otvivelaktigt trafikanterna som övergivit järnvägarna och inte järnvägarna som övergivit trafikanterna. En minskning av mängden resande och gods till 1/5, även till 1/10 av vad de var för bara 10—15 år sedan är inte ovanligt och det talar ju ett tydligt språk. Att beskylla myndigheterna för att försämra servicen på förut lönsamma järnvägslinjer med syfte att nedbringa trafikunderlaget och få skäl för att lägga ner dem, alltså för en medvetet destruktiv verksamhet inom de sektorer de satts att förvalta, kan knappast ursäktas.»

Jag tror för min del inte att SJ eller SJ:s distrikt söker att underminera grunden för någon bandel. Jag tror att SJ inte behöver göra det utan att det ändå finns skäl att lägga ned många bandelar som nu användes.

I motionerna har också yrkats att landstingen och planeringsråden i länen skall höras i dessa ärenden. När det gäller planeringsråden finns det en

Ang. järnvägspolitiken m. m.

kungörelse som anger vad de skall göra. Det är kungörelsen nr 10:1965. Där heter det i 1 §: »I varje län skall finnas ett planeringsråd. Dess uppgift är att som rådgivande organ deltaga i länsstyrelsens handläggning av sådana ärenden om samhällsplanering eller kommunal, administrativ eller judiciell indelning eller näringslivets lokalisering som är av allmän betydelse eller större vikt.» Jag vet inte om det finns någon länsstyrelse som inte anser att det är av allmän betydelse och av stor vikt om man får behålla en järnväg eller inte. Jag tror att man i regel anser det, även om det är fråga om en trafiksvag bandel. Detta innebär såvitt jag förstår att planeringsråden redan är inkopplade genom föreskriften i kungörelsens första paragraf. Jag kan heller inte tänka mig annat än att länsstyrelsen då den anser det befogat hör också landstinget. Jag kan inte förstå varför det skall behövas en föreskrift härom. Så mycket får man väl ändå lita på länets styrelse att man får utgå från att den hör också landstinget.

Vi har inom utskottet mycket noggrant granskat förslagen i motionerna och som jag tycker fått fram ett utlåtande som tydligt och klart redogör för förhållandena på detta område. Vår slutsats har blivit att den nya trafikpolitik som vi beslutade om år 1963 bör fullföljas.

Med anledning härav yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Herr Fritz Persson frågade: Är det några bygder eller orter som ruineras av den förda järnvägspolitiken? Ja, det är kanske inte några som direkt slagit vantarna i bordet och gjort konkurs. Men nog märker många orter, även städer, att det är ett kärvare ekonomiskt klimat för dem när de försöker utveckla sina möjligheter.

Jag skall peka på ett exempel som

Ang. järnvägspolitiken m. m.

ligger mig personligen så nära. Det gäller Sydöstsverige. Där har en rad mindre, smalspåriga järnvägar vid det här laget redan lagts ned, och nedläggandet går vidare. Såsom herr Schött nyss nämnade är det närmast Kalmar—Berga järnväg som är hotad, och Kalmar—Berga järnväg har tillsammans med en del av Nässjö—Oskarshamns samt den tidigare med namnet Östra centralbanan betecknade sträckningen Hultsfred—Linköping utgjort och kunnat utgöra en direkt förbindelse från Sydöstsverige upp till centralorten Stockholm. Men undan för undan har sådana förändringar skett i trafikväsendet att en personbefordran efter den vägen har mer eller mindre omöjliggjorts, och Kalmar—Berga har tydligen bara en kort tid kvar att leva.

Inskränker det sig sedan till detta? Nej, det gör det inte. Vi vet nu att trafikekonomiska undersökningar är anbefallda beträffande järnvägsleden Oskarshamn—Hultsfred och beträffande Hultsfred—Linköping, och järnvägen Hultsfred—Västervik är också klar för nedläggning. Även beträffande sträckningen Nybro—Nässjö pågår undersökning, och vi vet att undersökning är bara förbud till vad som kommer. Det sägs att det skulle vara otillständigt att antyda att det skulle ske en planmässig försämring av det statistiska underlaget vid hotade bandelar. Men allmänheten, som ju är en god iakttagare, och järnvägsfolk ser vilka åtgärder som vidtas. Ett litet exempel!

När man nu går att undersöka Oskarshamn—Hultsfred—Linköpingsbanans trafikbärighet vill jag nämna att det inrättats en personbusslinje från Oskarshamn via Västervik och Norrköping till Stockholm med tider som ungefär sammanfaller med de personförande tågens tider och i direkt konkurrens med tåglägenheterna. Bygden mellan Oskarshamn och Västervik är mycket glest befolkad liksom bygden norr därom. Det är egentligen bara några få huvudorter som berörs av denna

busslinje, men den fyller uppgiften att tömma tågen på resenärer som faller för frestelsen att ta bussen till Stockholm i stället för att ta tåget. Man satsar inte på att skydda tågtrafiken. Det verkar som om man inte hade intresse av att om möjligt bevara denna, utan snarast tvärtom.

Om det går så att alla de här av mig nämnda bandelarna om några år är nedlagda kommer det att innebära att hela Sydöstsverige från Kalmar till Karlskrona — som väl får behålla sin förbindelse över Alvesta — är tömt på möjligheter till järnvägstrafik. Från Nässjö sticker man ned en stump till Hultsfred tills vidare, annars är området i framtiden tomt på järnvägskommunikationer. Var och en kan väl förstå vad en sådan utveckling måste betyda för ett så stort område som Sydöstsverige är. LO säger att det ingår i urbaniseringsprocessen. Ja, det gör det, ty detta måste medföra att en hel landsända successivt avfolkas och nedskrotas och att all företagsamhet och all befolkning koncentreras till den stora urbs, Stockholm-mälaramrådet, och de andra storstadsområdena, Göteborg och Örestad, som skall bebyggas i fortsättningen. De signaler som herr Fritz Persson åberopade från LO-yttrandet innebär en successiv avfolkning av mycket betydande delar av landet.

Herr talman! Jag ber att även nu få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr SVANSTRÖM (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson har genom att ge ett exempel med lokal anknytning noga visat, tycker jag, hur det går till när man försöker bevisa att det finns en trafiksvag handel. Herr Fritz Persson kan nog inte vara främmande för dessa tankegångar, och det är möjligt att någon remissinstans har tyckt att det närmast är otillbörligt att vi som företrädare för människorna ute i bygderna vågar ha vår uppfattning. Men

liksom herr Nils Theodor Larsson har jag många exempel på hur man arrangerar sidolöpande trafik och därigenom självklart bidrar till att göra en viss järnvägslinje mindre utnyttjad. Jag tror att sådana exempel kan anföras från alla delar av landet. Hur går det sedan till vid de informationsmöten som är arrangerade? Alla vi som varit med på dem har en bestämd känsla av att där i hög grad gäller vad som gällde en gång när vissa personer samlades till herredagar: »I herredagsmän skynden icke så fort! Det som göras skall är allaredan gjort!»

Det är väl bara att konstatera att dessa möten kallas information — informationsmöten, inte diskussionsmöten. I många fall har man bara att ta del av hur vederbörande tänkt sig att denna nedläggning skall ske. Man får också veta att det inte är möjligt att finna någon annan lösning på denna fråga. Det är nog riktigt, herr Persson, att motionärerna syftar till en översyn av beslutet, ett upprivande, som herr Persson kallar det. Vi är inte främmande för att sådant kan ske, att man kan ifrågasätta om beslutet var helt klokt, om det inte kan vara lämpligt med en ny översyn av frågan.

Herr talman! Jag har med det anförda bara velat peka på ett par saker som sammanhänger med förberedelserna till de nedläggelser som tid efter annan sker.

Herr ÅKESSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson motiverade utskottets utlåtande i hög grad med 1963 års riksdagsbeslut, att vi skulle gå fram relativt hårt för en rationaliseringslinje beträffande järnvägs-trafiken och dess nedläggning. Jag kan inte underlåta att här göra vissa reflexioner beträffande SJ och dess olika trafikgrenar. Om vi ser på SJ:s persontrafik, lokaltrafiken med undantag av långlinjetrafiken eller trafiken med expreståg, så är den i regel ekonomiskt

Ang. järnvägspolitiken m. m.

negativ. Då det gäller stockholmstrafiken — det finns en mycket stor trafik från platserna utanför Stockholm och in mot staden — går den med ett negativt resultat med inte mindre än 7 miljoner kronor per år. Jag har fått vissa uppgifter beträffande lokaltrafiken i göteborgsområdet, vilken skulle gå med ett negativt resultat på bortemot 3—3,5 miljoner kronor per år. Dessa negativa resultat betalas av de positiva resultaten inom SJ, således genomgångstrafiken etc. Därför bedöms vissa platser inom Sverige då det gäller den lokala trafiken från den synvinkeln att trafiken där inte kan läggas ned. Jag är positivt inställd till att den lokala trafiken både omkring tätorter och även på andra håll ute i landet skall ordnas på ett rimligt och riktigt sätt och att man inte skall motivera en nedläggning som i många fall befinner sig i ett förberedande stadium genom att trafiken avlastas från vissa bandelar och överförs till vissa huvudlinjer.

Vad gäller persontrafiken kan vi se på tunnelbanorna i Stockholm. Enligt vad jag hört visar det senaste resultatet av en ekonomisk utredning som företagits här att de skulle gå med en förlust på bortemot 100 miljoner kronor per år. Det bevisar att det inte går utan vidare att lägga ner persontrafiken på olika sträckor och motivera det med det ekonomiska skeendet i förhållande till trafiken.

Inlandsbanan, som har mycket stor betydelse för de trakter den löper igenom, går med en förlust på bortemot 50 miljoner kronor per år. Jag har personligen den uppfattningen att vi omöjligen kan lägga ner denna järnväg liksom ej heller järnvägarna i östra Skåne och Kalmar län hundra procentigt, utan vissa bandelar måste bli kvar för att ordna trafiken på ett rimligt och riktigt sätt.

Herr talman! Jag anser att då det gäller nedläggning av en järnväg hänsyn i högsta grad skall tas till verkningarna av nedläggningen som sådan.

Ang. järnvägspolitiken m. m.

Herr Persson sade nyss från talarstolen här att det i regel varit ett positivt resultat ute i bygderna på järnvägsnedläggelserna. Beträffande de nedläggningar som för närvarande är aktuella har jag en direkt motsatt uppfattning. De kommer att drabba vissa delar av våra bygder på ett mycket hårt sätt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! När jag i detta sena skede av debatten tar till orda, sker det för att jag tycker att en ganska väsentlig synpunkt inte har blivit tillräckligt belyst. Det gäller sambandet mellan järnvägspolitiken och lokaliseringspolitiken. I det län som jag representerar, där norra delen är föremål för stödåtgärder, föreligger just nu ett förslag om nedläggning av persontrafiken på norra delen av den genom större delen av länet löpande järnvägen. Det är alldeles självklart att de stödåtgärder som har vidtagits i länet — det rör sig om lån och bidrag på något tiotal miljoner kronor — kommer att få en ganska liten effekt, när man samtidigt så avsevärt försämrar kommunikationerna i den bygd som skall ha stödet.

Statens stöd till de trafiksvaga järnvägarna måste samordnas med statens stöd till näringslivets lokalisering, om det skall bli en effektiv helhet av samhällsinsatserna. Lokaliseringspolitiken arbetar med olika medel, och ett av dessa medel är att förse de berörda landsdelarna med kommunikationer och annan service i fråga om skolor, sjukhus och andra samhällsinrättningar. Man måste här ha ett samspel, och det är däri det brister. Statens järnvägars förberedelser för järnvägsnedläggningar har en så stark järnvägsekonomisk inriktning och de samhällsekonomiska perspektiven kommer in så sent i bilden, att det ofta är för sent att vrida in utvecklingen på en annan väg.

Lokaliseringspolitiken syftar natur-

ligtvis till en varaktig förbättring för de berörda landsdelarna. Det är inte fråga om någon konstgjord andning i väntan på döden, utan här ges en injektion för att skänka nytt liv åt bygden. Järnvägstrafiken och trafiken över huvud taget skall naturligtvis planeras med tanke på framtiden och inte just på de aktuella förhållandena. Man skall se på läget sådant det blir, när lokaliseringsstödet har fått verka någon tid i bygden, och denna, såsom man hoppas, har fått nytt liv.

Norra Bohuslän befinner sig för närvarande i en vågdal, men i varje fall inom länet bedömes utvecklingsmöjligheterna på längre sikt vara mycket goda. Bohuslän ligger mitt emellan två starkt expansiva regioner med Göteborg och Oslo som centra. Länets läge vid västkusten med goda hamnar och möjligheter till kommunikationer över havet talar för att efter hand även norra Bohuslän kommer att utvecklas. Om man nu skrotar ner järnvägen där, kommer denna utveckling att bromsas upp och gå långsammare. När den sedan skjuter fart måste man bygga upp kommunikationsnätet på nytt, vilket leder till en ny belastning och nya kostnader. Inom länet anser vi inte att detta är riktigt. Vi anser att man även företagsekonomiskt bör se saken något på sikt. En företagare som finner dagens konjunkturer dåliga men ser en ljusning för framtiden lägger inte ner sin rörelse, utan han försöker hålla den flytande för att i framtiden kunna göra den mera lönsam.

Herr talman! Jag skall be att få instämna i de yrkanden som här framställts om bifall till reservationerna.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Herr Larsson har inte visat några exempel på de menliga följderna av nedläggning av järnvägsdrift. Han säger att det kommer att bli så besvärligt om man lägger ner järnvägarna enligt de planer man nu tycks ha fram-

för allt i Kalmar län, men något konkret exempel på hur en ort har ruinerats därigenom har han inte kunnat ange.

Jag vill också säga att det var inte jag som påstod att man hade så goda erfarenheter av nedläggningarna. Detta sades av den trafikpolitiska delegationen, och den består av elva ledamöter. Ett par av dem är riksdagsmän, som jag nämnde. Delegationen har haft kontakter med intressenter i olika delar av landet; den har rest ut och deltagit i konferenser, träffat folk lokalt och regionalt. Det är denna delegation som säger att den har funnit verkningarna av den nya trafikpolitiken positiva. Jag tror inte man skall påstå att den redogörelse vi har lämnat i utskottsutlåtandet om handläggningen av dessa ärenden inte är riktig. Det går till precis på detta sätt. Jag tror också att man skall akta sig för att hävda att förutsättningen för allt välstånd i en ort är att den får behålla en trafiksvag bandel, en bansträcka som befolkningen redan till större delen har övergett och inte använder annat än i mycket ringa utsträckning.

Jag kan inte annat än reagera när man påstår att järnvägsstyrelsen liksom försöker att planera nedläggningen av järnvägarna genom att dra bort trafiken från de där bandelarna som det kan gälla och överföra den till någon annan bandel. Statens järnvägar rättar sig ju efter de beslut som vi har fattat här i riksdagen. Vi har tidigare sagt att nedläggningen av sådana här bandelar skall fullföljas med kraft. Riksdagen sade 1963 att man med all möjlig skyndsamhet skall fortsätta nedläggningen av dylika bandelar. Det ingår ju i hela det trafikpolitiska programmet att det skall vara konkurrens mellan olika transportmedel för att vi skall få fram den billigaste transportförsörjningen för olika delar av landet. SJ kan väl gärna upprätthålla trafiken på dessa trafiksvaga bandelar om vilka riksdagen har sagt att riksdagen skall betala

Ang. järnvägspolitiken m. m.

underskottet. Så gör riksdagen redan nu. Jag tror därför inte att SJ har någonting emot att driva alla dessa bandelar även i fortsättningen, bara riksdagen är beredd att lämna anslag så att underskottet kan täckas.

För min del kan jag inte tänka mig att vi nu skulle riva upp det beslut som fattades 1963. Jag anser att det var ett riktigt beslut och ett beslut som kommer att gagna alla orter, hela landet, om det fullföljes.

Jag har förut yrkat bifall till utskottets hemställan, och det gör jag nu också.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! I den pågående debatten har det icke framkommit några förslag om att undgå järnvägsnedläggelserna genom att tillföra våra järnvägar nya inkomster och på nytt få dem lönsamma. Jag vet att det är stora svårigheter att få lönsamhet för SJ på en del järnvägar — man får hoppas att SJ ändå borde kunna förnya sig på vissa områden.

Järnvägarna har fått en stark konkurrens i biltrafiken; långa karavaner av långtradare går på våra vägar, i synnerhet nattetid men även under dagtid, och jag skulle nästan tro att den största delen av det gods som transporteras inom landet förmedlas genom biltransporter.

Jordbruksutskottet har varit i Amerika, och vi studerade inte bara jordbruk, utan såg även annat: vi såg järnvägar som under många år legat obrukade — och där gräset fått växa högt på banvallarna — men vi erfor också, att järnvägs- och biltrafiken samordnats på ett utomordentligt sätt. Vi såg kilometerlånga transporter av järnvägsvagnar, som fraktade långtradare. Jag tror att det skulle vara någonting för SJ att fundera över.

Jag reser varje vecka på E 6:an och möter där långa karavaner av långtradare på en alldeles för smal och dålig väg. Jämsides med E 6:an går järnvägen. Borde det inte vara möjligt att alla

Ang. järnvägspolitiken m. m.

dessa bilar, som kommer från Tyskland, från Danmark och från olika delar av vårt eget land, kunde transporteras upp till Norge och därifrån via järnväg? Jag vet att det är en stor investering för SJ att anskaffa de trailers, som behövs för att transportera bilarna på, men det är ändå ett sätt att lösa en transportfråga som kan bli betydelsefull för hela vårt trafikväsen.

Vi kan behålla våra järnvägar, vi kan också behålla smidigheten med biltrafiken och vi åstadkommer en mycket effektiv transportapparat.

Jag har inte för avsikt att yrka på upprivning av 1963 års riksdagsbeslut; jag tror att det var riktigt. Vi kan inte behålla järnvägar, där inget trafikunderlag finns, men där det finns möjligheter att tillföra järnvägarna nya transporter, bör detta också beaktas av SJ.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 146 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;
Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 146 punkten II, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Ang. rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 45.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av väckta motioner om utredning angående folkrörelsernas arkiv;

nr 148, i anledning av väckta motioner om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress;

nr 149, i anledning av väckt motion angående inspektion och inventering av statliga myndigheters bibliotek; samt

nr 150, i anledning av väckt motion angående inrättande av interna abonnentväxlar vid statens anläggningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av väckta motioner angående rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnads-kostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 651, av herr *Svensson i Vä m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag beträffande så långt möjligt enhetliga bestämmelser i beskattningshänseende i fråga om traktamenten, flyttningskostnader och bilkostnader till och från arbetsplatsen;

2) de likalydande motionerna I: 518, av herr *Lundström*, och II: 640, av herr *Nihlfors m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta sådan ändring av gällande anvisningar till kommunalskattelagen, att avdrag för extra levnadsomkostnader i samband med korttidsförrättning, som varat mer än en dag, medgäves för den faktiska tid förrättningen varat och icke efter antalet övernattningar.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 651, av herr *Svensson i Vä m. fl.*, angående rätten till avdrag vid beskattningen för traktamenten m. m., samt

2) de likalydande motionerna I: 518, av herr *Lundström*, och II: 640, av herr *Nihlfors m. fl.*, angående rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Stefanson, Lundström, Enarsson, Ottosson, Magnusson* i Borås och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Öhvall* och herr *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen — i

Ang. rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst

anledning av de likalydande motionerna I: 518, av herr Lundström, och II: 640, av herr Nihlfors m. fl. — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av gällande anvisningar till kommunalskattelagen, att avdrag för ökade levnadskostnader i samband med korttidsförrättning, som varat mer än en dag, medgäves för den faktiska tid förrättningen varat och icke efter antalet övernattningar.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den fråga, som bevillningsutskottets majoritet avvisar i punkt 2 i betänkandets hemställan, gäller traktamentsersättnings schablonberäkning för tjänstemän i enskild tjänst vid s. k. korttidsförrättningar. Enligt de regler som infördes 1963 skall traktamentsersättning, om den skall vara avdragsgill, schablonberäknas efter antalet övernattningar. Den som påbörjar en resa ena dagens morgon och avslutar den nästa dags kväll har varit borta ett dygn och en dag därtill. Men traktamentet är schablonberäknat och utgår bara för ett dygn. Det är denna för tjänstemän i enskild tjänst totalt obegripliga bestämmelse som reservanterna vill ha bort.

När riksdagen gav sin välsignelse till den nuvarande lydelsen av p. 3 i anvisningar till 33 § i kommunalskattelagen skedde det troligen genom vad man skulle kunna kalla ett olycksfall i arbetet. Bevillningsutskottet ägnade propositionen stor uppmärksamhet, men den detalj som berörs i reservationen till dagens betänkande uppmärksammades såvitt jag vet inte alls vid utskottsbehandlingen. Det förelåg ingen motion i detta avseende, inte heller någon reservation. Utskottet var på den punkten enigt och tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag.

Sent skall syndaren vakna, heter det. Uppvaknandet skedde praktiskt taget i samma stund som bestämmelsen trädde i kraft, då företagare och enskilda fick klart för sig vad den innebar.

Redan vid 1964 års riksdag togs frå-

gan upp i en interpellation och i följd väcktes motioner. Några ändringar blev det emellertid inte. Statsrådet och riksdagen ville avvakta erfarenheterna under någon tid efter det att lagen trätt i kraft. Jag kan till äventyrs förstå den synpunkten.

Men nu har lagen varit i kraft och envar, som har velat, har haft möjlighet att se verkningarna. Erfarenheten ger ordentligt belägg för riktigheten i den kritik som redan hösten 1963 framfördes mot den orättvisa bestämmelsen.

Beklagligt nog tycks likväl socialdemokraterna i bevillningsutskottet vara både blinda och döva för dessa erfarenheter. De medger visserligen i sitt betänkande att schablonregeln i ifrågavarande avsnitt »för enstaka korttidsförrättningar» — jag upprepar »för *enstaka* korttidsförrättningar» — kan innebära ett för lågt avdrag för den skattskyldige. Men, tillägger utskottet, »i andra fall» kan avdragen bli för stora.

Förutsättningen för att dessa två alternativ skulle uppväga varandra under ett beskattningsår, vilket utskottet tycks utgå ifrån, är naturligtvis att antalet resor som har varat flera nätter än dagar är i stort sett lika många som resor, vilka varat en dag mer än antalet nätter. Så är dock helt visst inte fallet. I reservationen till utskottets betänkande har återgivits uppgifter rörande en av TCO företagen enkät om traktamenten. Man har riktat en rundfråga till industritjänstemannaförbundets, bankmannaförbundets och handelstjänstemannaförbundets avdelningar vid 238 industrier, banker och handelsföretag. Av dem har 171 svarat, en del dock ofullständigt. Svaren visar i varje fall att antalet tjänstemän vid företag med typ dag-natt-dagresor i förhållande till totala antalet tjänstemän vid de redovisade 136 företagen utgjorde inte mindre än 69 procent.

Även om några av dessa tjänstemän också hade gjort andra resor är resultatet av undersökningen fullständigt entydigt. Bevillningsutskottets antagande

Ang. rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst

att, som man säger, schablonavdraget i normalfallet väl täcker den ökning av de normala levnadskostnaderna, som en skattskyldig kan åsamkas, torde i flertalet fall sakna reellt underlag.

Inledningsvis nämnde jag att riksdagsbeslutet 1963 torde ha varit ett olycksfall i arbetet. Man styrks i den uppfattningen av det förhållandet, att redan tidigare lönebeskattningsutredningen i sitt betänkande nr 1 hade föreslagit att vid en resa som varat flera dagar än nätter borde ett schablonavdrag utgå även för den överskjutande dagen. Remissmyndigheterna gjorde inga invändningar mot det förslaget, men den rättviseregeln fanns inte med när lagförslaget lades på riksdagens bord. Reservanterna kan således stödja sig även på den sakkunnigutredning som i huvudsak låg till grund för regeringspropositionen och på remissmyndigheternas — om än tysta — godkännande av förslaget. Nu hoppas vi reservanter att riksdagen skall korrigera 1963 års beslut i denna detalj, så att den kommer i överensstämmelse med lönebeskattningsutredningens förslag.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Det har av herr Lundströms anförande framgått vad den här frågan gäller, och jag skall inte ta upp tiden med att referera alla detaljer som finns i bevillningsutskottets betänkande.

Inom utskottsmajoriteten är vi väl medvetna om att ifrågavarande schablonregel, liksom alla schablonregler, kan ge negativa utslag, men vi har också framhållit, vilket jag gärna vill understryka, att den här schablonregeln ju också innebär många fördelar. Den avdragsrätt som det här är fråga om har egentligen till syfte att täcka de merkostnader, som den skattskyldige har i samband med resor utom hemorten, och

skulle man göra en granskning av det ekonomiska utfallet, totalt sett, så tror jag att resultatet skulle framstå såsom ganska positivt, i varje fall mycket mera positivt än vad som framhålls från reservanternas sida. Man kan inte heller bortse från de administrativa fördelar som schablonregeln ger.

Reservanterna anser — och herr Lundström framhöll det — att många löntagare har förrättningar som påbörjas på morgonen en viss dag och som avslutas på kvällen en påföljande dag. Eftersom antalet övernattningar är avgörande för hur många dygn förrättningen skall anses ha pågått, kan det alltså inträffa, att man får ett helt dygns traktamente plus ett dagtraktamente men bara får göra avdrag motsvarande dygnstraktamentet. Men det är också självklart, och det erkände herr Lundström, att motsatsen kan inträffa — och inträffar — nämligen att en förrättningar tar i anspråk en dag och två nätter. Då blir situationen mera gynnsam än i det tidigare exemplet.

Den statistik som reservanterna åberopar har jag ingen anledning att betvivla riktigheten av, även om det inte är vanligt att vi här fattar beslut som grundar sig på uppgifter lämnade av en enskild organisation, i det här fallet dessutom en partsorganisation.

Dessutom behöver den typ av resor som tydligen dominerar, s. k. dag-natt-dag-resor, inte bli ekonomiskt ogynnsamma för den skattskyldige. I många fall inträffar det säkert att avresan och återkomsten på respektive dagar sker vid tidpunkter som gör att det utgår fullt traktamente trots att man inte är borta från hemorten så lång tid att merkostnaderna alltid kommer upp i paritet med vad traktamentet ger.

Det bör ju även understrykas att den skattskyldige kan få göra avdrag som överstiger den summa som traktamentena ger, nämligen om den skattskyldige kan bevisa att merkostnaderna för hans vistelse utom hemorten har varit större än vad han har fått i traktamen-

Ang. rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst

te. I så fall får han ju göra avdrag för hela kostnaden.

Ser man denna fråga såsom en helhet och tar med både fördelar och nackdelar, och kan man göra bedömningen ekonomiskt sett såsom en totalbild, är jag som sagt, herr talman, övertygad om att resultaten inte kommer att framstå som så dåliga. Utskottsmajoriteten har även i år ansett att frågan inte är så viktig och angelägen, eller ger så negativa verkningar, att den ger anledning till någon utredning. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är ju riktigt, såsom jag också sagt, att schablonregeln inte bara kan ge negativa utslag, utan i vissa fall även positiva. I reservationen citeras den undersökning, som har gjorts av TCO inom några av dess avdelningar. Jag måste säga att ingen borde vara förvånad över att en sådan undersökning skett, ty om det är någon som har kännningar av detta problem och vet hur det ligger till på området, så måste det vara TCO:s medlemmar. Vem skulle man annars fråga?

Personligen hade jag uppvaktningar redan på hösten år 1963, både av arbetsgivare och av löntagare som var utsatta för sådana här resor. Arbetsgivarna ansåg att någon speciell lättnad för dem inte förelåg. De måste bokföra ett visst antal nätter och de tyckte att detta var ganska besvärligt. Jag minns speciellt ett fall, som gällde Linköping. Man hade sammanträden som började vid 10—11-tiden och pågick den dagen och nästa dag så att man inte kunde åka hem förrän med sista tåget andra dagen. Sammanträdesdeltagarna var synnerligen förbittrade över schablonens utformning.

Jag har därför dragit den slutsatsen, att det inte är så att schablonens positiva och negativa verkningar uppväger varandra, utan att det tvärtom är så att man här har en regel, som ger över-

vägande — starkt övervägande — negativa utslag. Jag tycker då att man bör ändra på den regeln. Skulle det vara så att man inte godkänner den undersökning som är gjord och anser att man inte har några egna erfarenheter inom bevillningsutskottets majoritet, skulle jag kunnat tänkt mig att den då hade förordat att en mer objektiv undersökning skulle göras. Ett sådant beslut har ju inte gjorts.

Det är klart att den som har större kostnader än schablonen medger kan begära extra avdrag genom att specificera sina kostnader. Så skriver bevillningsutskottets majoritet. Det betyder ju att den skattskyldige skall samla på kvitton för alla sina resor under hela året, både för de resor då han kan tillämpa schablonregeln och för andra resor, vilket är mycket besvärligt. Syftemålet med schablonregeln är ju att man skall slippa från sådana saker, och schablonregeln bör då vara så beskaffad, enligt min och enligt reservanternas mening, att man *inte* i övervägande antalet fall allttjämt måste fortsätta att samla kvitton på sina resekostnader. Schablonen bör vara så beskaffad att man kan slippa detta. Jag erinrar än en gång om att den regeln har förordats även av de sakkunniga som utrett problemet.

Hela reformen som sådan har naturligtvis många positiva sidor. Utskottet talar om dessa positiva sidor i sådan utsträckning, att läsaren får intrycket att man på detta sätt försöker blanda bort korten och slippa ifrån att sedan ägna så stor uppmärksamhet åt de negativa sidorna. Då vi emellertid vet att statliga tjänstemän har egna reglementen, liksom kommunala tjänstemän och övriga jämställda, så undrar jag verkligen om enskilda företagare och tjänstemän i en sådan här ganska liten detaljfråga skall i jämförelse med statens och kommunens tjänstemän betraktas som misstänkta — jag höll på att säga som potentiella bedragare, men jag skall kanske inte göra det — för att

vilja överträda lag och förordning. Skall man behöva för dem sätta en schablonregel som är så ytterligt restriktiv att den missgynnar ett övervägande antal tjänstemän som gör tjänsteresor och tvingar dem att samla kvitton för hela året, med alla biljetter, hotellräkningar och andra verifikationer på utlägg? Jag tycker det är fel att ålägga tjänstemännen sådant för att de skall kunna hävda den rätt som statens tjänstemän får automatiskt.

Enligt min mening borde skattebortfallet för statens del vara så pass litet, att man verkligen skulle kunna göra den föreslagna ändringen i stället för att år efter år avslå en framställning om korrigerigering av rådande förhållanden.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 1 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 51 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 63.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckt motion.

I en den 4 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 85, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 6 § 3 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. och 6 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

4) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo

5) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst.

I propositionen hade behandlats frågan om vilka åtgärder, som borde vidtagas beträffande inkomst- och förmögenhetsskattelagstiftningen för att hindra skatteflykt genom kryphål i lagstiftningen. I överensstämmelse med hittills tillämpade lagstiftningsprinciper hade förordats, att skatteflykt på begränsade områden av lagstiftningen skulle omöjliggöras genom mer allmänt hållna bestämmelser.

Ett förslag i propositionen gällde beskattningen av oskiftat dödsbo, som hade en inkomst överstigande 10 000 kronor taxerad inkomst eller en förmögenhet överstigande 100 000 kronor skattepliktig förmögenhet. Förslaget innebar, att sådant dödsbo under en avvecklingstid av tre år efter dödsfallet skulle betraktas såsom särskilt skatteobjekt och taxeras enligt hittillsvarande bestämmelser. Vid taxering för senare år skulle dödsboet behandlas enligt de regler, som gällde för handelsbolag, vilket innebar, att boets inkomst och förmögenhet skulle beskattas hos dödsbodelägarerna i förhållande till deras andelar i boet. Möjlighet att erhålla dispens från de nya reglerna hade föreslagits för särskilda fall.

Till utskottet hade hänvisats den i anledning av propositionen väckta motionen I: 747, av herrar *Enarsson* och *Holmberg*, vari hemställt, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 85 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med det tillägg till punkt 4 av anvisningarna till 53 §, som framginge av motionen, vilket förslag avsåg, att dispens från de nya bestämmelserna angående beskattning av oskiftat dödsbo skulle kunna medgivas, då delägarna i dödsboet voro efterlevande make och omyndiga barn, vilka

dreve jordbruk eller rörelse efter avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 85 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag på motionen I: 747, av herrar *Enarsson* och *Holmberg*, — måtte antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 6 § 3 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. och 6 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

4) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623); samt

5) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

B) att motionen I: 747, av herrar *Enarsson* och *Holmberg*, måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Elofsson*, *Enarsson*, *Ottosson*, *Vigelsbo*, *Söderström* och *Börjesson* i Falköping, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under punkterna A 1 och B hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 747, av herrar *Enarsson* och *Holmberg*, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att punkt 4 av anvisningarna till 53 § erhöles i reservationen angiven lydelse.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 55 behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 85 som upptar förslag till ändringar för att hindraskatteflykt genom kryphål i lagstiftningen som uttrycket lyder i propositionen.

Vid sin behandling av dessa frågor har utskottet blivit enigt utom i en del-fråga som gäller beskattning av oskiftat dödsbo. Det är närmast den frågan som jag här vill beröra.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag som även i denna del har godkänts av utskottsmajoriteten skall oskiftat dödsbo efter en avvecklingstid av tre år efter dödsfallet, om den taxerade inkomsten överstiger 10 000 kronor eller den taxerade förmögenheten överstiger 100 000 kronor, taxeras efter de regler som gäller för handelsbolag. Det innebär att boets inkomster och förmögenhet beskattas hos delägarna i förhållande till deras andelar. I vissa fall skall enligt förslaget riksskattenämnden kunna medge dispens från denna regel. Det gäller när tvist råder på grund av testamente eller liknande om vilka personer som rätteligen är dödsbodelägare, och det kan även vara andra orsaker.

I en motion nr 747 i denna kammare av mig och herr Holmberg hemställer vi, att under de föreslagna dispensreglerna också skulle hänföras dödsbo i de fall då efterlevande make och omyndiga barn driver jordbruk eller rörelse under samlevnad i oskiftat bo.

Vi anser, såsom också har anförts i den till betänkandet fogade reservationen, att det finns bärande motiv för vårt förslag. När den avlidne efterlämnar make och barn som fortsätter att driva ett jordbruk eller en rörelse på samma sätt som skedde före dödsfallet är syftet i regel, att man vill hålla hemmet samman under i stort sett oförändrade förhållanden till dess barnen uppnått vuxen ålder och blivit myndiga och själva kan svara för sin utkomst. I sådant fall då någon delägare är utflyttad till annan ort och därifrån skall

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo sköta sina angelägenheter i fråga om deklaration, skatter, m. m. och få sin andel av boets inkomst och förmögenhet tillagd sin egen inkomst och förmögenhet, är det risk för att han tröttnar på delägarskapet och begär skifte av boet eller kanske försäljning av fastighet och inventarier.

Man kan också säga att det inte är så underligt om en sådan delägare tröttnar på de här besvären och den ökade skat-tebelastningen från en inkomstkälla, vari han endast äger en ideell andel och vars dispositionsrätt är ganska besku-ren på grund av gällande lagstiftning om förvaltning av omyndigs egendom. En sådan lagstiftning måste ju helt naturligt alltid finnas till skydd för en omyndig persons förmögenhet och in-komst.

Nu säger utskottsmajoriteten, att det redan enligt nuvarande regler i vissa fall kan vara förenat med fördelar i beskattningshänseende att så snart som möjligt skifta sådana dödsbon, som avses, och att delägarna därefter gemen-samt driver dödsboets tidigare verksamhet som förut — då blir det väl närmast i form av ett handelsbolag, administra-tivt sett. Utskottet säger vidare att det berör ett relativt begränsat antal döds-bon och att någon skyldighet att skifta dödsboet inte heller härafter föreligger. På grund därav, fortsätter utskottet, och då ett bifall till motionärernas yr-kanden inte skulle stå i överensstämmel-se med syftet med reformen, anser ut-skottet sig inte kunna tillstyrka motio-nen.

Vi reserverar den uppfattningen att dessa argument inte är invändnings-fria.

Vad vi vänder oss mot är inte så myc-ket skattebegreppet, utan de verkningar som den föreslagna skattereformen kan få i andra avseenden och som kan bli till betydande nackdel för de omyndiga delägarna genom att hemmet, som jag sagt tidigare, splittras och en gammal släktgård, som i generationer tillhört samma släkt, går över i andra händer.

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo

För det allmänna är det en ganska begränsad skattefråga. Den skatteflykt som kan härleda sig från att dödsbon med omyndiga delägare fortfarande får beskattas som eget skatteobjekt är säkerligen av rätt ringa omfattning. Vi tycker också att ordet *skatteflykt* i detta speciella sammanhang inte är rätt benämning, men även om förslaget i några fall skulle medföra vissa skattelättnader vid jämförelse med den beskattning som skulle träffa varje delägare, om de taxeras som handelsbolag, kan detta enligt vår mening inte motverka syftet med reformen, sett ur vidare sammanhang. Om man vidare beaktar den inskränkta dispositionsrätt, som helt naturligt alltid måste råda över såväl tillgångar som avkastning av detta slag, anser vi att det finns fog för uppfattningen, att argumenten i fråga om likformigheten vid beskattningen kan vara ungefär jämställda i båda alternativen, utskottsmajoritetens och reservanternas förslag. Men vad vi med vårt förslag syftar till att ta bort är risken för otillfredsställande verkningar för omyndiga delägare i dödsbon i fråga om sammanlevnad i hemmet och möjlighet att disponera sin egendom efter egna önskemål vid myndighetsåldern.

Jag ber till slut, herr talman, att med hänvisning till den motivering jag här har lämnat få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Under den reservation som herr Enarsson har talat för saknas namnen på folkpartiets representanter i bevillningsutskottet.

Det innebär inte att vi skulle sakna förståelse för de synpunkter som reservanterna har framfört. Tvärtom är vi medvetna om att det kan förekomma fall, då det med hänsyn till omyndiga dödsbodelägares intressen skulle vara önskvärt att beskattningen kunde ske enligt nuvarande regler. Vi har emel-

lertid ansett att de i propositionen föreslagna ändrade reglerna för dödsbo-beskattningen är så värdefulla — inte minst med hänsyn till önskemålen om största möjliga likformighet i beskattningen — att vi drar oss för en uppmjukning av det slag som reservanterna har föreslagit.

Enligt utskottets förslag skall riksskattenämnden, om särskilda skäl föreligger, kunna bevilja dispens från regeln att dödsbo efter viss tid skall beskattas som handelsbolag. Vi förutsätter att denna dispensmöjlighet skall kunna begagnas även i fall av det slag, som reservanterna syftar på, när omständigheterna är ömmande.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Som herr Enarsson redan sagt ligger bakom den proposition, som behandlats i bevillningsutskottets betänkande, tanken att försöka täppa till en del av de kryphål som föreligger — jag säger *en del* av kryphålen, ty den täpper långt ifrån igen alla — i vår nuvarande lagstiftning. Vi tycker att det är glädjande att så stor enighet kunnat uppnås i utskottet om detta förslag att stoppa den skatteflykt som är av ganska stor omfattning just nu. Jag skulle alltså med detta kunna säga, att bakom herr Enarssons tankar också ligger något som låter mycket bestickande och som är av den storleksordningen, att det inte förrycker huvudtanken i propositionen. Men om man följer reservanternas resonemang i dess helhet, innebär det också att man skapar en del olägenheter. Man täpper inte till alla kryphålen. Även om det inte återstår så många, kan de då och då vara av ganska betydande storleksordning.

Det finns dödsbon där det är en ganska betydande behållning och där det finns minderåriga i dödsboet. Det innebär att man där inte skulle kunna göra något därför att de är minderåriga och driver någon form av rörelse. Det kan innebära att vi förrycker nå-

got av den stora tanken bakom hela propositionsförslaget.

Jag skulle alltså vilja säga, att man i vissa fall kan hålla med herr Enarsson, men att olägenheterna kan vara så stora att bevillningsutskottet ändå kommit till slutsatsen att det är bäst att ta propositionen i sin helhet. Det är bäst ur rättvisesynpunkt, men rimmar också med andemeningen i propositionen, nämligen att täppa till en del av de stora kryphål som finns i dag.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande i dess helhet.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! Herr Tistad talade om att han hoppades att de synpunkter vi framfört i vår reservation skulle kunna inrymmas under dispensrätten sådan den nu är utformad. Såvitt jag kunnat läsa och tyda vad som menas med den dispensrätt, som skall tillskapas, tror jag för min del inte att de fall vi åsyftar alls kommer att rymmas under den dispensrätten.

Jag skulle vidare vilja påpeka till vad herr Wärnberg yttrade, att det kan finnas stora dödsbon med omyndiga delägare som skulle få en skattelättnad. Men även om det är betydande tillgångar så är de dock bundna, som jag nyss nämnde, utav den inskränkning som förmynderskapslagen alltid föreskriver för sådan egendom, och man kan kanske även där, trots att det är relativt stora belopp, väga för- och nackdelar hos de olika förslagen. Då tycker jag att man med lika stort fog kan säga, att det är så beskuren dispositionsrätt beträffande både inkomster och förmögenheter även om dessa är av viss storleksordning, att det är befogat med de mjukare bestämmelserna för sådana dödsbons beskattning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats

Ang. beskattningen av oskiftat dödsbo
propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna A 1 och B samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkterna A 1 och B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Enarsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 punkterna A 1 och B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Enarsson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. rätt till avräkning för utländsk skatt

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Ang. rätt till avräkning för utländsk skatt

Föredrogs änyo bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 april 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 127, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

I propositionen hade föreslagits en komplettering av bestämmelserna rörande det skatterättsliga bosättningsbegreppet. Förslaget innebar, att en person under en tid av tre år efter utflyttningen från Sverige var skyldig visa att han verkligen bosatt sig i utlandet («treårsregeln»). I anslutning till denna bevisbörderegeln hade föreslagits skattebefrielse i Sverige för löneinkomster, som i enskild tjänst förvärvats utomlands, under förutsättning att anställningen och vistelsen i utlandet varat eller kunde antagas komma att vara mer än ett år («ettårsregeln»).

För att motverka olägenheten av internationell dubbelbeskattning i förhållande till stat, med vilken Sverige icke slutit dubbelbeskattningsavtal, hade föreslagits rätt för fysiska och juridiska

personer med hemvist i Sverige att från statlig inkomstskatt avräkna utländsk statlig skatt, som erlagts för inkomst från källa i sådan stat. I anslutning härtill hade föreslagits ändring av bestämmelserna om avdrag för utländsk skatt såsom omkostnad.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 761, av herrar *Sundin* och *Ernulf*, samt II: 932, av herr *Larsson* i Umeå m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 127 hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna, varvid bland annat de i motionerna påtalade förhållandena borde beaktas; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 762, av herrar *Åkerlund* och *Lundberg*, samt II: 933, av herrar *Nordgren* och *Regnéll*, vari anhallits, att riksdagen måtte

A) antaga det i proposition nr 127 framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar av 54 § samt punkt 1 av anvisningarna till 53 §, som framginge av i motionerna angiven lydelse;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1967 års riksdag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i vår skattelagstiftning stimulera investeringar i utvecklingsländerna.

Den i motionerna I: 762 och II: 933 föreslagna ändringen av 54 § kommunalskattelagen avsåg den s. k. ettårsregeln. Enligt motionärerna skulle skattefrihet för anställningsinkomst i enskild tjänst anses föreligga så snart anställningen utomlands varat »minst ett år» i stället för som enligt Kungl. Maj:ts förslag »mer än ett år».

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 127 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85 och de likalydande motionerna I: 762, av herrar Åkerlund och Lundberg, samt II: 933, av herrar Nordgren och Regnell, ävensom med avslag på de likalydande motionerna I: 761, av herrar Sundin och Ernulf, samt II: 932, av herr Larsson i Umeå m. fl., — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar, att 54 § samt punkt 4 av anvisningarna till 38 § nämnda lag erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2) förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt med den ändringen, att 7 § erhöles i betänkandet angiven lydelse;

3) förordning om ändring i förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 761, av herrar Sundin och Ernulf, samt II: 932, av herr Larsson i Umeå m. fl. ävensom

2) de likalydande motionerna I: 762, av herrar Åkerlund och Lundberg, samt II: 933, av herrar Nordgren och Regnell,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets förslag till ändring av 54 § kommunalskattelagen innebar ett tillstyrkande av det i motionerna I: 762 och II: 933 förordade ändringsförslaget.

Ang. rätt till avräkning för utländsk skatt

Reservation hade avgivits av herrar *Enarsson, Skårman, Ottosson, Tistad, Vigelsbo, Enskog, Lothigius, Öhvall* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 761, av herrar Sundin och Ernulf, samt II: 932, av herr Larsson i Umeå m. fl., ävensom de likalydande motionerna I: 762, av herrar Åkerlund och Lundberg, samt II: 933, av herrar Nordgren och Regnell, de två sistnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 127 handlar enligt ingressen främst om en »komplettering av det skatterättsliga bosättningsbegreppet». Som vi alla vet är propositionens främsta syfte att hindra skatteflykt genom en skenbar bosättning i utlandet. Även om vi alla kan vara överens om att skattertrycket framför allt genom progressionen kan bli mycket hårt, vill jag för folkpartiets del klart deklarerat, att vi är helt överens med propositionens syfte att se till att osolidariska medborgare genom transaktioner av olika slag ej undandrar sig en skyldighet, som gemene man inte kan komma ifrån.

Vi är också ense om principen att en skattskyldig i princip är att anse såsom bosatt här i landet intill tre år från avresan och att skattemyndigheten, om den därefter vill beskatta honom här hemma, har att bevisa att hans förbindelser med Sverige är så starka att han bör ha sin hemvist och därmed sin skattskyldighet här och att bevisbördan de första tre åren således åligger den skattskyldige själv och därefter

Ang. rätt till avräkning för utländsk skatt skattemyndigheten. Vi tror att detta förslag är väl avvägt.

Även i övrigt kan vi med ett undantag tillstyrka propositionen i den något korrigerade lydelse, som framgår av bevillningsutskottets betänkande nr 54. Detta undantag gäller, såsom framgår av den till betänkandet fogade reservationen av herr Enarsson m. fl., avdrag för skatt som erlagts i u-länder. Vi anser där att propositionen, som i denna del helt godtagits av bevillningsutskottets lottmajoritet, motverkar den politik, som alla partier varit överens om, nämligen att genom hjälp till självhjälp få igång industriell verksamhet i u-länderna.

Om nu dessa själva genom s. k. tax incentives — dvs. eftergift av normalt debiterad skatt — söker stimulera svenska företag att etablera sig i dessa länder, kan det väl ändå ej med hänsyn till vår allmänna u-landspolitik vara konsekvent, att svenska staten stoppar dessa skattelindringar i sin egen ficka. Något annat innebär ju propositionens förslag inte.

Vi hade frågan uppe till debatt förra året, då lottmajoriteten var en annan. Jag kan därför fatta mig kort. Vi anser helt enkelt, att om ett u-land ger skatteeftergifter så skall konsekvenserna därav vara en affär mellan respektive u-land och företagaren. Det har bl. a. sagts, att företaget kan låta bli att ta hem vinsten och i stället gräva ned den i u-landet genom ytterligare investeringar där. Då kommer ju inte något skatteuttag att ske här hemma. Det är lätt sagt — men hur många svenska företag har i dag möjlighet till en sådan åtgärd? Utvecklingsarbetet här hemma skall väl även ha sin del av vinsten.

Saken kan naturligtvis ordnas genom bilaterala dubbelbeskattningsavtal, men starka skäl talar för att frågan löses generellt och att avräkning vid beskattning i Sverige får ske med hela den utländska skatten, oavsett om den helt eller delvis efterskänks.

I reservationen har vi dock inskränkt oss till att i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna. Det är enligt min uppfattning en blygsam begäran och helt i linje med den u-landspolitik som riksdagen tidigare anslutit sig till.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Enarsson m. fl. till bevillningsutskottets betänkande nr 54.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Skärman har redogjort för en del av betänkandets innehåll. Jag vill som allmänt omdöme säga, att det är mycket tillfredsställande att vi kunnat få en så bred samling inom utskottet när det gäller så kontroversiella spörsmål som det här är fråga om. Vi har korrigerat propositionen på en punkt. Man skall inte överdriva vikten av denna ändring, men den kan ha orsakat den större enigheten inom utskottet. När det gäller motionsyrkandena, vilka här har talats om, hade vi en debatt förra året, och jag kan inte se att det framkommit någonting nytt i år i förhållande till förra året, men man kan naturligtvis ändå resonera mycket om detta.

När herr Skärman säger att svenska staten »stoppar i egen ficka» de skattelättnader som u-länderna beviljar är det väl överdrivet och drastiskt uttryckt. Jag föreställer mig att herr Skärman har kännedom om att svenska företag, låt oss säga i aktiebolagsform, kan vidtaga vinstdispositioner och även gör det ständigt. Det är inte alls säkert, om de tar hem en vinst från ett dotterbolag i ett u-land, att det blir en nettovinst som bolaget tar upp till beskattning. I allmänhet är det väl så att man tar upp till beskattning så pass stor del att man klarar utdelningen; det övriga går till konsoliderande åtgärder.

Det skulle föra för långt att ta upp en sådan debatt här. Jag tror emellertid att det är alldeles överdrivet att lägga upp hela frågan så att våra u-landsinvesteringar är beroende på dessa skatteförhållanden. Den regel vi har och som innebär att vi litar till dubbelbeskattningsavtalen är vi ju alla ense om, och man skulle väl önska att antalet sådana avtal kunde öka i ännu snabba takt än vad som har skett under senare år. Jag vill dock erkänna att det arbetas mycket energiskt på den fronten.

Med detta, herr talman, hemställer jag om bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skärman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 54 punkten B, röstar

Ja;

Ang. rätt till avräkning för utländsk skatt

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skärman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 60.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

nr 58, angående beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av motioner angående förbudet mot pantsättning av aktier i vissa bolag; och

Om effektivisering av rättsvården

nr 49, i anledning av motioner angående ändrade grunder för bankernas kreditbedömning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads mål, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om effektivisering av rättsvården

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om effektivisering av rättsvården.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 565 i första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* samt nr 694 i andra kammaren av herr *Svensson* i Vä och herr *Gustafsson* i Stenkyrka. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om erforderliga lagstiftningsåtgärder och resurser för rättsvårdens effektiva upprätthållande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 565 och II: 694, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Ferdinand Nilsson*, *Arvidson*, *Schött*, *Svensson* i Vä och *Oskarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 565 och II: 694, hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning under parlamentarisk medverkan rörande åtgärder för att utan avkall på humanitetens krav effektivisera rättsvården.

Herr *NILSSON, FERDINAND*, (cp):

Herr talman! Till utskottets utlåtande är avgiven en reservation, som — jag vill nämna det först så att inte någon annan hinner säga det — i vart fall genom sin längd torde tilldra sig en viss uppmärksamhet. Såvitt jag kan se är reservationens utformning ordrikare än utskottets skrivning — men ärendet är ju också betydelsefullt. Med alla skäl menar jag för min del, att denna fråga inte bör föranleda »ingen åtgärd». Läget är icke sådant. Vi kan inte nöja oss med att bara sitta med armarna i kors i nuvarande situation. Det som utskottet hänvisar till kan möjligen ordna upp sig av sig självt förefaller i den fruktansvärda situation som vi nu befinner oss i vara av sådan art, att vi helt enkelt måste försöka åstadkomma bättre förhållanden.

Jag vill först hänvisa till brottsfrekvensen, som departementschefen på goda grunder finner mycket oroande. Det står i statsverkspropositionen, och det är så sant så. Totala antalet strafflags- och brottsbalksbrott som har kommit till polisens kännedom var år 1954 201 317. År 1962 hade antalet vuxit till 287 664, år 1963 till 304 618, år 1964 till 336 056 och år 1965 till 393 660. För tiden januari—oktober i år rör vi oss med en siffra på 318 476. Man kan möjligen tycka att ökningen är liten i jämförelse med år 1965, då man på samma tid nådde upp till cirka 316 000. Den under tiden från 1954 till innevarande år uppkomna ökningen är dock så stor att man måste beteckna det som en ohygglig utveckling.

Det talades förr i tiden — det var under de stora kampåren, då det dånade i rättens krater o. s. v. — en del om tjyvsamhället. Utvecklingen går mot ett tillstånd för vilket ordet tjyvsamhälle inte är för starkt, ty tendensen är påfallande.

Vad sedan beträffar samhällets reaktion konstaterar jag liksom reservanterna — och jag tror att utskottsmajoriteten har samma uppfattning — att upp-

klaringsfrekvensen genomsnittligt är ungefär 30 procent. Den är högre vid grova brott, som tilldrar sig stor uppmärksamhet och som redan därför är i brännpunkten. Men i fråga om tjuvnadsbrotten föreligger en egenartad situation. År 1962 var uppklaringsprocenten i stort 43. Sedan har brottsligheten ökat, medan uppklaringsprocenten har sjunkit till 30. Om jag skulle roa mig med procenträkning, kommer jag fram till att en minskning av uppklaringsprocenten från 43 till 30 innebär en försämring på ungefär 30 procent.

I och för sig är det emellertid märkligt att konstatera att enligt 1962 års siffror uppgår uppklaringsprocenten i fråga om tillgreppsbrotten till endast 22,3. Då jag nu fäster uppmärksamheten på den utvecklingen, så sker det under hänvisning till den kända satsen att »det måste löna sig att arbeta». Jag må säga att i fyra fall av fem tycks det löna sig att stjäla i detta land, och det är något som vi måste reagera skarpt emot.

Vidare vill jag understryka att det brister i fråga om våra resurser att åstadkomma någonting. Jag har fäst mig vid vad remissinstanserna har sagt i det avseendet.

Riksåklagaren finner det tveksamt om den av motionärerna begärda utredningen är erforderlig, säger utskottet. Ja, så kan man översätta saken; i grund och botten yttrar han sig kanske litet annorlunda men jag skall inte strida om ord. Vad han säger är: »Hurvida det kan vara möjligt att genom *andra åtgärder än förstärkning av rättsvårdens resurser* lagstiftningsvägen eller eljest uppnå den av motionärerna åsyftade och i och för sig önskvärda effektiviseringen av rättsvården synes emellertid vara *tveksamt*.» Detta beror ju på vilka åtgärder man tänker sig. Reservanterna har föreslagit en åtgärd som tar sikte på just det riksåklagaren icke betecknar som »andra åtgärder» och nödvändigheten av en utredning i det

avseendet; men jag ber att få återkomma på den punkten.

Jag har fäst mig mycket vid det som kriminalvårdsstyrelsen säger. Den är verkligen förnöjsam och konstaterar att ehuru brottsfrekvensen ökar men då uppklaringsfrekvensen minskar och man dessutom tillämpar villkorliga domar i en viss utsträckning då har beläggningen på fängvårdsanstalterna gått ned. Styrelsen jämför siffrorna den 1/1 1965 och den 1/1 1966 och konstaterar förnöjsamt en nedgång med 1,35 procent. För den 1/2 1965 och den 1/2 1966 konstaterar man en minskning med 1,5 procent och för den 1/3 1965 jämfört med den 1/3 1966 en minskning med 2,5 procent. Vad är det för siffror i jämförelse med ökningen och när vi vet att uppklaringsprocenten är så låg? En förbättrad effektivitet i polisens och åklagarnas verksamhet skulle givetvis tillsammans med minskad eftersläpning i domstolarna åstadkomma en helt annan beläggning. Man är så förnöjsam med en ringa fluktuering, som jag för min del måste betrakta såsom väsentligen tillfällig och beroende på bristande möjligheter att få tag på de brottsliga. Med hänsyn till rättsvården och intresset att skydda fredliga och laglydiga människor mot våld, övergrepp och skada till person och egendom förvånar det mig att man finner det rimligt att peka på sådana där små förändringar, som ju faktiskt kan vara rent tillfälliga.

Jag fäster mig också vid att man har roat sig med att slarvläsa motionen — man tycks göra gällande att vi skulle ha framhållit att stegringen skett i samband med att humaniseringen av brottslingsvården satts in. I motionen sägs att stegringen har skett »under tiden», men ingen som helst kritik riktas mot humaniseringen. Tvärtom har vi både i motionen och i reservationen sagt att vi finner humaniseringen synnerligen motiverad. Vi har också förklarat att det inte är tillräckligt med

Om effektivisering av rättsvården

denna humanisering, utan att även annat måste till — det räcker inte bara med evangelium, vi måste också ha någon lag för att det skall bli en smula rätsida på det hela. Jag har velat framhålla detta därför att jag tycker att det är så pass väsentligt.

Vad har då skett? Därvidlag skulle jag vilja understryka en sak i den avgivna reservationen som jag anser vara av betydelse.

I slutet av reservationen heter det: »En översyn av de olika utredningsförelag, som framlagts under de senaste årens omfattande arbete på ifrågavarande områden synes därför önskvärd. Därvid bör givetvis även nya uppslag prövas. Denna samordning bör enligt utskottets mening ske av en utredning under parlamentarisk medverkan. Differensen mellan exempelvis rikspolisstyrelsens framställning om ökat antal befattningshavare och statsverkspropositionens av riksdagen bifallna förslag är så stor att den visar hän på en skillnad i värdering av hela problem-läget. En utredning av angivet slag skulle kunna komma fram till gemensamma utgångspunkter för problemets bedömande. Likaså skulle utredningen kunna ge underlag åt förslag till sådan förstärkning av barnavårdsnämnds-, åklagar- och domstolsorganisationen, som kan möjliggöra snabbare handläggning av ärenden och mål och därigenom för den brottslige påtagligare och mera effektivt verkande åtgärder.»

Vad menar vi med detta? Vi vet att överståthållarämbetet och länsstyrelserna för budgetåret 1966/67 har begärt 2 300 nya polistjänster. Jag vill inte säga att detta är ett förslag som man så där utan vidare skall svälja. Jag bara konstaterar att det är dessa myndigheters under tjänstemannaansvar avgivna förslag. Rikspolisstyrelsen säger att den av Kungl. Maj:t har fått riktlinjer för myndigheternas anslagsframställningar. Med hänsyn härtill, säger styrelsen, har den ansett sig nödsakad att göra avsevärda begränsningar i polischefernas och läns-

styrelsernas förslag *oaktat dessa i huvudsak får anses välmotiverade.*

Detta säger dock något om rikspolisstyrelsens inställning. Rikspolisstyrelsen lägger så fram sina förslag som går ut på en förstärkning med 1 218 heltidstjänster och 38 halvtidstjänster.

Om jag sedan går till statsverkspropositionens av riksdagen bifallna förslag konstaterar jag att där inte föreslogs 2 300 och inte heller 1 200 utan 400 tjänster. Detta beslöts också.

Jag är övertygad om den allvarliga vilja som justitieministern har att försöka komma till rätta med de problem som det här gäller. Jag är också övertygad om att han med sitt förslag avser att åstadkomma någonting som verkliga skall hjälpa i den föreliggande situationen. Men jag konstaterar att det är så stor skillnad mellan å ena sidan hans proposition och å andra sidan rikspolisstyrelsens, överståthållarämbetets och länsstyrelsernas förslag att vi måste försöka nå klarhet om vad det beror på att myndigheter kan komma till så olika resultat.

Vi har samma problem också på ett annat håll som vi känner väl till, nämligen när det gäller försvarsfrågan, således det yttre försvaret för frihet och trygghet här i landet. I det fallet har man sagt sig att man inte utan vidare kan acceptera allt vad sakkunskapen önskar och vill utan att man får lov att försöka göra en saklig prövning, åstadkommen genom parlamentariskt inflytande och med en parlamentarisk bedömning. Det är en sådan parlamentarisk bedömning som skulle kunna uppnås genom vårt förslag.

Om jag fortsätter med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition, konstaterar jag att rikspolisstyrelsen med hänsyn till direktiven från kanslihuset föreslog en ökning av omkostnaderna för dess verksamhet med 3,66 miljoner kronor. Statsverkspropositionen stannade vid en ökning av anslaget med 1,8 miljon kronor. För inköp av motorfordon föreslog rikspolisstyrelsen 21,4

miljoner ytterligare. Anslagshöjningen blev 3 miljoner. I fråga om polisverkets underhåll och drift föreslog rikspolisstyrelsen 13 miljoner, och anslagsökningen blev 5,4. Beträffande den lokala polisorganisationen var ökningen enligt förslaget 47 miljoner och enligt propositionen 27 miljoner. När det gäller den lokala polisorganisationens omkostnader föreslogs en ökning av 7 miljoner kronor. Det anslag som upptogs i propositionen och som sedan blev beslutat var 4,5 miljoner. I fråga om utredningskostnader ville polisstyrelsen ha en ökning på 15,5 miljoner kronor, propositionen upptog en anslagsökning av 6,15 miljoner kronor. Beträffande läns- och distrikttsåklagarmyndigheterna föreslogs en ökning av 4 986 miljoner, det blev 0,726 i ökning.

Jag menar inte att det ena förslaget är det riktiga och det andra det felaktiga. Jag säger bara att här finns någonting som man verkligen behöver fundera på: Hur kan det komma sig att ansvariga människor i den ställning som det är fråga om kommer till så olika resultat? För min del vill jag säga att den parallell, som jag nyss berörde, med behandlingen av det yttre försvaret förefaller mig rimlig och riktig. Därför verkar det som om det vore både önskvärt och nödvändigt att försöka komma fram till en gemensam nämnare för bedömningen av det hela, en gemensam målsättning för vad man verkligen åsyftar. Det är inte bra som det är. Det säger ju departementschefen själv, och det säger första lagutskottets majoritet, lika väl som reservanterna. På den punkten råder det allmän enighet. Men somliga tror visst på naturens självläkedom och små åtgärder, andra anser att det behövs stora ingripanden. Det är här som vi behöver komma fram till en gemensam bedömning, och det är från de utgångspunkterna som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Om effektivisering av rättsvården

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Under den vid första lagutskottets utlåtande fogade reservationen återfinns också utskottets tre högerledamöter, och som en av dem skall jag be att få säga några ord. Jag skall försöka fatta mig kort.

Dagligen blir vi genom tidningar, radio och TV påmind om hur vi misslyckats med att klara vårt samhälles primära uppgift att skydda medborgarna och deras egendom. Det är ett sorgligt faktum att de begångna brotten varje dag upptar en stor del av allt nyhetsmaterial. Inte minst upprörd blir man när man tar del av alla dessa våldsbrott, ofta mot ensamma åldringar och kvinnor, som äger rum i allt större omfattning över hela vårt land, både i kungliga huvudstaden och ute i glesbygderna. Ett extra kusligt exempel på hur djupt i brottslighet en del människor sjunkit fick vi nyligen i samband med trippelmorden, som avslöjade de mest vidriga förhållanden i huvudstadens centrum.

All denna brottslighet vittnar om en allmän nedbusning, en förråad anda och en våldsmentalitet, vars djupaste orsaker torde vara sviter efter det senaste världskriget och den tilltagande sekulariseringen i vårt samhälle. Av utskottets utlåtande framgår hur brottsligheten ökar, att uppläringsprocenten för brotten är låg och att försöken att återföra brottslingar till den rätta vägen ofta misslyckas.

Utan tvekan utgör den tilltagande brottsligheten ett av vårt samhälles allvarligaste problem. För min del skall jag inte trötta med en mängd statistiska uppgifter, utan jag vill endast erinra om de definitiva uppgifter som vi har fått beträffande antalet brott mot brottbalken och som återfinns i första lagutskottets utlåtande längst ned på sidan 2. Därav framgår att antalet stigit från 281 000 år 1961 till 393 000 år 1965. Men vi skall komma ihåg att här till kommer att många människor nu anser det meningslöst att anmäla brot-

Om effektivisering av rättsvården

ten till polisen eftersom uppklaringsprocenten på grund av polisens otillräckliga resurser är så låg. Antalet begångna brott är därför i verkligheten ännu större.

Både utskottet och reservanterna anser i likhet med motionärerna att den nuvarande brottsligheten är ägnad att inge allvarliga bekymmer. Reservanterna kan emellertid inte dela utskottets mening, då utskottet tror sig skönja en ljusning i läget genom att beläggningstalet vid fångvårdsanstalterna skulle vara nedåtgående och att den tidigare ständiga kraftiga ökningen av brottsligheten skulle ha brutits. Vi reservanter anser att det är mera realistiskt att bedöma nedgången av fångarnas antal som tillfällig. Den beror, som det framhållits, dels på polisens bristande möjlighet att gripa brottslingar, dels på de vidgade möjligheterna till kriminalvård i frihet och de nya reglerna om villkorlig frigivning. Helt visst måste man med mycket stor försiktighet bedöma detta siffermaterial i fråga om minskningen av antalet fångar. Att takten i ökningen av antalet brott dämpats något kan också vara en tillfällighet.

Ett allvarligt observandum är emellertid att de grövre brottenas antal ökat avsevärt, och det väsentligaste är att antalet brott är så utomordentligt stort. Det går inte att acceptera den nuvarande situationen, utan vi måste med alla medel söka komma till rätta med den. Reservanterna har särskilt velat understryka hur allvarlig ungdomsbrottsligheten är och hur den griper allt längre ner i de lägre åldrarna. Här gäller det anpassningssvårigheter som måste uppmärksammas, och här behöver barnavårdsnämnden ökade resurser och befogenheter. Vi har också pekat på den stora återfallsbrottsligheten, och vi har förmenat att när det gäller brottslingar som gång efter annan återfaller i brottslighet måste man allvarligt överväga hur de skall behandlas. Här torde i vissa fall bli nödvän-

digt att omhänderta dem för längre, kanske ibland för obestämd tid.

Reservanterna har i motsats till utskottet ansett att det är befogat med en utredning och en utredning med parlamentarisk medverkan. Anledningen härtill är att det för oss är uppenbart att här föreligger en sådan olikhet i bedömningen av det nuvarande läget. Det är en skillnad i värderingen av hela problemläget. Vi har ansett att en utredning också skulle vara värdefull för att den kan ge underlag åt förslag till en sådan förstärkning av barnavårdsnämnds-, åklagar- och domstolsorganisationen som kan möjliggöra en snabbare handläggning av ärenden och mål och därigenom för den brottslige påtagligare och mera effektivt verkan- de åtgärder. Vi anser att detta djupare sett skulle vara humant mot honom.

I vårt yrkande har vi velat framhålla, att den föreslagna utredningen under parlamentarisk medverkan skall gälla åtgärder för att utan avkall på humanitetens krav effektivisera rättsvården. Jag understryker detta om humanitetens krav, men jag vill samtidigt säga ifrån att vi för humaniteten mot brottslingarna icke får glömma humaniteten mot de laglydiga medborgarna. Det är dock vår uppgift och vårt ansvar att i första hand skydda dem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson började sitt anförande med att påpeka att den reservation som avgivits i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet är av en avsevärd längd, t. o. m. längre än den skrivning som utskottet har presterat. Man har kanske här förklaringen till att herr Ferdinand Nilsson i utskottet var så inspirerad att han yrkade bifall till reservationen, t. o. m. innan utskottet hade tagit ställning till motionen. Jag vill dock skyn- da mig att påpeka att utskottet inte be-

traktade detta som ett uttryck för herr Nilssons bristande kunskap om hur ärendena handlägges i utskottet, utan syftet var väl närmast att skapa en viss dimbildning över det hela, något som han i någon mån har fortsatt med även här i kammaren.

I övrigt är det emellertid inte tu tal om annat än att ökningen av brottsligheten i landet utgör ett allvarligt samhällsproblem. Det går mycket väl att instämma i att det är djupt otillfredsställande att antalet anmälda brott mot brottsbalken nu stigit till mer än 390 000 om året samt att omkring 70 procent av brotten kan beräknas förbli ouppklarade.

Beträffande siffran för uppklaringsprocenten, som både herr Ferdinand Nilsson och herr Schött har berört, bör dock tilläggas, att de 30 procent av brotten som klaras upp utgör ett medeltal som varierar starkt mellan olika former av brott. Vid grövre brott — herr Schött erinrade om det som nyligen har inträffat i Stockholm — får polisen i intill 90 procent av fallen tag i den brottslige. När det däremot gäller tillgreppsbrotten, som föregående år omfattade över 285 000 av totalt över 390 000 brott, är det endast 10—15 procent av inbrottsstölderna i Stockholm och Göteborg som blir uppklarade och t. o. m. mindre än 10 procent av bilstölderna i Stockholm.

Att antalet ouppklarade brott procentuellt sett är högre i de större städerna än i landet i övrigt torde väl ha sin förklaring i att polisen har ett särskilt pressande arbete i dessa städer, liksom det säkert är lättare för brottslingarna att hålla sig undan där.

Motionärerna tycks ha en särskild teori som förklarar det stora antalet förmögenhetsbrott i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. De påpekar att det i dessa städer är vanligare med stöldförsäkring än ute i landet, och om en stöld begås, måste den anmälas för polisen, om man skall få ut försäkring-

Om effektivisering av rättsvården

en. Detta försämrar alltså brottsstatistiken. Ute i landet däremot, där det är mindre vanligt att ha försäkringar, bryr man sig inte om att anmäla alla småstölder. Såvida inte motionärerna — jag vet ju att herr Ferdinand Nilsson har anknytning till Hälsingland — rent av haft Delsbo-Stintans kända historia i minnet: I en gård hade gårdsfolket upptäckt att tjuvar lagt sig till med några saker, ett ämbar och någon gryta var borta. Man höll just på att resonera om att anmäla stölden för fjärdingsmannen, då gamla mormor i gården, som hade erfarenheter från forna dagar då man var van att ta rätten i egna händer, ingrep och sade: »Inte skall vi ställa till något bråk om det här. Vänta tills det blir kväll och mörkt. Vi vet ju vem som har gjort det. Då skall jag stjäla igen det.»

Men det är väl inte heller så man menat med motionens reflexioner om stöldförsäkring och stöldfrekvens. Ovedersägligt är väl dock att det även förekommer brottsfall, där den bestulne själv blir fälld för att ha provocerat stölden, men det torde väl inte förekomma i någon större utsträckning.

Den motion som utskottet haft att ta ställning till yrkar på en utredning med förslag om erforderliga lagstiftningsåtgärder och resurser för rättsvårdens effektiva upprätthållande.

I den långa och välnyanserade reservationen yrkas samma sak med ett något annorlunda ordval. Motionen har varit remitterad till riksåklagaren, kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen. Samtliga remissinstanser har avstyrkt en utredning av den art som motionärerna förordar.

Utskottet har även tagit hänsyn till de utredningar som pågår och till förslag och yrkanden som föreligger från avslutade utredningar. Domstolskommittén exempelvis kommer att utarbeta förslag till en mera rationell och tidsenlig domstolsorganisation.

Reservanterna påpekar med all rätt,

Om effektivisering av rättsvården

att ungdomsbrottsligheten är ett mycket allvarligt problem. Här pågår en stort upplagd undersökning rörande de faktorer, som bidrar till ungdomsbrottsligheten. I den utredningen, som beräknas pågå ytterligare några år och som har benämningen 1956 års klientundersökning rörande ungdomsbrottslingar medverkar experter på kriminologi, psykiatri, psykologi, sociologi och statistik.

Vi har även utredningen om försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten, som beställdes motionsledes av 1959 års riksdag och som slutfört sitt arbete. I sitt betänkande Aktion mot ungdomsbrott föreslår den att en viss försöksverksamhet med syfte att motverka brott bland ungdom genomföres på en försöksort. Betänkandet har remissbehandlats, och inom justitiedepartementet är man i färd att sammanställa remissvaren.

Tvenne olika utredningar har även nyligen avlämnat betänkanden rörande Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna och Om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. I utskottets skrivning erinras även om Samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten, där det ingår representeranter för riksåklagarämbetet, kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, rikspolisstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och statens ungdomsråd samt företrädare för domstolsväsendet och den kommunala barna- och ungdomsvården. Samarbetsorganet har att följa brottslighetsutvecklingen och resultaten av åtgärderna mot lagöverträdare. Det skall söka samordna ämbetsverkens olika åtgärder i berörda frågor och har även att ta initiativ till åtgärder genom framtällningar till Kungl. Maj:t.

Det kan även erinras om att rikspolisstyrelsen utarbetat ett handlingsprogram för fortsatt effektivisering av polisens arbete. Utskottet har också särskilt tryckt på att ökade resurser måste

ställas till polisens förfogande, både för yttre bevakning och för brottsutredning.

I utskottets skrivning erinras om att vissa tendenser till en dämpad ökningstakt i brottslighetsutvecklingen kan skönjas — också herr Schött erinrade om detta faktum. Enligt preliminära uppgifter för de tre första kvartalen i år jämfört med samma tid i fjol skulle samtliga brott mot brottsbalken ha ökat från 280 089 till 280 369, alltså en väsentligt begränsad ökning gentemot tidigare år.

Vad gäller bilstölder skulle dessa t. o. m. under denna tid ha minskat från 22 734 till 19 350 och inbrottsstölderna från 60 991 till 59 421. Jag understryker att dessa siffror är preliminära, men de innehåller onekligen en tendens till en från samhällets synpunkt mera glädjande utveckling än den som förekommit under de senaste åren.

Det är dock framför allt med hänsyn till det utredningsarbete som pågår och de andra utredningsförslag som redan är föremål för remissbehandling eller övervägande inom departementet, som utskottet avstyrker en ny stor utredning. Ingen av de hörda remissinstanserna har heller tillstyrkt en sådan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Först detta tal om dimbildning. Då under en ganska kort tid skett en ökning av antalet anmälda brott med ungefär hundra procent — från 200 000 till närmare 400 000 anmälda brottsfall — är det verkligen dimbildning att söka tröst i några små fluktuationer de senaste åren.

Den senaste tidens utveckling är skrämmande. De små fluktuationer som förekommit kan ju inte vara något för första lagutskottets vice ordförande att fästa sig vid? Det väsentliga är att tillståndet är djupt otillfredsställande.

I talet om dimbildning ingick också

Om effektivisering av rättsvården

något om att jag i utskottet skulle ha ställt ett yrkande angående vad som sedermera skulle bli utskottets förslag. Ja, det är riktigt, det vet första lagutskottets vice ordförande mycket väl. Vid det tillfället fanns en chans att vi i varje fall med lottens hjälp skulle ha kunnat få det till utskottsutlåtandet som sedan blev reservation. Då var det ju rimligt, herr Svedberg, att försöka få fram det yrkandet redan från början. Det förstår en så klok och insiktsfull man som herr Svedberg mycket väl. Vad skall det då tjäna till att låtsas som om han inte gjorde det?

Beträffande siffrorna från städerna, upplklaringsprocent och dylikt, ger jag inte så värst mycket för teorien att människorna är bättre eller sämre därför att de bor på det ena eller andra stället — jag har inte den inställningen. Däremot anser jag att en person som har stöldförsäkring oftare anmäler stölden till polisen, ty annars får vederbörande inte ut försäkringen. Detta medför att det på de håll där stöldförsäkring är vanligare förekommer en ökad frekvens av anmälningar av stölden. Det påverkar statistiken och medför att vi för landsbygdens del rör oss med i motsvarande mån missvisande små siffror. I verkligheten är förhållandena mycket värre.

Om herr Svedberg drar ut konsekvenserna av statistiken för det med sig ännu en sak. Det finns nämligen i detta land ingen försäkring mot misshandel, överfall o. d. Under sådana förhållanden är det rimligt att den faktor, som ökar anmälningsfrekvensen för egendomsbrotten, försäkringsfaktorn, inte gör sig gällande beträffande våldsbrotten. Man kan därför utgå ifrån att det nog ligger något litet i uppfattningen från herr Svedbergs och min gemensamma hembygd en gång i tiden. Herr Svedberg är ju också ibland hemma i Häl-singland.

Eftersom tiden för min replik nu är ute skall jag be att få återkomma. Jag glömmer inte mina goda vänner.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad jag sade om de grövre brotten förklarade herr Svedberg att de klarades upp till 90 procent. I den stencilerade handling som vi fick i utskottet heter det, att mord, dråp, misshandel, sexualbrott, förskingring och bedrägeri klaras upp till 60—90 procent. Det varierar tydligen mellan dessa båda siffror. Även om man skulle klara upp de grövsta brotten till 90 procent får jag lov att säga att inte heller den siffran är fullt tillfredsställande. Det är naturligtvis i hög grad önskvärt att alla dylika brott blir upplklarade. Onekligen är det en kuslig situation som råder. Inte ens vi som anser oss vara relativt unga och friska kan nu utan en viss oro röra oss ute ens här i huvudstadens centrum efter mörkrets inbrott; hur mycket värre skall det då inte vara för äldre och kvinnor!

Herr Svedberg gjorde ett uttalande om försäkringarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Jag undrar om han där inte förväxlat orsak och verkan. Är det inte så att försäkringarnas antal och försäkringsbeloppen på dessa platser är så mycket högre på grund av att det där begås så många stölden?

Jag tycker, herr talman, att man inte tar tillräckligt allvarligt på den utomordentligt svåra och farliga situation som råder. Vad vi reservanter önskar är en utredning. Vi är medvetna om att vissa remissmyndigheter har avstyrkt, men anledningen här till torde vara att de befarar att sådana åtgärder som erfordras omedelbart inte skulle verkställas om en ny utredning kommer till stånd. Vi skriver därför uttryckligen i slutet av vår reservation att vi starkt vill betona angelägenheten av att en sådan utredning icke får föranleda förse-ning av åtgärder som redan nu framstår som både klart erforderliga och brådskande. Här vill jag inte minst betona nödvändigheten av att polisens resurser ökas.

Herr talman! Bara ytterligare några få ord om den statistik beträffande

Om effektivisering av rättsvården

brottsutvecklingen som herr Svedberg berörde. Han nämnde vissa siffror som gällde tiden januari—september 1966. Han talade om en »begränsad ökning» av brottsligheten. Jag tycker att det är ett ganska egendomligt uttryck. Vi skulle alltså nöja oss med att ökningen »begränsas». Herr Svedberg underlät vidare att nämna siffran för rån. Den siffran för de tre första kvartalen år 1965 var 711, medan motsvarande siffra för de tre första kvartalen år 1966 var 781. Om inga andra siffror har gjort intryck på kammaren, hoppas jag att dessa siffror gör det. Det är en utomordentligt allvarlig situation som vi befinner oss i. Reservanternas krav på en utredning synes mig synnerligen välmotiverat.

Jag ber, herr talman, än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande de statistiska uppgifter som herr Schött senast berörde är det väl onekligen så, att det registreras en mindre ökning i antalet brott under denna period än vad som varit fallet under senare år. När det gäller bilstölderna föreligger en klart redovisad minskning. Just bilstölderna har ju många gånger tidigare varit föremål för debatter här i riksdagen och föranlett mycken oro. Jag vill därmed inte säga, att all oro nu är borta, men när det ändå kan inregistreras en viss liten minskning bör det väl noteras i ett sådant här sammanhang.

För övrigt ber jag att få påpeka, att utskottet lika väl som reservanterna anser att brottsutvecklingen i landet utgör ett mycket allvarligt problem. Herr Schött framhöll att reservanterna ansåg att polisen skall få ökade resurser. Jag vill då betona att det även i utskottets skrivning yrkas just på detta. Det väsentliga i detta ärende är väl ändå såsom utskottet ser det frågan om det över huvud taget skall vara nödvändigt med en sådan här stor och sam-

lande utredning, när vi ändå har det omfattande material som redan föreligger och därtill utredningar, som sysslar med just dessa problem. Reservanterna yrkar på en översyn av de olika utredningsförslagen. Det innebär väl i klarspråk att vi nu skall utreda utredningarna, eller hur man skall fatta yrkandet. Vi vet emellertid att utredningsmaskineriet är ansträngt. Jag ifrågasätter om det kan vara motiverat att nu beställa ytterligare en utredning då departementet ändå har material för att göra en bedömning och vi dessutom vet att olika myndigheter observerar dessa problem, följer dem och helt säkert kommer att ta de initiativ som är nödvändiga och gagneliga.

Jag ber, herr talman, än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svedberg säger att reservanterna och utskottet är fullständigt överens och att båda begär ökade resurser för polisen. Ja, det är mycket riktigt. Reservanterna för sin del ställer sina krav efter två linjer. De nödvändiga åtgärder som redan nu är aktuella och som kan genomföras skall utan dröjsmål verkställas. Det är väl närmast detta som herr Svedberg menar. Det finns dock en sak till, herr Svedberg, nämligen de olika bedömningarna av behoven. När länsstyrelserna och överståthållarämbetet i sina av rikspolisstyrelsen i princip accepterade framställningar går in för att få 2 300 nya polistjänster, när därefter rikspolisstyrelsen inte anser sig kunna trots förmaningar från kanslihuset pruta ned denna siffra till mindre än 1 200 och när departementschefen sedan föreslår och riksdagen beslutar 400 tjänster, är det något som man måste komma till klarhet i: Vad är den sakliga motiveringen till den stora skillnaden i bedömningen av det verkliga behovet? Vilka är de sakskäl som det är nöd-

vändigt att här ta hänsyn till? Det kan en utredning ge anvisning om, men icke utskottsutlåtandet, ty utskottet överlåter åt kanslihuset att fortsätta ungefär som det börjat, och då blir det ju en ökning med låt oss säga endast 13 procent av vad länsstyrelserna och överståthållarämbetet begär. Jag vill inte påstå att dessa myndigheter har rätt i sina krav — det vet jag inte — men jag anser att eftersom det föreligger så olika bedömningar på denna punkt och frågan är av sådan betydelse, så är det nödvändigt att komma till klarhet. Detsamma gäller även i fråga om åklagarväsendet, barnavårdsnämnderna och domstolsväsendet.

Det centrala i det här fallet är att komma fram till en riktig uppfattning om vad vi behöver, och det är därför den parlamentariska utredningen är så starkt berättigad. Vi kan inte fortsätta att låtsas som om det regnar och glädja oss åt att ökningen av brottsligheten har mattats något litet, när vi på kort tid har fått en ökning från 200 000 till ungefär 400 000 brottsfall och dessutom vet att det är minimisiffror.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svedberg fann en viss tröst i de statistiska siffrorna som utvisar att antalet tillgrepp av bilar minskat från 22 734 till 19 350. Minskningen har emellertid förklarats bero på att ungdomen nu i så stor utsträckning har egna bilar, varför det inte längre stjäls så många bilar utan i stället bildelar. Det lär vara den enkla förklaringen till minskningen.

Jag vill i sak helt instämma i vad herr Ferdinand Nilsson anför. Både utskottet och reservanterna vill ha en förstärkning av polisen. Men vi reservanter har framhållit att det i bedömningen av hur stor denna förstärkning bör vara föreligger så stor olikhet mellan rikspolisstyrelsen och departementet att det finns all anledning att försöka komma fram till en gemensam

Om effektivisering av rättsvården grund för bedömningen. Jag tycker att den jämförelse som tidigare gjorts med försvarsfrågan är fullt motiverad. Tiden torde nu vara inne att få en översyn av de utredningar som pågår, och denna översyn bör göras av en parlamentarisk utredning. Situationen är fruktansvärd, och ett faktum är att allmänheten kräver att det nu vidtages extraordinära åtgärder.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi är i första lagutskottet vana vid att bedöma frågorna ur saklig synpunkt.

Eftersom herr Ferdinand Nilsson hänvisar till avvägningar som gjorts av olika myndigheter, vill jag bara åter erinra om att motionen har varit remitterad till riksåklagaren, kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen, och det lär väl ändå vara myndigheter som behärskar dessa frågor och kan göra bedömningar som utskottet bör kunna ta ad notam. Samtliga dessa remissinstanser avstyrker en sådan här utredning. Dessa myndigheter är fullt på det klara med att situationen är allvarlig, men vad saken gäller är ju, som jag tidigare nämnde, om en stor utredning kan klara det här. Det finns material som tar upp problemen och mera sådant kommer. Att riksdagen skulle besluta utreda resultaten av tidigare utredningar vore väl visserligen originellt men knappast lämpligt.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Även jag vill understryka att det utan tvivel är ett mycket stort och allvarligt problem som motionärerna har tagit upp. Under femårsperioden 1961—1965 har antalet brott under brottsbalken ökat med bortemot 40 procent. Den utvecklingen är skrämmande när man samtidigt vet att antalet grövre våldsbrott också ökar. Antalet brott mot liv och hälsa steg sålunda under

Om effektivisering av rättsvården

perioden med 31 procent och antalet rån med hela 100 procent. Den tilltagande ungdomsbrottsligheten är särskilt oroande och inger bekymmer; tyvärr verkar det som om respekten för annans liv och egendom är starkt i avtagande.

Nu vill motionärerna och reservanterna få till stånd effektivare åtgärder för rättsvårdens upprätthållande. Att skydda samhället och människorna mot övergrepp önskar vi väl alla. Från en del håll har röster höjts för en skärpt strafflagstiftning, man har pekat på en minskad tilltro till vårt humaniserade bestraffningssystem. Jag tror för min del inte att det är rätta vägen — strafftidens längd är knappast det avgörande såvida man inte ser straffet enbart som ett omhändertagande i avsikt att skydda medborgarna från våldshandlingar; men inte lär förlängda strafftider hjälpa mot den höga återfallsprocenten. Straffets innebörd ser jag främst så, att det innebär ett försök att återinpassa brottslingarna i samhället, och trots alla skrämmande siffror tror jag att det syftet nås bäst genom en human bestraffning i form av skyddstillsyn och villkorlig frigivning samt effektiv eftervård för att hjälpa de vilsegångna till rätta. Hur gärna man än vid vissa tillfällen skulle vilja tillgripa hårdare metoder anser jag att man lyckas bäst genom en humanare strafftillämpning. Hos en ung brottsling sitter tuffheten och hårdheten som regel blott på ytan, och jag tror att det finns goda utsikter att med lämpliga åtgärder få in honom i en sundare och ordnad tillvaro igen.

Vad jag skulle vilja trycka på i detta sammanhang är de förebyggande åtgärderna. Aldrig så många poliser och aldrig så hårda straff förmår inte skydda medborgarna mot inbrott och andra brott. För ungdomens fostran och utveckling betyder skolan oerhört mycket, och måste göra det; likaså en ordnad bostad, en bra miljö, ett arbete som man trivs med och goda möjligheter till fritidssysselsättningar och sunda nöjen av olika slag. Föreningslivet har en

stor uppgift att fylla i sammanhanget och behöver allt stöd det kan få.

Framför allt skulle man vilja skydda ungdomen mot langare och illegala försäljare av narkotika. Här har vi de verkliga bovorna i samhället. För ett par veckor sedan fördes en narkotikadebatt här i riksdagen, och jag skall inte återuppta den nu, men jag vill uttrycka min tillfredsställelse med beslutet om översyn av narkotikaförordningen. Kunde man komma till rätta med dessa samhällets marodörer skulle också brottsligheten sjunka — de flesta brott sker nämligen under rusets inflytande.

Polisens effektivitet har förstärkts genom ökade insatser på detta område. Även i övrigt har resurserna förbättrats. Med hänsyn till detta och de utredningar som pågår och som övervägs — vilket herr Svedberg redogjort för — har jag, herr talman, intet annat yrkande än utskottets.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Under ärendets behandling i utskottet var jag mycket tveksam om jag skulle gå på majoritetens eller reservanternas linje. Jag var länge inne på reservanternas tankegångar, men sedan jag fått in vissa för mig väsentliga formuleringar i utskottsmajoritetens skrivning fann jag det möjligt att ansluta mig till majoriteten. Jag vill därför litet närmare här deklarerat min uppfattning.

Utskottsmajoriteten och reservanterna är ense om att brottslighetens utveckling i vårt samhälle är högst oroande. Särskilt ökningen av antalet våldsbrott är det verkligen all anledning att uppmärksamma. Ytterligare orsak till oro måste ju det faktum vara att flertalet brott aldrig blir uppklarade. Mot bakgrunden av detta förhållande är det väl klart att den nuvarande kriminalpolitiken och dess resurser är otillräckliga för att fylla sin uppgift att hålla brottsligheten i samhället inom måttliga gränser.

Utskottets majoritet är ense med reservanterna om att ökade insatser behövs. Vad som skiljer oss åt är väl egentligen att utskottsmajoriteten anser att den utredning som reservanterna begär inte behövs just nu. Motiveringen härför är framför allt att det är så mycket som man kan göra utan en sådan utredning.

Det är sålunda klart att polisens resurser måste utökas avsevärt. En fortsatt rationalisering av polisens arbete är också en angelägen sak. För närvarande råder det en mycket stor eftersläpning i polisens arbete. Det är klart att ju längre samhällets reaktion efter ett brott dröjer, desto mindre effekt får den, och i vissa fall kan effekten bli rent negativ.

Jag skall ta ett exempel ur högen av många liknande fall. En yngling som inte hade kunnat rättas med barnavårdsnämndens åtgärder och inte med kriminalvård i frihet gjorde sig skyldig till misshandel och andra brott av sådan omfattning och beskaffenhet att han måste tas in på anstalt. Han släpptes så småningom fri därifrån. Strax därefter gav han sig vid ett restaurangbesök utan vidare på två fredliga personer, som satt vid ett annat bord. Han sparkade och slog dem och förföljde dem ut på torget utanför restaurangen, där han fortsatte misshandeln. De två fredliga personerna anmälde saken till polisen, som kom och tog hand om både våldsmannen och de misshandlade. Våldsmannen erkände omedelbart. Hela saken var klar. Men det tog mer än sex månader innan denna tämligen enkla polisrapport hann fram till åklagarens bord. Misshandeln ägde rum den 22 april i år, och häromdagen kom saken till domstolen i form av en stämningsansökan. Det är ju rätt meningslöst att driva kriminalpolitik på det sättet. Men detta är inte något extremt fall. Jag har en massa sådana fall att berätta, om någon skulle anse det behövligt. Det är inte alls ovanligt att en sådan här våldsmanninnet gör sig skyldig till flera över-

Om effektivisering av rättsvården

fall på fredliga gatuvandrare, innan någon åtgärd från samhällets sida företas mot honom. Jag kan ta som ännu ett exempel ett äkta par som kom gående på en gata efter att ha handlat i en affär. En våldsmanninnet kom emot dem, och hustrun hann inte tillräckligt snabbt lämna plats för honom. Han sparkade henne då i magen, och hennes man var nog ofin att protestera mot detta. Han blev då nedslagen och sparkad i huvudet till medvetslöshet och förd till lasarettet; han överlevde lyckligtvis. Sådana fall är ingalunda ovanliga i den domstol jag tillhör. Visst förstår jag herr Hjort som vill låta vårda dessa personer och tala dem till rätta, och det är vad vi först och främst skall göra. Men vi skall nog inte göra det först sex å åtta månader efteråt, och ibland kanske mer ingripande åtgärder också kan behövas.

Herr talman! Jag har nämnt detta som exempel på att utskottsmajoritetens skrivning måste tolkas så att även majoriteten inser att det nuvarande tillståndet i samhället inte är försvarligt. Men, som jag sade, det behövs ingen särskild utredning för att förstärka polisens resurser. En annan åtgärd, som det inte heller behövs någon utredning för att vidta, är att förstärka organisationen för kriminalvård i frihet. Det skall nämligen vara inte bara frihet utan också kriminalvård.

Sedan skall jag gärna tillägga att brottsbalken lämnar domstolen rätt stora möjligheter att ingripa effektivt, fastän tyvärr för sent på grund av eftersläpningen inom polisen. Domstolarna har ett brett register när det gäller valmöjligheterna: kriminalvård i frihet, överlämnande till barnavårdsnämnd, till nykterhetsnämnd, till psykiatrisk vård eller till fängelsevård eller annan anstaltsvård. Tillämpningen där skall jag dock inte gå närmare in på i detta sammanhang.

Nu är det klart att om vi vidtagit dessa åtgärder i fråga om polisen och i fråga om kriminalvård i frihet, så kan det

Om effektivisering av rättsvården

hända att vi därefter finner att ytterligare åtgärder behövs. När vi har tagit ett krafttag i fråga om polisens resurser och när vi har sett till att kriminalvården i frihet arbetar med en tillfredsställande organisation, då kan det komma upp en sådan fråga som hur man på ett så humant sätt som möjligt skall förvara de brottslingar som det trots dessa resurser visar sig omöjligt att återanpassa utan anstaltsvård och kanske utan långvarig anstaltsvård. Vi har ju ett inrättningsinstitut som man tyvärr är tvungen att tillgripa ibland. Men då skall vi naturligtvis också se till att livet innanför murarna blir såvitt möjligt likartat med livet utanför, så att om det yppar sig en möjlighet till återanpassning man också kan låta vederbörande återvända till samhället.

Enligt min mening är det alltså ganska sannolikt att vi så småningom kommer att behöva en utredning av det slag som reservanterna här talat om, en utredning under parlamentarisk medverkan. Men jag ansluter mig till utskottsmajoritetens uppfattning att en sådan utredning inte erfordras i dagens läge. Jag hoppas att vi redan i januari nästa år, när statsverkspropositionen lämnas, kommer att finna att utskottets önskemål om att Kungl. Maj:t skall följa utvecklingen med uppmärksamhet skall resultera i en fortsatt upprustning av polisens resurser och en fortsatt utbyggnad av kriminalvården i frihet och övriga rättsvårdande organ. Skulle Kungl. Maj:t trots utskottets skrivning inte komma fram med sådana förslag, då vill jag redan här deklarerat att jag anser mig oförhindrad att återkomma med de yrkanden som kan vara erforderliga — om så skulle visa sig behövt även med ett utredningsyrkande.

I dagens läge, herr talman, har jag ansett det vara riktigast att ansluta mig till utskottsmajoritetens förslag. Jag yrkar därför bifall till utskottets utlåtande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag återkommer till utskottets ärade vice ordförande. Han har flera gånger resonerat om att remissyttrandena inte var förmånliga för motionen. Men om jag bortser från kriminalvårdsstyrelsen, som ju intagit en alldeles särskild ställning redan på grund av sina uppgifter i detta fall, konstaterar jag att vad remissinstanserna är ängsliga för är att en utredning skall kväva aktuella krav. Det har reservanterna insett och de har sagt att vad som nu är aktuellt och klart skall göras, oavsett utredningen. På den punkten har vi således garderat oss. Där klarar vi de blindskär som herr vice ordföranden i första lagutskottet tror att vi råkat ut för.

Riksåklagaren har en stor veneration för genomförandet av åtgärder som han godkänt, alltså att förstärka rättsvårdens resurser. Men det är ju det vi vill komma fram till.

Sedan går jag till polisstyrelsen och dess inställning. Den har utarbetat ett handlingsprogram för fortsatt effektivisering av polisarbetet, skriver styrelsen, och det återges i utskottsutlåtandet. Länsmyndigheterna och överståthållarämbetet har ansett erforderligt att man skall få 2 300 nya befattningshavare. Rikspolisstyrelsen som gillar effektiviseringsprogram prutar efter tillsägelse från kanslihuset ner detta till 1 200, varefter departementschefen beslutar föreslå 400. Jag betvivlar inte att det kan göras invändningar mot detta. Det är nödvändigt att man här liksom när det gäller det yttre försvaret genom en parlamentarisk utredning försöker komma fram till en avvägning av vad som låter sig realiseras med bibehållande av kravet på saklighet och effektivitet och med de resurser som vi har i vårt land. På denna punkt trodde jag inte att jag skulle behöva återkomma.

Här har man varit inne på de möjligheter som humanitära åtgärder kan åstadkomma, och de åstadkommer ganska mycket. Vi hade 1945 samman-

lagt 1 161 åtalseftergifter. Nu är man uppe i 7 864 åtalseftergifter. 1945 hade man 3 494 villkorliga domar. Nu är de uppe i 6 045. Men under tiden har frihetsstraffen ökat så att man hade 13 041 år 1964 mot 4 787 år 1945. En tredubbling av frihetsstraffen har således skett på kort tid — oavsett de andra kategorierna. Det visar att någon avlastning av behovet inte har uppkommit genom dessa nya former att ta hand om folk, utan tvärtom har arbetsuppgifterna vuxit på ett sätt som är förskräckande — jag tycker vi kan vara överens om det.

Sedan var det herr Ernulf. Jag vet inte riktigt vad jag skall säga, men herr Ernulfs uppläggning var ju närmast att han tycker att våra synpunkter är riktiga och bra. Han anför ytterligare skäl till vår uppfattning på flera punkter, och jag kan endast säga att jag är lika glad åt det som när herr Svedberg försäkrar att han önskar en effektiv upprustning o. s. v. Herr Ernulf inger mig litet större förhoppningar. Det är något spännande med honom. Han säger att han vill ha en utredning — kanske i framtiden — men inte just nu. Det skall bli skojigt att se hur det skall bli med den saken — när stunden kommer för herr Ernulf att framställa kraven på utredning. För min del tror jag att om vi över huvud taget skall få någon ordning på detta så behövs det att parlamentariska krafter sätts in i en utredning, att man kan mötas och resonera sakligt och lekmanmässigt om fackmännens yrkanden och på så vis komma fram till den effektivisering som vi så innerligt väl behöver, som herr Svedberg behöver, som herr Ernulf behöver och som svenska folket ute i bygderna behöver, när Aftonbladet vittnar om att vi har en väldigt takt i Stockholm var tredje dag som blir polisanmäld utom dem som inte blir polisanmälda, när vi ser hur poliserna överfalls i de mest olika situationer landet runt, när vi såg hur det gick till i somras vid Furuvikskravallerna

Om effektivisering av rättsvården
blir man ledsen. Poliserna sade att det var naturligt att det gick dåligt för honom som blev misshandlad. De sade att han kom så nyss från polisutbildningen att han inte hade vett att springa, när busarna från Stockholm kom.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det kan synas som om denna debatt kanske tagit kammarrens tid i anspråk alltför länge, men jag tycker att denna fråga är så väsentlig att det borde vara tillåtet även för dem som inte tillhör utskottet att säga sin mening. Jag gör det mot bakgrunden av att jag för närvarande bor i ett område som betecknas som landets mest brottsliga, och det är kanske inte så särskilt angenämt, men så förhåller det sig faktiskt.

Jag har haft anledning att fundera på ett och annat i detta sammanhang, och jag skall berätta en liten historia som hände för ett par år sedan på en arbetsplats. Jag gör det med anledning av att antalet återfallsförbrytare tycks bli större och större, och frågan är då hur samhället skall angripa dessa stora problem. Jag har en bestämd känsla av att det här finns mycket som skulle kunna tas upp till en förutsättningslös diskussion utan att alltför mycket blanda in polisen i detta sammanhang.

Det gällde här en arbetsplats där det fanns en pojke i 20-årsåldern som hade arbetat sedan några månader. Han skötte sig, och ingen hade någonting att anmärka mot honom. Men plötsligt hade det kommit till någons kännedom att pojken i fråga hade varit straffad tidigare. Plötsligt vände sig praktiskt taget alla på denna arbetsplats emot denne pojke. Det blev på en gång aktuellt att anmäla en mängd, som man säger, förkomna verktyg och andra saker, som försvann från denna arbetsplats, och naturligtvis hade denne pojke, menade man, gjort detta. Man gick till arbetsledaren och sade att man

Om effektivisering av rättsvården

skulle sluta om inte pojken slutade, och där stod arbetsledaren inför tvånget att avskeda pojken utan dom och rannsakan. Det diskuterades mellan de anställda och arbetsledaren, och det gällde att försöka få någon rättsida på det hela, men det var omöjligt: man arbetade inte tillsammans med en person som tidigare varit straffad och tydligen på nytt gjort sig skyldig till stöld. Jag tror att detta är ett av de verkligt stora problemen — en person som blivit straffad en gång har ofta mycket svårt att få en möjlighet till anpassning.

Har vi tillräckligt förutsättningslöst diskuterat igenom dessa problem? Har vi gjort vad som på oss hederliga medborgare ankommer för att hjälpa till i sådana här saker? Vi är alltför lätt domare i stället för att vara hjälpare. Jag tror att denna fråga är viktig, men det finns också andra frågor som är viktiga.

Jag har upplevt en annan sak på den plats där jag nu bor. Där fanns för några år sedan en ungdomsliga på 12—13 pojkar som gjorde en rad inbrott och över huvud taget gjorde sig skyldiga till en mängd tråkiga förseelser. Det gällde även här pojkar som kom från mycket hyggliga hem och som man absolut inte kunde misstänka för att ha något intresse i den riktningen. De var helt enkelt missledda av den person som var deras ledare och som fick dem att begå dessa brott. Nu är det ett par år sedan den ligan blev sprängd, och det kan gott sägas att det egentligen inte finns mer än en kvar som det är anledning att fästa uppmärksamheten på, och det är ledaren. De andra har förstått innebörden av vad det vill säga att begå brott, och de har allesammans blivit skötsamma.

Men det är en annan fråga som i detta sammanhang uppkommer. Vad gör vi ur samhällets synpunkt för att få ungdomarna att förstå följderna av ett brott? Vi matas i dagens samhälle med en rad filmer och tryck som ungdomen suger i sig som svampar, och dessa fil-

mer och detta tryck visar många gånger prov på sadism och ett cyniskt betraktelsesätt när det gäller människan som är rent kusligt. Vi bor i ett samhälle där vi inte vill göra någonting för att råda bot mot detta. Man säger att i frihetens namn skall praktiskt taget allt få publiceras. Jag vill inte ta upp den diskussionen.

Jag vill ställa en annan fråga. Kan man inte t. ex. i skolan genom film eller på annat sätt få ungdomarna att förstå följderna av ett brott? Många ungdomar i dag förstår helt enkelt inte följderna av ett brott, och följaktligen leds de av kamrater lätt in på villovägar. Alla dessa problem tror jag skulle må mycket bra av att komma upp i en parlamentarisk utredning. Jag tror att denna problematik skulle behöva analyseras på det sättet. Vi kan i varje fall inte här i riksdagen stå till svars för en utveckling där brottsligheten, framför allt ungdomsbrottsligheten, ökar undan för undan. Jag tycker det är ett bevis på hur svårt ungdomen har det i dagens samhälle. Samtidigt är det ett bevis på att de åtgärder samhället vidtager i olika avseenden, inte minst de föreliggande åtgärderna, inte är tillräckliga och inte tillräckligt positiva och konstruktiva.

Mot denna bakgrund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! De synpunkter som herr Isacson tog upp beträffande föreliggande åtgärder och allt vad som kan göras för att hjälpa ungdomarna är utan tvivel väsentliga och betydelsefulla. Vi här i riksdagen har tillfälle att ta ställning till sådant som kan gälla anslag till samlingslokaler och till studiearbete och annat för att hjälpa ungdomarna. Det är då att hoppas att dessa önskemål skall kunna samla riksdagen till väsentliga beslut för att på det sättet försöka klara dessa problem.

Om sabbatsår

Herr Ferdinand Nilsson antydde att reservanterna hade lyckats klara blindskären, som han sade, beträffande remissinstanserna. Men frågan gäller inte detta, utan det betydelsefulla är ju att samtliga dessa instanser har avstyrkt den begärda stora utredningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, *Ferdinand*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, *Ferdinand*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 45.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Om sabbatsår

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av väckta motioner om sabbatsår.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 14, av herr *Dahlén m. fl.*, samt nr II: 29, av fru *Nettelbrandt m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes giva enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 14 och II: 29, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Wiklund* och *Ullsten*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 14 och II: 29 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning angående möjligheterna att giva enskilda individer en längre sammanhängande ledighet från det ordinarie arbetet i form av s. k. sabbatsledighet.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Den som intresserat sig för detta ärende, som gäller att utvidga möjligheterna att ge arbetstagare av olika kategorier ett längre avbrott nå-

Om sabbatsår

gon gång i livet från vad som för många är ett dagligt strävsamt slit, har självfallet inte kunna undgå att märka en viss förvåning hos många som konfronterats med den tanken. Förvåningen har hos en del övergått i ett bestämt motstånd, men hos påfallande många har förslaget vid närmare eftertanke visat sig ingalunda vara orealistiskt.

Till dem som inte har kunnat övertygas om möjligheten att inom en överblickbar framtid realisera förslaget hör emellertid andra lagutskottets majoritet. Jag skall därför be att för kammaren få framlägga några av de tankegångar som givit några av utskottets ledamöter anledning att reservera sig. Reservanterna har fullt klart för sig att en längre sammanhängande ledighet från ett ordinarie arbete än den som semestern utgör inte går att genomföra annat än på lång sikt. Ingen av oss inbillar sig att detta skall vara möjligt förrän den planerade förkortningen av arbetsveckan till 40 timmar genomförts någon gång på 1970-talet och näringslivet sedan har anpassats till denna. Det är ett felaktigt tankeslut att motionärerna och reservanterna tror att förslaget skall vara genomfört redan om några år.

Jag vill också inledningsvis säga att benämningen sabbatsår på den föreslagna ledigheten naturligtvis kan missuppfattas av dem som så önskar. Jag vill alltså i fortsättningen i stället använda beteckningen längre sammanhängande ledighet eller långledighet. Det är mera adekvat för motionärernas intentioner. Att denna ledighet inte kan införas snarast och utan vidare sammanhänger självfallet med att åtskilliga problem måste lösas i sammanhanget. De samhällsekonomiska aspekterna är till arten desamma som gäller semestern i allmänhet och även arbetstidsförkortningen. Mot dessa har för övrigt varje gång de diskuterats framförts betänkligheter med spetsen riktad mot de skadliga verkningarna på samhällsekonomin. Man behöver bara hänvisa till debatterna kring åttatimmarslagen en gång i

världen för att förstå att det alltid kommer att finnas motiv för att avstyrka ett förslag som detta, men den gången liksom även vid senare tillfällen har de betänksamma rösterna kommit från konservativt håll. Den här gången har även socialdemokraterna sällat sig till denna kör. Vid sidan av de samhällsekonomiska aspekterna kan självfallet uppstå svårigheter på sina håll att få den arbetskraft ersatt som utgöres av dem som åtnjuter en längre ledighet. Det gäller främst dem som har en specialfunktion eller en nyckelställning inom ett visst företag. I den mån som inte hela arbetsstyrkan vid ett företag har gemensam semestertid och företaget är stängt så gäller i viss mån detsamma under den nuvarande semestertiden, men de svårigheterna har visat sig gå att bemästra.

Finansieringen av en reform som denna måste självfallet också ingående diskuteras och olika möjligheter övervägas. Motionärerna har bland annat pekat på att det är möjligt att lösa frågan inom socialförsäkringsens ram. Det är alltså *ett* alternativ. Andra möjligheter är också tänkbara. Den aktiva arbetstiden kan tänkas göras flexibel. Det kan ju vara tänkbart att en sammanhängande längre ledighet för en individ kan regleras med en förlängd pensionsålder.

En tredje möjlighet finns också. En del av den årliga semestern kan ackumuleras. Det är inte så sällan som man hör talas om jäktade människor som bittert klagat över att deras semester frusit inne. Kontant semesterersättning kompenserar dem inte från nöjet och nyttan av att vara fria.

Det finns alltså olika frågor av praktisk och organisatorisk art som måste utredas. Att ålägga ett företag att lagstiftningsvägen utan vidare bära en extra kostnad har aldrig varit motionärernas eller reservanternas mening lika litet som vi velat tvinga en löntagare att ta ut en ledighet som han eller hon inte vill ha och inte vet hur den skall an-

Om sabbatsår

vändas. Det har nämligen under den pågående diskussionen kring denna fråga skymtat den uppfattningen, att man inte skall hindra människor från att arbeta om de vill. Arbete är nämligen den bästa kryddan på livet. Att vanka omkring sysslolös kan, det vet vi genom den heliga skrift, leda till farliga frestelser. »Den fåfäng går lärar mycket ont», som bekant. Dessa frestelser är ju mycket lätta att undvika, om man från början utgår ifrån att den som inte önskar något längre avbrott i sitt livgivande och stimulerande arbete heller inte skall behöva få det. Men han eller hon kan kanske sträcka sig så långt som att unna andra att få det.

Även om bibelordet »När det som bäst varit haver, haver det varit möda och arbete» också innehåller en djup sanning, kanske det för många kan bli ett övermått av bådadera, i synnerhet om de har ett enformigt arbete, vilket många tyvärr har.

Jag skall också, herr talman, be att få undanröja ett missförstånd, mest för att debatten inte skall behöva förlängas i onödan genom en diskussion om hur den längledighet skall användas som föreslagits till utredning av motionärerna. Det finns redan grupper i vårt samhälle som har förmånen av en sådan ledighet. De tycks använda den till att fördjupa sina kunskaper inom sitt yrkes- eller ämnesområde. Detsamma kan tänkas för åtskilliga andra grupper. Fortbildning i form av studier inom det egna området eller näraliggande områden, som ger större perspektiv på den egna arbetsinsatsen t. ex. studieresor, ligger nära till hands att nämna såsom lämplig sysselsättning under ledigheten.

Att ägna sig åt någon annan sysselsättning som berikar den egna personligheten och ger positiva verkningar på arbetsprestationerna är inte heller att förakta, även om det kan kallas för rekreation. Ordet har tyvärr fått dålig klang i detta sammanhang, eftersom det kan likställas med att enbart lata sig, det förkastligaste av allt. Men leder det

till att någon återvänder till arbetet stärkt och arbetsglad och ivrig att ta itu med sitt arbete igen, torde även det sättet att tillbringa en tid av ledigheten ha sitt berättigande. Ingen människa har ju ändå avsett att hela denna tid skall tillbringas med att ligga på en soffa och slöa. Däremot är för mig personligen tanken på att ägna en tid av denna ledighet åt ett rikare familjeliv direkt tilltalande.

Det främsta motivet för ett längre avbrott i arbetet är naturligtvis den uppjagade arbetstakten i ett samhälle, där allt flera stressfaktorer påverkar oss alla i negativ riktning, inte minst vad arbetsprestationerna beträffar, för att inte tala om den inverkan det uppjagade tempot har på människors humör och samarbetsvilja. Friktionerna blir allt mera uttalade och människors vilja till hänsynstagande för varandra allt mindre. Stressymtomen blir alltmer svårartade och leder till katastrof för enskilda individer. Att någon gång i livet kunna få känna sig fri och råda över sig själv måste vara en oskattbar tillgång, som kan unnas alla grupper i samhället, inte bara dem som redan nu kan mer eller mindre disponera sin tid, skjuta ett arbete på framtiden eller rent av negligera det i en nedgångsperiod.

Erfarenheten har lärt mig att åtminstone hittills inte knyta stora förhoppningar till utgången av ett ärende i kammaren, för vilket andra lagutskottets majoritet har satt upp kalla handen. Jag är dock absolut övertygad om att i en framtid, som åtminstone de yngre får uppleva, har vi infört i vårt land möjligheter för vissa grupper, kanske till och med för alla, att få en längre sammanhängande ledighet från sitt ordinarie arbete. Det är mycket att utreda innan dess, det vet vi, och det är just därför vi anser att det är tid att sätta i gång.

I sitt avslagsyrkande återfaller utskottet på de remissvar som avgivits i avstyrkande riktning. Jag vill inte bestrida den negativa inställningen hos

Om sabbatsår

remissinstanserna, men jag vill fästa uppmärksamheten på att de i sin summering av sina synpunkter skriver att nu, alltså nu, anser de att det inte är lämpligt att företa en utredning. Det måste ändå betyda att tanken är dem sympatisk. Att se denna fråga enbart såsom en förhandlingsfråga mellan parterna på arbetsmarknaden kan jag inte heller ansluta mig till. Staten har vidtagit vissa åtgärder liknande dessa t. ex. i semesterfrågan, och därför bör statens ingripande ses som ett stödjande och vägröjande initiativ.

Med hänsyn till dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som på denna punkt är fogad till andra lagutskottets utlåtande.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 73 är föranlett av motionerna nr 14 i denna kamare och 29 i medkammaren. De går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära en utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet. Dessa motioner har i vanlig ordning remissbehandlats, och därvid har framför allt arbetsmarknadens parter haft tillfälle att framföra sina synpunkter.

De flesta remissinstanserna har ställt sig avvisande till den av motionärerna begärda utredningen. TCO, SACO och SR anser att frågan bör aktualiseras och lösas avtalsvägen. Kommunförbunden åberopar samhällsekonomiska konsekvenser och avstyrker utredningen. Likadant är det med Svenska arbetsgivareföreningen, som anser att motionärerna inte framfört några bärande skäl för utredningen. LO är i stort sett inne på samma linje och anför att det inte finns tillräckliga motiv i den motion som framlagts.

Den enda remissinstans som ger ett litet finger åt kravet på utredning är väl arbetsmarknadsstyrelsen som bland annat säger att med tanke på den inom näringslivet högt uppdrivna arbetstakten och de snabbt förändrade kraven på arbetskraften synes behovet av om skolning och vidareutbildning komma att öka, och denna utbildning skall självfallet ske i olika former, varav inslag av utbildning under en längre tids sammanhängande sabbatsledighet är en.

Så har alltså remissinstanserna yttrat sig över motionerna, och fru Hamrin-Thorell har redan sagt att utskottet väglett av vad remissinstanserna yttrat. Om arbetsgivarna och arbetstagarerna skulle finna det önskvärt och lämpligt att en arbetstagare beredes längre ledighet för fortbildning eller för annat ändamål, torde detta enligt utskottets mening liksom hittills kunna lösas genom överenskommelse. Utskottet anser därför att eftersom flertalet remissinstanser tagit avstånd från motionärernas förslag bör motionerna inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag tror också att det uppslag som här har framförts är en arbetsmarknadsfråga. Vi vet att det pågår utredningar beträffande arbetstidens längd. Framför allt vill man komma ner till 40 timmars arbetsvecka, och så länge man inte nått dithän, tror jag att första etappen bör vara att bereda alla i det här landet 40 timmars arbetstid per vecka. Inom de olika näringsgrenarna och de olika yrkena finns det väl också speciella synpunkter på hur denna ledighet skulle förläggas, frågor sådana som arbetstidens längd och mycket annat. Speciellt på tjänstemannasidan rör sig diskussionen om att man kanske borde höja pensionsåldern och ge en viss kompensation för en sådan förhöjning. Om man nu har 63 års pensionsålder, så kan man tänka sig att den höjs till 65. I stället för att ta ut kompensationen lönevägen, skulle man ju kunna tänka sig att det vore lämpligt att diskutera

Om sabbatsår

om inte kompensationen skulle kunna tagas ut i form av ledighet.

Utskottet har inte ställt sig avvisande till tanken på en ledighet av det slag som förts på tal men har ställt sig avvisande till begäran om utredning. Enligt utskottets mening bör parterna på arbetsmarknaden få avgöra hur den önskade ledigheten skall tagas ut.

Det är inte alls så som fru Hamrin-Thorell sade, att socialdemokraterna skulle vara konservativa på den här punkten. Men så länge inte arbetsmarknadens parter på allvar löst sin arbetstidsfråga och kommit ned till 40-timmarsveckan tror jag inte att riksdagen bör begära en utredning om hur man skall gå vidare här, exempelvis genom att införa längre ledighet än semestern innebär.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Som komplettering av vad herr Dahlberg nu anfört skulle jag i detta ärende också vilja anlägga en del hälsosynpunkter.

Erfarenheten inom arbetet för rehabilitering och återanpassning till arbetslivet av långtidssjuka människor — en uppgift som jag i stor utsträckning sysslat med under hela mitt liv — har givit vid handen att ingenting är så destruerande för arbetsförmåga och arbetsduglighet som *lång* tids frånvaro från det dagliga yrkesarbetet och rutinarbetet. För flertalet människor inverkar frånvaron även menligt på hälsotillståndet, särskilt det psykiska. Det är därför vi i så stor utsträckning som fallet är använder oss av arbetsterapi och sysselsättningsterapi för långtidssjuka; därmed stimuleras deras allmänna vitalitet och möjligheter att återgå till ett normalt arbetsliv, som är det mest hälsofrämjande som finns.

I den gamla judiska staten lagfästes, som det står i motionen, för cirka 3 000

år sedan något som kallades sabbatsår och som skulle återkomma vart sjunde år, varunder åkerjorden och vingårdarna skulle vila och ligga obrukade. Motiveringen var tvåfaldig. Dels hade man behov av en tids semester för den tungt arbetande jordbruksbefolkningen, som eljest blott hade vila på sabbatsdagen men aldrig det vi kallar årlig semester; då man inte ansåg sig ha råd till årlig semester tog man den vart sjunde år. Dels var jorden mycket högt kultiverad, men man hade inte vad vi kallar växtföljd utan jorden måste stundom vila, på samma sätt som hos oss jorden förr »låg i träda». Man slog tillsammans dessa båda önskvärdheter och införde sabbatsåret; det var dock inte fråga om ett år, utan om vila över en skörd. Ekonomiskt kostade det staten ingenting — var och en fick betala denna vila själv genom minskade inkomster från jord och trädgård.

I våra dagar har den här idén dykt upp i ett flertal länder. Man talar också nu om sabbatsår. Egentligen är det emellertid någonting helt annat än det gamla judiska sabbatsåret. Nu tänker man sig nämligen inte vila annat än från det dagliga rutinarbetet för att ägna sig åt mer kvalificerat arbete, som vidareutbildning eller forskning, i syfte att göra vederbörande arbetstagare mer kompetent i sitt värv. Det har ju framför allt gällt högre statstjänstemän, men även ledande tjänstemän och yrkesmän inom den privata sektorn. Ätminstone i ett land har även yrkesdugliga specialarbetare beretts sådan ledighet för vidareförkovring i yrket. Men det har alltid förelegat skyldighet att rapportera vad man gjort under ledigheten; det har inte varit fråga om någon semester, vila eller fritidssysselsättning.

I vårt land finns för vissa högre statstjänstemän den bestämmelsen att de vart tionde år har rättighet att för sådant vidareutbildningsändamål, vetenskapligt forskningsarbete eller liknande, som berör deras arbetsfält, åtnjuta ledighet

Om sabbatsår

upp till 240 dagar mot s. k. B-avdrag. Professorer och laboratorer vid universiteten kan på samma sätt befrias från rutinundervisningen en termin vart femte år för att ägna sig åt mer avancerat vetenskapligt arbete, studier utomlands m. m. Syftet är även här att göra dem mer kompetenta i deras ordinarie värv. Också inom den privata sektorn är det ej ovanligt att ledande tjänstemän eller arbetare på samma sätt beredes lång ledighet med bibehållen lön eller obetydligt löneavdrag. Detta är ju ingenting annat än vidareutbildning — vuxenutbildning eller vad man vill kalla det — men oftast gäller det mer intensivt arbete än det dagliga rutinarbetet. Det är inte alls fråga om någon vila eller fritidssysselsättning. Ekonomiskt blir det för det mesta en belastning inte bara för arbetsgivaren utan även för arbetstagaren som visserligen får ha kvar antingen hela eller större delen av sin ordinarie lön men som ofta går miste om extrainkomster och dessutom får sina levnadskostnader fördyrade. Denna form av sabbatsår eller långtidsledighet tycker jag är alldeles utmärkt, och jag hoppas att den alltmer kommer till användning. Det tråkiga är att i dag inte ens 10 procent av de människor som har rättighet att ta sådan ledighet har utnyttjat denna möjlighet. Mer än 90 procent av dem begagnar sig inte därav, och det beror naturligtvis på att de med hänsyn till den ekonomiska sidan hesiterat. Men det vore lyckligt om i större utsträckning sådan långtidsledighet för vidareutbildning eller forskning utnyttjades.

Det problem, som motionärerna här har tagit upp, är emellertid ett helt annat. Vad det syftar till är ingenting mindre än att hela den arbetande befolkningen med några års mellanrum skall beredas en längre semester eller ledighet, inte främst för arbete eller vidareutbildning utan för fritidsändamål. Det framgår klart av vad som skrives: »En sabbatsperiod för den yrkesarbetande fadern, med barnen som huvud-

motiv, skulle för många fäder kunna betyda ett etablerande av en djupare kontakt mellan far och barn.» Jag ställer mig synnerligen tvivlande till att detta verkligen skulle vara att eftersträva för flertalet fäder, och jag tror inte heller för flertalet mödrar. Tvärtom anser jag att många gånger en hemmanärvaro under lång tid för en sådan far skulle skapa konfliktsituationer och psykiska problem av långt ifrån lätt karaktär både för far, för mor och för barn. Den kända barnpsykologen Mirjam Israel har diskuterat dessa saker, och hon ställer sig synnerligen tvivlande till nytan av alltför mycken samvaro i familjen.

På ett annat ställe i motionerna talas det om stressymtom. Man vill hävda att dessa skulle minskas av en längre sabbatsledighet och att en sådan skulle »kunna betyda inte bara en källa till glädje och tillfredsställelse för den enskilde individen utan även en direkt ökning av effektiviteten i arbetet».

Även härvidlag vill jag hävda precis motsatt uppfattning. Som jag nämnde har jag arbetat med rehabiliteringsproblem för de långtidssjuka. Just frånvaron från ordnat dagligt arbete under längre tid är den mest destruerande faktor vi har för arbetsförhet, duglighet och — skulle jag vilja tillägga — för mänsklig lycka och tillfredsställelse. Det är vår praktiska erfarenhet när det gäller dessa långtidssjuka, och på den erfarenheten bygger hela vår moderna sysselsättningsterapi. Vi skall inte rycka människorna från ett ordnat arbete, det är inte lyckligt för deras hälsotillstånd. Det finns ingenting som så bibehåller och upprätthåller arbetsförhet, vitalitet och såväl fysisk och psykisk hälsa som just arbete. Även stress i måttlig dos är nyttigt, stimulerande och prestationshöjande. Stressen som sådan är en livsnödvändighet under förutsättning att man vill föra ett fulltonigt liv. Utvecklingen i sig är ett stresstillstånd — en balans mellan s. k. negativ stress och positiv stress.

Om sabbatsår

På samma sätt kan sägas att även nervositet är bra i måttliga doser. Om man inte är nervös inför en uppgift löser man den sällan tillfredsställande. För några dagar sedan talade den danske professorn Mogens Hertz just över dessa problem i Malmö. Han hade exakt samma uppfattning som jag här har givit till känna.

Att som i motionerna föreslagits skapa långvarig bortovaro från det invanda dagliga arbetet skulle för flertalet inte bli någon hälsobefrämjande faktor utan tvärtom vara destruerande för arbetsförmåga och vitalitet samt ofta skapa ännu fler psykiska problem än vi har i dag.

Motionärernas antydning att de ekonomiska resurserna till detta skulle kunna skapas genom höjd pensionsålder och i övrigt inom ramen av den allmänna försäkringen kan jag knappast heller ansluta mig till. Visst är det så att man på grund av nutida bättre livsföring och därigenom stegrad vitalitet på ålderns dag kan tänka sig att bättre utnyttja pensionärerna som arbetskraftsreserv. Men det bör då ske genom en mer rörlig pensionsålder och inte genom en allmänt höjd sådan. Människor åldras nu en gång så olika.

Har vi ur nationalekonomisk synpunkt sedan råd till längre semesterledigheter, bör dessa hellre tas ut som längre årlig semester — som ju i stället stimulerar arbetsförmåga och vitalitet — än som lång semesterledighet med flera års intervall. Det kan jag emellertid hålla med om, att den som vill bör kunna få samla ihop sina semesterledigheter under flera år mer än som nu är möjligt. Det tycker jag är en praktiskt riktigt sak.

Som slutord skulle jag alltså vilja säga att hälsokonsekvenserna av en långtidssabbatsledighet för fritidsändamål av typ, som föreslagits i motionerna, synes mig så negativa att enbart de motiverar avslag, även på en utredning. Jag ingår inte på arbetskraftsproblemen och de samhällsekonomiska problemen.

Dem har vi hört tidigare, och de talade i samma riktning. Det är därför som jag ansluter mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Dahlberg skulle jag vilja hemställa att något bättre ta del av den motion som har föranlett utskottets uttalande. I motionen har vi nämligen pekat på, vilka stora problem det finns i detta sammanhang och hur nödvändigt det är att de verkligen utreds. Vi tar inte lättvindigt på frågan utan inser mycket väl svårigheterna ur samhällets synpunkt och för den enskilde individen, för en del företagare inte minst. Vi har begärt en utredning därför att vi inte tror att det är så lätt att genomföra detta på kort sikt.

Jag läste upp ungefär vad remissinstanserna sade, så det behöver jag väl inte återkomma till. Arbetsmarknadsstyrelsen är den instans som bäst fattat meningen med motionen.

Till min partikamrat herr Edström skulle jag vilja säga, att när han började med att tala om hälsosynpunkter hoppades jag att fortsättningen skulle leda till en positiv inställning till förslaget, eftersom vi har fört fram det inte minst ur hälsosynpunkt. Hans anförande mynnade dock ut i någonting helt annat. Han gick så långt tillbaka i skrifterna som till det judiska sabbatsåret. Motionärerna har inte drömt om att ett sådant skulle införas. Vi har inte intresserat oss alls för det judiska sabbatsåret, vilket jag ber att få föra till protokollet.

Motionärernas intentioner har uppenbarligen missuppfattats. När det gäller herr Edströms invändningar försökte jag mota Olle i grind i mitt första anförande för att jag skulle slippa att förlänga diskussionen. Jag sade då, att det aldrig varit tal om att man under ett helt år skulle ligga och slöa och över huvud taget inte företa sig någonting.

Om sabbatsår

Jag räknade upp punkt för punkt vad motionärerna ansåg att denna ledighet under några månader skulle kunna användas till. Jag började med att tala om fortbildning, vuxenutbildning, studier, studieresor etc. Sedan vågade jag framhålla som min mening, att sabbatsåret kanske även skulle kunna berika familjelivet i någon mån. Men enligt min värderade utskottskollega tycks detta att vara tillsammans med sina barn mer än ett par timmar var kväll för föräldrarna vara så deprimerande, att det skulle inverka negativt på deras arbetskapacitet. Jag måste säga att det är en för mig alldeles ny synpunkt, och att flertalet av barnpsykologerna skulle ansluta sig till det resonemanget förefaller mig högst osannolikt.

Något av det värdefullaste i vår tid är enligt min uppfattning — för att använda ett gängse slagord — att den borttappade fadern i någon mån återvänt till hemmet. Kan vi i de fall, där vederbörande själv vill, ge honom och även henne möjlighet att mer än de korta stunder som den moderna tekniken, arbetstiden, hela samhällets uppbyggnad, kommunikationer etc. medger få någon tid över till ett rikare familjeliv, finner jag det vara mycket väsentligt. Därmed vill jag inte ha sagt, att de i månad efter månad skall ägna den lediga tiden åt just detta ändamål, ty det finns så mycket annat som vederbörande skulle kunna ägna sig åt. Att över huvud taget ägna sig åt en annan sysselsättning än det vanliga arbetet är mycket berikande för många människor.

Det är väl ändå en fullständig missuppfattning att påstå att vårt förslag går ut på att människor skall få ett års ledighet för att slå dank. Jag ber att på det bestämdaste få protestera å motionärernas och reservanternas vägnar mot en sådan tolkning av förslaget.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Detta är ju en mycket stor fråga, i varje fall om man skall

diskutera den med utgångspunkt från motionen. Jag utesluter att det kan bli fråga om en verkligt seriös debatt i frågan, som motionen nu är skriven.

Jag skall gärna erkänna att det är en intressant fråga. Den har också många aspekter. Men jag vill redan nu anmäla, att jag delar utskottets uppfattning att det inte ens finns anledning att nu utreda frågan. Möjligen kan det bli aktuellt längre fram, i en ur rättfärdighetssynpunkt mognare social ordning på vår arbetsmarknad. Jag har nämligen en känsla av att motionärerna förbisett att det finns enormt mycket viktigare saker att göra på vår arbetsmarknad än att angripa denna fråga, som ändå kommer att tillhöra de mera lyxbetonade inslagen på svensk arbetsmarknad, vad man än må råka ha för värdering om skilda saker.

Emellertid vill jag ge en liten blomma åt fru Hamrin-Thorell, fastän jag är så reserverad mot hennes förslag och inlägg i diskussionen. Det är för att hon klart sagt ifrån, att om detta skall ske, så bör det ske lagstiftningsvägen. Det kanske också kan uttryckas så, att en reform av detta slag skulle omfatta *alla* löntagare, och gärna även arbetsgivare och fria yrkesutövare, på den svenska arbetsmarknaden.

Många remissinstanser har yttrat sig, däribland SACO, TCO och SR. De har en annan uppfattning än fru Hamrin-Thorell på denna punkt. De tycker att det är en avtalsfråga. Och då vet vi hur det blir, ty för de stora grupperna i samhället är det omöjligt att komma fram avtalsvägen, inte ens om man hotar med och tar konflikter, och då marscherar de redan nu starkt gynnade grupperna i väg ifrån. Jag tror knappast att de skulle välja den vägen, om det gällde för dem, som så ofta varit fallet för LO, att när andra utvägar är stängda vända sig till statsmakterna för att få rimlig rättvisa.

Jag vet inte riktigt vad den väsentligaste motiveringen är till kravet på sabbatsår. Läser man motionen, får

Om sabbatsår

man nog en känsla av att det i hög grad är fråga om avkoppling, att »fly verkligheten» in i något angenämare — alltså vila och avkoppling i verklig mening. Men när jag hörde på fru Hamrin-Thorell, fick jag en känsla av att det i grund och botten var fråga om en serie motiv för detta krav.

Jag kan nu fatta mig kortare än eljest, eftersom jag tycker att min kollega här i kammaren professor Edström på ett utmärkt sätt svarat på en rad frågor framför allt på det medicinska planet. Såvitt jag kunde höra, kan jag helt ansluta mig till hans resonemang.

Men om man vill lägga huvudvikten vid stressfaktorn, som väl också herr Edström närmast ville belysa med sitt anförande, vill jag anmäla, fastän jag inte är medicinare, att jag inte tror att vi löser problemet med stressen i samhället med att ge ett sabbatsår en gång i livet eller ett halvt sabbatsår ett par gånger i livet eller någonting liknande. Stressen har många orsaker, och skall man komma åt den, gäller det framför allt att skapa rimliga *dagliga* arbetsvillkor för individen. Men det är ingalunda bara i arbetet vi skaffar oss stressen, utan det sker på många områden. I den mån arbetet är orsaken, kan det ofta bäst lösas med en nyorientering i arbetslivet, och för detta behöver vi inte ett sabbatsår. Tvärtom: vi behöver utbildning! Utbildning är, har det åtminstone sagts till mig, arbetskrävande — jag har nog inte så värst stor erfarenhet på detta område.

Vi behöver däremot, om jag får uttrycka mig lite kort, en allmän samhällsmentalitet som tillåter avspänning. För att vi skall lyckas med detta tror jag att det bl. a. främst behövs en väsentlig faktor, nämligen ett mognare sätt att värdera saker och ting, som innebär att ävlan och tävlan skulle ges mindre utrymme i vår tillvaro. Vad hjälper det om vi får tio sabbatsår, eller ett sabbatsår vart tionde år eller vart femte år om vi inte beaktar mänskliga livsvillkor dessemellan?

Nej, vi löser inte stressproblemet den vägen. Jag är inte ens övertygad om att detta är ett hjälpmedel. Jag anser att herr Edström hade rätt när han pekade på hur viktigt det var också fysiskt och psykiskt med kontinuitet i arbetet — även om det bör vara måtta på också den. Vi vet ju att t. ex. semestern tycks vara enbart positiv för oss.

Men vi kan ju inte, herr talman, ordna sabbatsår utan att ta det någonstans. Det är klart att vi har resurser för ändamålet, men då måste vi avstå från någonting annat. Om man som jag varje dag har att bekymra sig för stora grupper i detta land, som tillhör de sämst gynnade förmånsrättigheter och som många gånger har stora svårigheter att klara sig i Västståndssverige på ett anständigt sätt med hänsyn till vårt folks allmänna situation, begriper man helt enkelt inte denna motion. Den vittnar nog ändå, fru Hamrin-Thorell, om att motionärerna har glömt bort att det finns mycket angelägnare frågor att gripa sig an med.

Vi har ingen sjö att ösa ur, och vi måste prioritera på detta område, även om det finns grupper i samhället som har betett sig som om vi hade ett hav av resurser att ösa ur. Vi måste skaffa oss en uppfattning om angelägenhetsgrader, och reformera därefter.

Herr talman! Jag skall ytterst kort ange huvudinriktningen på *min* prioritering om det gäller förkortning av arbetstider. Läget är följande (det gäller inget absolut generellt förhållande, man kan bara antyda de allmänna dragen, men det blir inte mindre riktigt för det). De som har de hårdaste, ofta mest stressande, mest slit samma, de smutsigaste och farligaste arbetena här i landet har den längsta arbetstiden, den kortaste semestern och den högsta pensionsåldern. Ju renare och trivsammare, ju mer stimulerande och lättsamt ett jobb är, ju kortare tenderar arbetstiden att bli, ju längre är semestern, ju lägre pensionsåldern. Vi har sådana luckor mellan löntagarna på

Om sabbatsår

den svenska arbetsmarknaden i fråga om förmåner att man vid tanke därpå har litet svårt att sova gott.

En skogsarbetare, som har ett utomordentligt hårt och slitsamt arbete — var och varannan skogsarbetarrygg är överansträngd — har 67 år i pensionsålder, medan det sitter massor av folk i rena, fina jobb på kontor och får pension vid 60, 63 eller 65 års ålder. Det finns massor av folk i vårt land, som sliter sig fram varje dag med värk i kroppen av för hårt arbete men som inte kan få pension. Men vi förmår inte ge dem en anständig anpassning av semestrar och pensionsålder till deras sakliga situation, en situation då de inte kan betecknas som sjuka, utan helt enkelt har arbetsuppgifter som ingen stoppar för i längden.

Den gamle mannen i hårt kroppsarbete — han behöver inte vara skogsarbetare, han kan vara vad som helst — har mycket längre arbetstid än den som har den lättaste syssla på ett kontor.

De som arbetar hel-kontinuerligt, vardag, lördag, söndag, lätthelg, storhelg inklusive jul och nyår — tider som för andra är heliga — och sålunda har alla olägenheterna av skiftarbete, har också ofta smutsiga arbeten, farliga arbeten, de har mycket längre arbetstid än de som jobbar från måndag till fredag på dagarna, aldrig har skiftarbete, aldrig arbetar en timme under helger, aldrig utsätts för några olycksfallsrisker och inte behöver använda fritiden till att göra sig rena, åtminstone inte till det yttre. Det är dessa saker som är orimliga i vårt samhälle och som skall rättas till.

När de verkligen gynnade grupperna i samhället, nämligen de högre statstjänarna och liknande yrkesgrupper, inte ser någon annan möjlighet att marschera vidare på arbetstidens område, kräver man sabbatsår — det är därifrån det här uppslaget har kommit, åtminstone i den mån det är av svenskt ursprung. När man inte kan

argumentera vare sig hos den nuvarande eller den förutvarande civilministern om kortare arbetstid, längre semester än upp till maximalt åtta veckor och ännu lägre pensionsålder, hittar man på detta med sabbatsår. Godhjärtat och socialt välvilligt folk springer på detta och tror att de är sociala när de i stället håller på att bygga för orimliga orättvisor.

I stället borde man ha motioner i stil med mitt resonemang, som vi emellertid ofta blundar för därför att vi har för mycket folk i detta samhälle som styr och som tillhör de gynnade. Tänk om vi alla, som styr, skulle hamna hos de missgynnade! Då skulle det bli ett väsen i gamla Svea rike, det försäkrar jag.

Nej, nu får de verkligen gynnade vänta. Nu måste vi hjälpa fram dem som är missgynnade. Därför var det riktigt av utskottet att till och med säga nej till en utredning, ett krav som vi annars har så lätt att acceptera. Sedan vi har skapat en sundare ordning på arbetsmarknaden kan vi börja att resonera om längre sammanhängande ledighet, om vi nu vill kalla det för sabbatsår eller något annat. Innan vi nått dit här skall vi låta detta vila.

Jag vill framföra ett par korta repliker till fru Hamrin-Thorell. Hennes anförande var ett fritt debattinlägg — jag tror inte hon hade skrivit manuskript — och jag vill inte på något sätt utnyttja i överkant vad hon sagt. Jag reagerar för att fru Hamrin-Thorell skall få tillfälle att tala om vad hon egentligen menar.

Hon sade, att de som inte själva vill ta den här ledigheten kan ju »unna andra att få den». Hur många finns det här i landet, utom möjligen riksdagsmän, en och annan förbundsordförande eller direktör som av vissa skäl inte vågar vara borta från sitt arbete, som inte tar ut ledighet från arbetet om han kan få sådan med full lön? Följaktligen är detta bara en fråga om betalning. Om man får betalt flyr hela svenska folket från

Om sabbatsår

arbetet under ett sabbatsår. Herr Edström nämnde att 80—90 procent flyr till andra arbeten och tjänster och ändå tar ut lönen. Men man flyr!

Fru Hamrin-Thorell kan inte mena, att det skulle vara något konstruktivt inslag att skapa en lag som ger oss denna rätt utan att samtidigt säga att vederbörande skall ha rätt till full lön — eller kanske 90 procent av lönen — under den lediga tiden. Har man gjort klart detta, då uppstår inte fru Hamrin-Thorells fråga över huvudet taget. Folk kommer då att utnyttja möjligheten till ledighet i så hög grad att hennes filosofi blir helt meningslös.

Sedan skall jag inte mycket utförligt ge mig in på barnskötselns gebit, men jag hyser mycket stor sympati för kvinnor och män som ivrar för kvinnosaken, d. v. s. för rättfärdighet och likställdhet överallt i samhället. Men när fru Hamrin-Thorell menar att den kvinna som har barn och dessutom arbetar skulle få ledigt för att vara hemma tillsammans med barnen, föreställer jag mig att det skulle bli en dålig semester. I ett sådant fall tycks det vara så, att kvinnan inte skulle ha något arbete alls. Det skall inte inrättas sabbatsår för att hon skall få vara hemma hos barnen. Det vore väl ändå att vända upp och ned på hela denna fråga.

Fru Hamrin-Thorell sade vidare att det skulle vara mycket berikande att få koppla av ett år — eller hur lång tid det nu kunde bli. Här är min uppfattning något annorlunda. Många gånger har jag personligen känt behov av sådan ledighet. Tänk att få lämna allt och få göra precis det man alltid längtat efter och till slut bestämt sig för att göra när man får pension! Visst skulle jag många gånger ha velat skaffa mig mer vetande och bildning, det försäkrar jag, genom att bli befriad från dagliga arbeten och bekymmer. Men det är en annan sak! Inte skall det möjliggöras genom sabbatsår. Det får väl ske på annat sätt. Och som någon har påpekat: det sker redan i betydande utsträckning.

Om vi, fru Hamrin-Thorell, använder en betydande del av den fortlöpande och stigande standardhöjningen till arbetstidsförkortningar så att flertalet arbetstagare börjar närma sig fyrtyotimarsvecka — en del har redan betydligt kortare arbetsvecka — undrar jag om det inte finns betydande utrymme under fritiden för utbildning och studier, om man verkligen vill. Man kan göra det på fritiden. Erfarenheten säger mig, att man sällan hittar angenämare sysselsättning än att använda fritiden på det sättet. Så social jag än är måste jag emellertid ändå säga, att människor skall väl inte matas som barn i alla tider med allting! Det skall väl finnas något utrymme för det berömda »privata initiativet» också! Min erfarenhet från arbetarrörelsen är att vi har en omfattande verksamhet, både i yrkesutbildande och allmänbildande syfte. Följaktligen vill jag hävda att här inte föreligger något speciellt trängande behov.

Det blir en helt annan sak när någon rationaliseras ut eller av hälsoskäl måste byta yrke. Han måste då snabbt orienteras till andra uppgifter i näringslivet. Han måste då kasta sig in i en ordentlig punktutbildning, den tar en månad eller ett år. Då skall samhället se till att klara detta; vi kan inte vänta oss att den enskilde skall klara det.

Ser vi saken på det sättet, tror jag att vi har fått frågan in på rätt köl.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell beskyllde mig för att inte ha tagit del av motionen. Om jag skall nagelfara papperen ber jag att få påpeka, att reservanterna faktiskt har gått ifrån sin egen motion. Ser man på första sidan i denna står där, att man skall vidtaga utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes åstadkomma denna sammanhängande ledighet. Tit-

Om sabbatsår

tar man i reservationen står där, att det skall vara en förutsättningslös utredning. Då nämner man inte den allmänna försäkringen. De har redan gjort en reträtt här, så jag befinner mig i gott sällskap i det fallet.

Jag vill alltså fästa kammarens uppmärksamhet på att reservanterna faktiskt har gått ifrån en hel del av sina yrkanden i sin egen motion, och jag skall med det konstaterandet inte ta upp tiden längre. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets utlåtande.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Yngve Persson höll, tyckte jag, ett lika intressant som sympatiskt framfört anförande här. Det fanns en hel del i det han sade som man har anledning att instämma i, dock inte i allt, är jag ledsen att säga.

När han sade att frågan om längre ledighet är en fråga inte bara för tjänstemän utan för alla löntagare, alltså även för arbetarna, skall jag be att få instämma på det allra livligaste. Det har visat sig på de håll ute i världen, där man har försökt sig på någon längre ledighet än semester någon gång under livstiden — vi kan kalla det för sabbatsår eller sabbatsledighet — att man har börjat tillämpa detta också för andra än för tjänstemännen. Jag minns att när jag var i USA för ett antal år sedan höll man på att få in bilindustriens arbetare i ett avtal som gav dem denna möjlighet. Jag såg i TCO-tidningen i fjol en artikel av herr Lennart Geijer — som jag inom parentes ber att få gratulera; även denna regering gör en och annan god utnämning — där han skrev att stålarbetarna just hade fått längre semester vartannat år. I Australien gäller samma för metallarbetare och typografer. Så nog har detta uppmärksamats. Jag håller helt med herr Persson om att detta icke enbart är en fråga för tjänstemännen.

Det intressanta är att när statens avtalsverk för en tid sedan träffade ett

avtal med statstjänarkartellen, med TCO, SR och SACO och då diskuterade problematiken omkring arbetstiden, inbegripet denna fråga, så rörde detta tyvärr bara statstjänstemän. Jag håller helt med herr Persson om att detta är ett fel. Bakgrunden till vår framstöt är att vi tror att detta är en sak som angår många fler än tjänstemän i allmänhet och statstjänstemän i synnerhet. Den angår en stor del av det svenska folket.

Jag vill därefter säga ett par ord om arbetskraftsproblemet. Det är stort och besvärande, det vet vi. Det är alldeles uppenbart att vad vi framfört i motionen är någonting som endast kan få sin lösning på lång sikt.

Till min förvåning ser jag en viss argumentation från kommunförbunden. Där påtalar man bristen på kvinnlig arbetskraft och säger att detta är orsaken till att man inte från deras sida kan tänka sig att biträda förslaget om en utredning. När jag läste detta kom jag ihåg att en kvinnlig fackklubb för bara några dagar sedan förklarade, att en längre och sammanhållen ledighet för deras del skulle vara en utomordentlig stimulans i arbetet. Att de sedan förlovar i andra förmåner är ju självklart. Det kan ju tänkas, herr talman, att just en av möjligheterna att få kvinnlig arbetskraft — något som tydligen kommunförbunden tänker sig, de har väl ett visst könsrollstänkande — vore att ge den stimulans det innebär att veta, att man inte är bunden utan har möjligheter att avbryta den rytm som man har kommit in i. Framför allt är ju detta en fråga som gäller kvinnor, som har uppfostrat barn och som har haft ett yrkesarbete tidigare. Man väddar att de skall gå ut i yrkesarbete igen. Det vi nu talar om skulle säkerligen kunna vara en stimulans.

Jag instämmer med herr Yngve Persson när han säger, att en förkortning av veckoarbetstiden för många grupper i landet är en nödvändig sak. Det råder ingen tvekan om det; det finns människor som har speciellt krävande arbete

Om sabbatsår

och som behöver kortare arbetstid. Jag vill även erinra om att folkpartiet har observerat detta problem. Vi har år efter år krävt, att just möjligheten att gå i pension tidigare än vad det nuvarande stela systemet tillåter för dessa grupper är en sak som är nödvändig att genomföra. Jag har helt samma uppfattning som herr Persson på den punkten.

Nu gäller det dock en något annan sak än vad jag här har diskuterat med herr Persson om. Såsom arbetsmarknadsstyrelsen har sagt ger den högt uppdrivna arbetstakten och de snabbt förändrade kraven på arbetskraften behov av vidareutbildning, omskolning etc. En större rörlighet är önskvärd ur arbetsmarknadssynpunkt, ur effektivitetssynpunkt och ur samhällssynpunkt.

Herr Edström höll ett intressant anförande. Man hade nästan en känsla av att hade han hållit på en längre stund, hade han väl egentligen varit emot all semester också. I varje fall måste herr Edström tycka förfärligt illa om det avtal som man har träffat med olika organ att diskutera längre tider och ledighet. Jag betvivlar inte att herr Edström såsom reumatikerläkare har den erfarenhet, som han här har givit uttryck för ifrån talarstolen. Om den däremot kan betecknas som generell är en sak som jag inte vill ifrågasätta, men som man kan sätta frågetecken för.

De hälsosynpunkter som det här är fråga om är delvis av två skilda slag. För det första skall man inte ha för lång arbetsvecka, annars finns det risk för nedsatt arbetsförmåga, minskad effektivitet och otrivsel. För det andra händer det ofta när folk har varit med i arbetslivet under längre tid, att de i 45—50-årsåldern har en känsla av att de är fastlåsta. De vill ha en möjlighet att tänka om och att skapa sig nya förutsättningar. Det är just denna frånvaro av valfrihet, som hos en hel del människor skapar betydande känsla av otrivsel och olust på arbetsplatsen. Detta är ett faktum, vilket alla som sysslar med arbetsmarknadsfrågor kan intyga.

Det är möjligt att en längre och sammanhållen ledighet kanske skulle kunna vara ett bidrag vid lösandet av en del av dessa problem, men att de skulle vara en kardinallösning, som löser alla frågor på denna punkt, är alldeles orimligt att påstå. Ingen har heller föreställt sig det — jag håller helt med herr Persson på denna punkt. Över huvud taget löser man inte alla mänskliga problem i arbets- och hemliv genom att så att säga lagstifta, om nu någon tänker sig att vi hade ämnat föreslå något sådant på denna punkt. Det är ju helt andra inre kvalifikationer som avgör hur mycket man skall arbeta. Men att arbetstidens totala längd spelar en betydande roll har hävdats inte minst från LO.

Vad vi vill är inte att ingripa i avtalsfriheten för arbetsmarknadens parter. Det kan man ju inte heller läsa in någonstans.

Vi tror att denna reform är något mycket väsentligt på lång sikt. Den är genomförd i utlandet. Den kommer fram så småningom, men den har nu mest aktualiserats bara för tjänstemännen. Vi anser emellertid att frågan rör alla grupper. Finns det inte anledning för staten att bedöma, huruvida man på något sätt kan underlätta en lösning på lång sikt? Det är kärnpunkten i det problem som vi har rest. Utskottsmajoriteten säger nej. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Jag lyssnade med stort intresse på det senaste inlägget och noterade speciellt herr Dahléns uppfattning, att man skulle kunna arbeta med en relativt hög pensionsålder men med en mindre stel ordning. Jag vill bara säga i förbifarten att jag tycker att det är en intressant synpunkt, som jag är bärare av sedan länge, när det gäller frågan om hur vi bör ha det på den punkten

Om sabbatsår

i framtiden. Vad beträffar arbetsmarknadsstyrelsen, som herr Dahlén tycks ha stort förtroende för, vill jag intyga att det har jag också. Jag är imponerad av dess allmänna arbete. Men i det här stycket tror jag att man inte ansett det mödan värt att tänka igenom frågan grundligt. För att lösa den fråga arbetsmarknadsstyrelsen pekar på behövs det, som jag förut framhållit, sannerligen inte något system med sabbatsår.

Vidare tycker jag det är bra att det finns sådana här aktiviteter. Det är viktigt att alla idéer prövas — och prövas grundligt, för all del. Det här är dock inget nytt för arbetsmarknadens parter. De har funderat åtskilligt, men det har varit uteslutet, t. ex. för LO-sidan, att aktualisera det, ty det skulle ha inneburit att vi i årtionden hade fördröjt möjligheten att göra utjämnningar som vi betraktat som alldeles nödvändiga.

Jag vill framhålla att det här inte bara är en fråga om rättfärdighet, även om det sannerligen inte är »bara», i varje fall inte när vi själva drabbas av orättfärdigheten. Det är en fråga om fred på arbetsmarknaden. Det är fråga om att åstadkomma en löne- och förmånspolitik, som inte slår ihjäl den fulla sysselsättningen och bidrar till inflationen, vilket den nuvarande lönepolitiken gör, enligt min uppfattning. Det är också en fråga om att behålla arbetsmarknadens frihet. Det kan vi lyckas med bara genom en förnuftig förmånspolitik, och då får det inte bli på det sättet i framtiden att små och gynnade grupper — det må vara flygare eller några andra — i kraft av att man befinner sig i en känslig funktion i produktionslivet missbrukar den för att slå sig till förmåner, som inte på något sätt stämmer med vad som allmänt är möjligt, oavsett arbetsuppgiftens art. Resultatet blir att andra följer efter, och så upptäcker vi att det går åt pepparn med samhällsekonomin, att arbetsmarknadsorganisationernas reella infly-

tande bryts ner bit för bit och att allt det vackra vi säger om svensk arbetsmarknad holkas ur till ett ganska litet reellt positivt inflytande.

Den dagen kommer riksdagen att bestämma sig för att ta hand om spelet. Just att köra fram med för vissa grupper generella saker på arbetstidens område, vilket innebär att gynnade grupper får ta för sig på nytt, är att arbeta för en sådan ogynnsam utveckling.

Det här är en mycket stor fråga, herr talman, och jag utnyttjar tillfället att notera att det inte bara är en fråga om sabbatsår. Det är en mycket, mycket större fråga. Det intressanta är att man inser det inom Arbetsgivareföreningen och att man börjar inse det i tjänstemannavärlden, efter vad jag kan förstå. Min förhoppning är att det skall kunna tas ett vettigt grepp om det här i framtiden. Men då skall man göra som utskottet har föreslagit, nämligen avslå motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen, som för en stund ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru Hamrin-Thorell begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 73, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. arbetstidens begränsning

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.

Genom en den 21 oktober 1966 dagtecknad proposition, nr 137, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning;

2) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lantarbetstidslagen den 4 juni 1948 (nr 281);

3) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 18 juli 1942 (nr 652) för detaljhandeln;

4) lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ arbetstidslagen den 23 maj 1947 (nr 216) för hotell, restauranger och kaféer.

I propositionen hade föreslagits sådana ändringar i allmänna arbetstids-

Ang. arbetstidens begränsning

lagen, lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln samt arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, att nuvarande maximum för den ordinarie arbetstiden per vecka eller, i fall då begränsningsperioden vore längre än en vecka, i genomsnitt för vecka sattes ned från 45 timmar till 42 timmar och 30 minuter.

Övergången till den kortare arbetstiden hade föreslagits ske successivt, så att den ordinarie veckoarbetstiden minskades med 50 minuter från och med den 1 februari 1967, med 50 minuter från och med den 1 februari 1968 och med ytterligare 50 minuter från och med den 1 januari 1969.

Utskottet — som ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag — hade i föreliggande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 137.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Låt mig i all korthet knyta några reflexioner till behandlingen av detta ärende.

Det nu föreliggande förslaget om arbetstidsförkortning innebär ju att man konfirmerar den centrala uppgörelse som träffades i juni i år. Jag tycker det finns all anledning att hälsa med tillfredsställelse, att många års stark facklig opinion med krav om arbetstidsförkortning på vägen mot 40-timmarsvecka nu börjar avsätta resultat i verkligheten.

Praktiskt taget alla remissyttranden har varit av positiv karaktär. Att Arbetsgivareföreningen ställt sig avvisande till arbetstidskommitténs förslag är mindre förvånansvärt. Arbetsgivareföreningen har i stället mot bakgrunden av årets centrala uppgörelse hävdad, att arbetstidsfrågor helt och hållet bör överlämnas till arbetsmarknadsparterna för lösning genom förhandlingar. Det är väl annars inte orimligt att anta, att just vetskapen om att lagstiftning på området förbereddes gjorde Arbets-

Om en ny jaktorganisation

givareföreningen redo till uppgörelse vid årets förhandlingar; man har ingen anledning att tro mera på Arbetsgivareföreningens avsikter i dag än tidigare, när det varit nödvändigt att lagstifta för att få en arbetstidsförkortning till stånd.

Lagfästandet av vad parterna denna gång kommit överens om får ses som en mycket viktig etapp på vägen till i första hand 40-timmarsvecka.

Att frågan om en förkortning av arbetstiden på ett så markant sätt har skjutits i förgrunden tror jag bl. a. skall ses mot bakgrunden av det förhållandet att arbetsmarknadsparterna sedan några år tillbaka träffat uppgörelser om femdagarsvecka med nio timmars arbetsdag. Låt mig i detta sammanhang erinra om en undersökning som för inte så länge sedan gjordes bland en grupp byggnadsarbetare i Stockholm och som visade att för närmare 1 200 arbetare var den genomsnittliga bortovaron från hemmet 12,5 timmar; längsta bortovaron var 14 timmar och den kortaste 10,5 timmar. Denna undersökning visar på ett mycket påtagligt sätt hur ytterligt angeläget kravet på kortare arbetstid är.

Även om de sociala skälen i dag inte är en förstahandsfråga när det gäller en arbetstidsförkortning får man inte reducera dessa skäl som motiv. Jag är överens med departementschefen när han säger att dylika skäl kan tala för en minskning av den långa dagliga arbetstiden som följer just med femdagarsvecka och nio timmars arbetsdag.

Till sist vill jag uttala den förhoppningen att departementschefens yttrande, att det kan vara till fördel för arbetstidskommitténs fortsatta arbete att man redan nu i lag genomför en förkortning av arbetstiden då det innebär att kommitténs fortsatta arbete kan bedrivas under något minskad tidspress, inte får uppfattas så att kommittén slår av på takten i sitt arbete. Tvärtom är det angeläget att den planerade tidpunkten för avlämnandet av arbetstids-

kommitténs slutbetänkande inte förskjutes. Jag hoppas att betänkandet kommer nästa år, så att en arbetstid på 40 timmar per vecka kan bli realitet i början på 1970-talet.

Efter härmed slutad överläggning bifölles vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404), bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående kvalitetsbestämmelserna vid inlösen av brödsäd; och

nr 17, i anledning av väckt motion om utredning angående anläggningar för konsttorkning av vallfoder.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Om en ny jaktorganisation

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om en ny jaktorganisation.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 334, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, och II: 406, av herr *Wikner m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en ny jaktutredning, bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund måtte tillsättas för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta

de synpunkter, som i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 334 och II: 406 utan bifall.

Reservation hade anförts av herr Lokander, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 334 och II: 406, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en ny jaktutredning, bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund, måtte tillsättas för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta de synpunkter, som i motionerna anförts.

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! I föreliggande motioner, I: 334 och II: 406, yrkas på en ny jaktutredning. Jag skall inte närmare kommentera motionerna, därför att jag vet att en av motionärerna i denna kammare kommer att sköta om den saken. Jag skulle bara vilja säga ett par ord, herr talman, om min reservation.

Utskottet har ju, utan vidare kan man säga, yrkat avslag på motionerna. Utskottet har visserligen framhållit hur frågan har behandlats tidigare och upp-
repar vissa synpunkter från Svenska jägareförbundet o. s. v. Jag anser att utskottet borde ha tillstyrkt motionerna med hänsyn till att tiden bör vara inne för en utredning om jaktvärden och alla de frågor som ryms inom denna.

Jag föreställer mig att kammarens ärade ledamöter noggrant läst motionerna, utskottets utlåtande och reservationen. Jag skall därför nöja mig med att återge slutklämman i reservationen. Där heter det att utskottets hemställan bort lyda sålunda: »att riksdagen

Om en ny jaktorganisation må, med bifall till motionerna I: 334 och II: 406, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en ny jaktutredning bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund tillsätts för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta de synpunkter som i motionerna anförts.»

Jag skulle bara vilja tillägga följande. En utredning kan ju inte vara skadlig i detta avseende. Tvärtom borde en sådan medverka till att ge större klarhet i en fråga som upptar många människors funderingar. Det är nämligen så — om någon till äventyrs inte skulle tro det — att många människor i vårt land frågar sig om inte tiden är inne för en ny utredning. De undrar, och med all rätt, varför riksförbundet har ställts utanför t. ex. när det gäller medelsfördelningen. Det är därför enligt min mening angeläget med en ny jaktutredning efter de principer som klargjorts i motionerna.

Herr talman! Jag ber att med detta korta inlägg få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! I de bägge föreliggande motionerna, som till viss del har refererats här av den föregående talaren, har vi yrkat på en förnyad utredning när det gäller jaktvärden, men märk väl att utredningskravet anknytes närmast bara till en ny jaktorganisation. Jordbruksutskottet har i sitt utlåtande hänvisat till vad utskottet sade i våras när det gällde ett annat motionspar, där det hemställdes att medel skulle tilldelas Jägarnas riksförbund. I detta avseende hänvisar man till uttalandet. Där talas det om att riksdagen så sent som 1951 beslutat om denna jaktorganisation.

Men det är just detta vi motionärer vänder oss emot! Vi tycker att det är anmärkningsvärt att jordbruksutskottet

Om en ny jaktorganisation

inte funnit det värt att lägga ned litet mera arbete på ärendet och tränga in i problematiken. Det är ju ändå så, att det gått ett antal år sedan 1951 och att samhället förändrats i ganska stor utsträckning och därmed också de olika aktiviteter som vi har inom samhället. Så är det också på fritidens och jaktens områden, där nya organisationer växt upp, vilka med all rätt vill komma till tals och få sina synpunkter framförda. Det finns inte möjlighet här till med den jaktorganisation som finns, ty riksdagen har sagt att Svenska jägareförbundet skall svara för den delen, visserligen med inseende från naturskyddsnämnden. Men vi skall ha klart för oss, att naturskyddsnämnden i detta avseende endast är tillsynsmyndighet. Det är en väsentlig skillnad på tillsyn och en organisation som har att verkställa och leda utvecklingen på detta område. Vi tycker att det är en förlegad organisation som borde bli föremål för utredning, vilken enligt vad vi hoppas skulle komma till ett annat resultat.

När det gäller fiskets område har man fiskerikonsulenter som är avlönade av staten och som har en helt annan dignitet i detta avseende och helt andra möjligheter att leda och påverka utvecklingen. Jaktvårdskonsulenterna är anställda och avlönade av Svenska jägareförbundet. Vi tycker inte att det är riktig ordning.

Jag skulle vilja nämna hur det är på ett annat avsnitt inom vårt samhällsliv. Ta den frivilliga bildningsverksamheten. Det är otänkbart att riksdagen skulle tänka sig att t. ex. ABF eller TBV skulle ha monopol på den frivilliga utbildningen. Man har ansett att det inte går att göra så, utan dessa organisationer tilldelas medel i förhållande till den verksamhet som de har inom sina speciella områden. Vi tycker att det vore skäligt och i demokratisk ordning om man här komme till samma uppfattning genom en utredning beträffande jaktvården.

Det är givet att man kan säga att Svenska jägareförbundet representerar ungefär 75 000 direktanslutna medlemmar, medan Jägarnas riksförbund endast har mellan 9 000 och 11 000. Men mellan 9 000 och 11 000 medlemmar innebär ändå mellan 12 och 13 procent av det stora förbundet. Det är en opposition som man måste ta hänsyn till. Det är människor som kanske har en annan uppfattning när det gäller jaktvården än Svenska jägareförbundet. Vi tror att enda möjligheten att få ett samgående, en vettig ordning när det gäller jaktvården och rådande splittring bilagd är att man tilldelar dessa organisationer likartade uppgifter.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till motionerna och till den reservation som är avgiven i anslutning till utskottets utlåtande.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det är ju alldeles riktigt som herr Lokander nyss sade, att motionärerna begär en ny jaktutredning för att denna skall kunna komma fram med förslag om en ny organisation. Motionärerna föreslår också att jaktvårdsfondens medel skulle ställas till statens naturvårdsnämnds förfogande och att Jägarnas riksförbund skulle erhålla bidrag ur denna fond för jaktvårds- och upplysningsändamål. Men man bör väl i detta sammanhang erinra om — vilket herr Helge Karlsson för övrigt gjorde — att 1951 års riksdag beslöt att ledningen av vilt- och jaktvårdsarbetet skulle handhas av Svenska jägareförbundet med tillsyn av ett statligt organ, som från och med den 1/7 1966 är statens naturvårdsnämnd.

Vid 1954 års riksdag väcktes en motion i andra kammaren om inrättande av ett jaktråd som skulle handha ledningen av jakt- och viltvården i hela landet. Den motionen överlämnades senare till 1949 års jaktutredning som i sitt slutbetänkande, vilket även har remissbehandlats, tar upp jaktvårdens or-

ganisation. Sannolikt kommer en proposition i ärendet att avlämnas till 1967 års riksdag. Frågan om jaktvårdens organisation är alltså redan föremål för utredning, och utskottet yrkar därför avslag på motionerna.

Vad beträffar anslag ur jaktfonden till Jägarnas riksförbund var denna fråga uppe motionsvägen till behandling i riksdagen så sent som i våras, varvid riksdagen följde utskottets avslagslinje.

Herr talman, jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Herr Helge Karlssons anförande föranledde mig att begära ordet för att ge en litet utförligare orientering i detta ärende, som hotar att återkomma varje år.

Redan i 1938 års jaktlagstiftning fick det då redan mer än 100-åriga Svenska jägareförbundet på försök ledningen av jakt- och viltvården i landet. Genom jaktvårdsfondens tillkomst — den bildades samtidigt — erhöll förbundet ekonomiska förutsättningar att anställa dels en riks jaktkonsulent och dels jaktkonsulenter ute i länen samt att tilldela de lokala jaktvårdsföreningarna medel för deras verksamhet. Kontrollen över medelsförvaltning m. m. utövades av Kungl. Maj:ts ombud hos förbundet. Genom 1951 års jaktlagstiftning, som fru Lundblad erinrade om, utvidgades det allmännas insyn i Jägareförbundet. Kungl. Maj:ts ombud ersattes med av Kungl. Maj:t utsedd ordförande i förbundet som tillika är ordförande i överstyrelsen och arbetsutskottet. Som kammarens ledamöter kanske erinrar sig blev den första innehavaren av den posten herr Sköldin i medkammaren. Efter hans för tidiga bortgång har herr Boo ryckt in i hans ställe. Utöver ordföranden tillsätter Kungl. Maj:t en ledamot med suppleant i förbundet och en revisor. I länsorganisationerna, alltså jaktvårdsföreningarna ute i länen,

Om en ny jaktorganisation
utser numera landsting och hushållningssällskap vardera en ledamot och en suppleant i styrelserna.

En konsekvens av jaktlagstiftningen från år 1951 blev att jaktvårdsassistenterna, som numera kallas länsjaktvårdare, överfördes i förbundets tjänst med stationering ute i länsföreningarna, varigenom de fick möjlighet till enhetlig lönesättning och pension. För närvarande har vi i landet en riks jaktvårdskonsulent placerad i Stockholm, 14 jaktvårdskonsulenter, en sjöfågelskonsulent och 31 länsjaktvårdare, vilka helt avlönas av Jägareförbundet.

Herr Helge Karlsson sade att Svenska jägareförbundet i dag har ungefär 74 000 personligt anslutna medlemmar, men därutöver har det inte mindre än 90 000 indirekt anslutna, det vill säga delägare i de till Jägareförbundet anslutna jaktvårdsområdena. Sammanlagt blir det alltså 160 000—170 000 medlemmar i Svenska jägareförbundet. Utvecklingen av jaktvårdsområdena är kanske det mest glädjande som skett på jaktvårdsfronten under senare år. Områdenas antal uppgår nu till 1 311, varav alla utom ett är anslutna till Jägareförbundet.

Beträffande jaktvårdsområdenas ställning inom jaktvårdsorganisationen bör jag kanske i korthet nämna, att de i viltvårdsfrågor samarbetar med länsföreningarna men att områdena i sådana övriga angelägenheter, som påverkas av jaktvårdslagstiftningen, är suveräna i förhållande till länsföreningarna och därmed också till Jägareförbundet. Man vågar nog lugnt påstå att decentralisationen inom den nuvarande frivilliga jaktvården sträcker sig längre än inom någon annan organisation i vårt land.

Utskottet har redogjort för och fru Lundblad har påpekat de tidigare motionerna i dessa ärenden och deras öde. Vidare framhåller utskottet att jakten liksom viltvården sedan den 1 juli i år står under central tillsyn av ett statligt organ, nämligen statens naturvårds-

Om en ny jaktorganisation

nämnd. Jag skulle emellertid, herr talman, vilja något komplettera utskottets motivering för avslagsyrkandet.

För det första vill jag då när motionärerna än en gång framför tanken på jaktråd och ändrad fördelning av jaktvårdsmedlen, älgskadefonden m. m. erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 mars och 4 december 1964 inte funnit tidigare framställningar i dessa avseenden från Jägarnas riksförbund böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

För det andra vill jag som ett ytterligare stöd för utskottets ställningstagande erinra om — fru Lundblad snudade bara vid den frågan — att 1949 års jaktutredning i sitt slutbetänkande, Jaktstadgan (SOU 1966:46, avgivet i maj i år) också berör frågan om jaktvårdsarbetets organisation i landet. I kap. 7 lämnar utredningen en redogörelse över nuvarande ordning och jaktvårdsarbetets utveckling. Jag vill citera vad utredningen slutar med på s. 134 i detta kapitel:

»Det är jaktutredningens uppfattning, att den sålunda under mer än ett sekel gällande principiella ordningen för jaktvårdsfrågornas centrala handläggning på det statliga planet fungerat väl. Det har tidigare här framhållits, att statens naturvårdsnämnds övertagande av domänstyrelsens befattning med sagda frågor vidare innebär, att jakten och viltvärden även förvaltningsmässigt kommer att ingå som en del av den allmänna naturvården. Då den centrala statliga handläggningen av jaktvårdsfrågorna dessutom kommer att åvila en myndighet, som är oberoende av egna markägareintressen, måste jaktutredningen konstatera, att frågan om inrättande av ett jaktråd icke längre är aktuell. Ej heller föranleder utredningens förnyade, här förut i huvudsak redovisade undersökning av den frivilliga jaktvårdsorganisationens uppbyggnad ävensom av dess utveckling och verksamhet efter statsmakternas senaste beslut i ämnet annat utredningens förslag

än att ledningen av det frivilliga jaktvårdsarbetet alltså bör vara anförtrott Svenska jägareförbundet och dess länsjaktvårdsföreningar med enahanda ställning som nu i förhållande till det allmänna.»

1949 års jaktutrednings slutbetänkande är nu på remiss. Hela frågan om organisationen kommer alltså upp i samband med behandlingen av betänkandet och kommer givetvis också att uppmärksammas av remissinstanserna. Det förhållandet att betänkandet nu är på remiss innebär — det säger sig självt — att man i detta läge och enbart av detta skäl inte kan villfara motionärernas begäran om en ny jaktutredning.

Låt mig så, herr talman, endast få tillägga några få ord. Jordbruksutskottet har i år besökt Öster-Malma jaktvårdsgård och jaktvårdsskola och ingående tagit del av Jägareförbundets verksamhet. Jag har — liksom skulle jag tro utskottet i övrigt — funnit att förbundet arbetar väl och framgångsrikt. Tyvärr fann vi emellertid att det samgående mellan Svenska jägareförbundet, Jägarnas riksförbund och andra smärre jaktorganisationer som finns i landet och som vi ansett oss med berättigade skäl kunna förvänta ännu inte kommit till stånd. Förhandlingar där om har pågått under flera år men något samgående eller någon sammanslagning har tyvärr ännu inte skett.

Det råd som jag i all välvilja skulle vilja ge motionärerna är, herr talman, att de uppmanar den minoritet som de företräder att sluta upp tillsammans med landets övriga jägare i en organisation. Jakt- och viltvärden främjas inte av splittring i fråga om mark och verksamhet. Att verka för sina idéer tror jag dessutom att man gör med större framgång inom än utanför den av regering och riksdag så att säga auktoriserade organisationen. Jag hoppas innerligt att ett sådant samförstånd skall kunna nås och att vi framdeles skall kunna räkna med bara en organisation bland Sveriges jägare. Det tror

jag skulle gagna både jakt- och viltvården bäst.

Herr talman, jag ber att med denna mera utförliga motivering få instämma i bifallsyrkandet till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt mycket.

Låt mig bara först göra ett tillrättaläggande av herr Nils Hanssons återgivning här. Vi har inte återkommit med någon motion. Det är mig veterligt första gången som denna motion om en utredning beträffande jaktorganisationen är uppe i riksdagen. Den motion vi talade om förra gången gick endast ut på att få medel från jaktfonden till Jägarnas riksförbund.

Låt mig också säga att när jag nämnde medlemssiffran 75 000 i Jägareförbundet gjorde jag det med utgångspunkt från antalet direkt anslutna. Jag är medveten om att det finns ytterligare 90 000 som är kollektivt anslutna, men huruvida man skall räkna dem som fullvärdiga medlemmar eller inte har jag inte klart för mig. Jag vet inte om det föreligger reservationsrätt när det gäller den kollektiva anslutningen, och jag vet inte heller i vad mån de har rösträtt på stämmorna i likhet med dem som är direkt anslutna. Därför har jag uteslutit dessa. Även om man skall inräkna dem innebär det bara att den opinionsyttring som tar sig uttryck i Jägarnas riksförbund sjunker till 6 å 7 procent. Den siffran är givetvis mindre, men den är ändå betydande.

Låt mig, herr talman, sluta med att säga att när det gäller den jaktutredning som har företagits och som är ute på remiss har domänstyrelsen i viss mån gått på de linjer vi har tänkt oss. Man har ansett att det bör inrättas länsälgnämnder i varje län. Vi har gått något längre i vår motion, där vi framför allt har siktat till att få till stånd en utredning som vi tror skulle vara

Om en ny jaktorganisation

till gagn för den jaktvårdande verksamheten i vårt land.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lokander begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Lokander begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 16.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. Sveriges självförsörjning med livsmedel

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående Sveriges självförsörjning med livsmedel.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 67, av herr *Svanström m. fl.*, samt II: 104, av herr *Jonasson* och herr *Persson* i Heden, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att regeringen måtte bringa till 1960 års jordbruksutrednings och till 1965 års försvarsutrednings kännedom riksdagens uppfattning, att Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel även i fortsättningen måste bibehållas i minst samma omfattning som nu.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 67 och II: 104 utan åtgärd.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det är inte min avsikt att nämnvärt förlänga dagens arbete. Jag har emellertid med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 21 funnit anledning att ta kammarens tid en aning i anspråk.

Det är en missuppfattning om man anser att motionens syfte i första hand är att få till stånd en jordbrukspolitisk diskussion. Det är från den synpunkten något tveksamt om remissen till jordbruksutskottet var helt riktig. Vad vi motionärer i denna motion, nr 67, som alltså avlämnades redan den 19 januari i år och inte kommit upp till behandling i kammaren förrän i dag, den 30 november, i första hand syftade till var ett försvarspolitiskt resonemang.

Jag skall be att ur motionen få citera följande:

»När man i dessa dagar» — det var alltså i början på året — »diskuterar en minskning av självförsörjningsgra-

den i vårt land genom krympning av det svenska jordbruket, är detta en verklig anledning till oro ur försvarssynpunkt. Många menar att det under sådana omständigheter inte är särskilt stor mening med att över huvud taget ha något svenskt försvar.»

Vidare framhålls det i motionen att lagerhållning visserligen är aktningsvärd och bra men aldrig kan ersätta ett levande och rikt differentierat inhemskt jordbruk med blandade små och stora bruksenheter.

Jag finner det egendomligt att denna skäligen blygsamma motion inte har kunnat bli föremål för behandling tidigare, så att kamrarna fått ta ställning till motionens krav om att de synpunkter som riksdagen kunde ha på den här frågan skulle översändas dels till jordbruksutredningen, dels till försvarsutredningen.

Utskottet förklarar att eftersom 1960 års jordbruksutredning redan avlämnat sitt slutbetänkande och försvarsutredningen befinner sig i slutskedet av sitt utredningsarbete, bör motionen inte nu föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag betraktar detta »nu» såsom en anvisning om att vi får debattera denna fråga i dess stora sammanhang, när jordbrukspolitiken kommer upp till diskussion på vårsidan.

Herr talman! Jag skall med anledning härav icke nu ställa något yrkande.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Herr Svanström ställde inget yrkande, så det är kanske onödigt att jag tar till orda. Men eftersom han tycker att det är märkligt att motionen inte blivit behandlad tidigare, vill jag säga att han i viss mån kan ha rätt i att ärendet är sådant att det borde ha kunnat behandlas under vårriksdagen. Listan på uppskjutna ärenden behandlades emellertid av riksdagen i våras, och det fanns ingen som anmärkte på jordbruksutskottets förslag vid det tillfället. För övrigt är det ju riktigt att denna fråga kommer tillbaka vid den diskussion vi får nästa år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående veterinärstyrelsens handläggning av frågor om ersättning enligt epizootilagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vården av handikappade

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande motioner angående vården av handikappade:

1) de likalydande motionerna I: 338, av herr *Carlsson, Eric*, samt II: 411, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Gomér*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om inventering av lämpliga sysselsättningar för handikappade i syfte att bereda dem en meningsfylld sysselsättning i produktionen;

2) de likalydande motionerna I: 633, av fröken *Stenberg*, samt II: 786, av herr *Ringaby* och fröken *Wetterström*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att motionerna måtte överlämnas till handikapputredningen, tillsatt den 30 juni 1965, att beaktas vid fullgörande av utredningens uppdrag; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 634, av herr *Strandberg*, och II: 770, av herr *Carlshamre m. fl.* vari anhållits,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att möjlighe-

Ang. vården av handikappade

terna till en totalinventering av de handikappade i samband med en allmän obligatorisk hälsokontroll måtte utredas,

att frågan om stiftandet av en särskild vårdlag inrymmande åldringsvård och handikappvård, måtte utredas genom socialpolitiska kommitténs försorg, varvid frågan om inrättandet av kommunala vårdnämnder särskilt måtte beaktas,

att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialpolitiska kommittén och utredningen angående vården av handikappade att överväga, huruvida inrättandet av särskilda vårdcentraler för åldringar och handikappade borde åläggas kommunerna,

samt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt medicinalstyrelsen och socialstyrelsen att utarbeta en entydig definition av begreppet handikappad och ett lämpligt tillvägagångssätt för att bedöma, huruvida den sjuke uppfyllde definitionens villkor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 338 och II: 411, I: 633 och II: 786 samt I: 634 och II: 770 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag vill gärna lugna herr talmannen och dem som i kammarerna och allmänna beredningsutskottet företräder majoritetlinjen med att det här inte är något polemiskt inlägg. Emellertid skulle jag gärna vilja göra några kommentarer.

Att frågan om de handikappades situation och samhällets ansvar för den gruppen tilldrar sig ett stort och tilltagande intresse hos vårt folk är alldeles uppenbart. Var och varannan dag läser man i tidningarna om de handikappade. Organisationer med intressen som gränsar till de handikappades livssituation gör uttalanden och uttrycker

Ang. värden av handikappade

sin mening och sin uppfattning. De motioner som vi nu behandlar och det utlåtande som föreligger här visar samma sak: de handikappade är i blickfältet. Jag skulle tro att partierna tycker att det är matnyttigt att vara engagerad för de handikappade. Alla partier är alltså mycket positivt inställda i denna fråga. Och rätt så! De handikappade är en väsentlig del av vårt folk. Om fem procent av vårt folk — för all del en mycket lös siffra — kan betecknas som handikappade, betyder det ju att i vår samhällsegemenskap finns mer än 350 000 personer som på ett eller annat sätt lider av ett handikapp. Här ryms alla slag av handikapp, från lättare rörelsehämningar av statisk natur till smärtsamma förlamningar av både kropp och psyke med rötter i födelseskador eller i tidiga infektioner av förödande art.

Det synes mig nu såsom om den uppgift som förestår samhället inte bara är av rent praktisk art, utan även en mentalitetsfråga, säg gärna en psykologisk fråga, som den moderna tiden talar om. Samhället, som utgörs av de någorlunda friska och normala människorna, har att acceptera att de handikappade utgör en helt normal del av vårt gemenskapsliv. Man skulle kunna säga att det inte är något märkvärdigt med en handikappad. Vi har och kommer att ha en stor grupp handikappade såsom en del av vårt folk. Risker är — det vet vi alla — att de handikappades antal ökar. Genom den intensivare trafiken finns all anledning att tro att trafikskadorna tyvärr kommer att öka, vilket torde innebära ett ökat antal handikappade.

Vi har att lära oss att inte sentimentalisera, att inte på ett överdrivet sätt tycka synd om de handikappade och att inte mena att vi gör något alldeles särskilt, då vi på ett eller annat sätt hjälper en handikappad. Stöd åt de handikappade bör i vårt medvetande ingå såsom en normal del av vårt samhällsansvar. Här är förgreningarna

många. Vi möter de handikappade i trafiken. De går över en gata. Vi ser dem i en affärskö och möter dem i ett arbete. Frågan är i vilken grad vi skall ge en handikappad möjlighet att på en arbetsplats fullt ut få ge uttryck för den begåvning och de förutsättningar som han i övrigt har.

Samhället måste alltså acceptera de handikappade såsom en fullt normal del av vårt gemenskapsliv, och det är ingenting särskilt med det. Problemet omfattar dock även de handikappade själva. Dem är man litet mera rädd att tala om. Ändå tror jag det är en mycket väsentlig sak. De handikappade har att lära sig att de inte är eller åtminstone inte bör vara någon alldeles säregen grupp med särskilda krav på eller emotionella inklinationer till barmhärtighet. En handikappad i vårt folk har på sitt sätt, om jag nu blir rätt förstådd, att dela allas våra villkor. Resurserna i samhället är begränsade. Vi har talat om detta tidigare i dag i denna kammare. Såsom handikappad har jag rätt till naturlig omvårdnad och särskild uppmärksamhet. Allt som jag såsom handikappad kanske vill ha kan jag dock inte få. Det kan inte någon i vårt samhälle i socialt avseende.

En handikappad måste lära sig att han är en naturlig, fungerande del av ett helt sammanhang. Han är en fullt ut accepterad del, eller bör vara det, av vår samhällsegemenskap med de förpliktelser som innebär och med de förpliktelser som följer därav. Jag vet, delvis av egen erfarenhet, att frestelsen hos en handikappad människa till isolering är mycket stor. Man säger: Jag drar mig tillbaka från livet. Samhället får väl klara mig så gott det kan. Det är nu en dålig lösning av ett personligt och socialt problem. Det är en falsk lösning. Det gäller för den handikappade att godta den situation i vilken han befinner sig och med all energi göra det bästa av den tillvaro som han har att leva i — med läkares, goda

Ang. värden av handikappade

människors och myndigheters sakliga och positiva stöd. Jag tror att de två psykologiska faktorerna är mycket väsentliga: Samhällets acceptering av de handikappade som någonting inte särskilt märkvärdigt, som en normal del av vårt gemenskapsliv, och de handikappades egen inställning att de inte är särskilt märkvärdiga, utan med sitt handikapp är en del av ett större sammanhang.

Det föreliggande utlåtandet synes mig vara mycket fint. Det ger en god, koncentrerad beskrivning av de handikappades situation i vårt folk för närvarande. Jag tycker mig också av det kunna utläsa en mycket positiv och ansvarsmedveten grundhållning till handikappfrågan. Utlåtandet är ju enhälligt, och som jag annonserade inledningsvis har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Det är därför inte på minsta sätt min avsikt att animera till en handikappdebatt, men några ytterligare kommentarer önskar jag i all korthet få göra.

Handikappfrågorna är alltså på gång. Folk är intresserade av dem. Myndigheterna är vakna och försöker göra sitt allra bästa. En handikapputredning arbetar. Det viktiga synes mig nu inte vara att få veta exakt hur många handikappade vi har i vårt folk — det viktiga är i stället att effektiva och meningsfulla åtgärder för handikappade människor blir genomförda. Då tror jag personligen att många som nu är, skall vi säga, dolda handikappade kommer att lockas ur sitt mörker fram i ljuset och i ökad grad ta de möjligheter i anspråk, som samhället har att erbjuda.

Precis som utskottet tror jag inte heller att det är möjligt, som man har önskat i någon motion, eller ens önskvärt att åstadkomma en klart avgränsad definition av begreppet handikapp. Jag tror att man måste ha klart för sig att vi här lever i en dynamisk situation. Någonting händer ständigt i medicinens sätt att bedöma och förstå

människokroppen och då även dess handikapp; handikapptänkandet är under utveckling. Att då försöka låsa in handikappbegreppet i en färdig definition finner jag personligen inte särskilt lyckligt. Den bestämning som man har givit handikapputredningen att arbeta med är »personer som av fysiska eller psykiska skäl möter mera betydande svårigheter i sin dagliga livsföring». Den arbetsbeskrivningen synes mig vara tillfyllest.

Men två kommentarer vill jag här göra. När jag sysslat litet med dessa frågor har jag upptäckt att det inte är så lätt att vinna klarhet i vad som menas med psykiska handikapp. Vilka är psykiskt handikappade? Hur skall vi gripa oss an den frågan? Ja, man kan ju säga att vi alla är det mer eller mindre! Men därmed kommer vi inte långt, det är inte detta som här avses. Handikapputredningen får väl möda sig att vinna klarhet på den punkten, eftersom det också är dess uppgift att se vad samhället kan göra för de psykiskt handikappade.

Vad är ett psykiskt handikapp? Tag t. ex. en fobi. Det finns människor som inte vågar åka tunnelbana därför att dörrarna stängs automatiskt. Vi kan skratta åt sådant, men det är ett psykiskt handikapp. Skall de få åka taxi i stället? Jag har naturligtvis ingen mening i det avseendet, utan vill bara peka på att här finns en problematik som inte är tillräckligt väl penetrerad. Ett annat exempel är de människor som går ibland oss med ångestneuroser. Ganska många arbetstimmar tas från vår produktion därför att ångesten slår sitt grepp om dessa människor så att de inte orkar eller inte kan utföra sitt arbete — av några säregna och typiska skäl. De är psykiskt handikappade. Jag vet ännu inte vad vi skall göra för att hjälpa sådana människor och vilket ansvar vi har — jag vill bara peka på att också detta är en mycket väsentlig fråga.

Det gäller alltså inte bara ett skadat

Ang. värden av handikappade

ben eller någonting sådant — också andra sidor hos en människa kan göra henne till handikappad.

Så tror jag personligen — frågan kan vara av mindre betydelsefull art men är det kanske inte — att ett enhetligare språkbruk skulle ha visst värde. Nu talar vi om invalider och vanföra, vi säger att människor är rörelsehämmande, har synskador eller hörselbesvär, och på sistone har vi även fått termen handikappade. Skulle det inte vara bra om vi fick ett samlat begrepp i vårt språkbruk för detta slags besvär? Jag tycker att handikappad låter litet bättre än vanför eller invalid. Jag tycker också att det låter litet bättre med handikappfordon än med invalidfordon. Tyvärr ansåg man förr i tiden att det var något fel med den människa som var, som man sade, vanför eller invaliderad. Den människan hade på något sätt en stämpel på sig. Vi arbetar nu på att komma ifrån denna uppfattning och att inlemma de handikappade helt och fullt i vårt samhälle.

Denna fråga är kanske inte så stor, men för de handikappade har den en viss betydelse och kanske också för samhället. Jag tror inte alls på idén om en enhetlig definition av de handikappade, såsom jag nyss sade, men måhända är det en klok åtgärd att överväga om det inte skulle vara möjligt att göra en enhetlig beskrivning av de människor som drabbats av svårigheter av fysisk eller psykisk art. Vi lever nu en gång i hög grad genom våra känslor, inte bara genom vår klokskap och våra intellektuella avgöranden.

Till frågan om handikappstödet vill jag bara göra några randanmärkningar. Alla är vi överens om att det behövs mer information. Det har betonats i motionerna och även av utskottet. Den saken behöver vi därför inte diskutera. Handikappstödet — och det är det som är problematiken — delar villkor med andra sociala förmåner av något ovanlig art. Man känner inte till vilka

förmåner som finns, och därför blir dessa stundom outnyttjade. Självfallet bör allt göras för att öka informationen — därom är vi alla ense.

En annan sak som utskottet också har tagit upp är angelägenheten av att en samordning kommer till stånd. Eftersom jag råkar höra till den grupp som är måttligt handikappad har jag under det sista året haft anledning att ta kontakt med myndigheterna i ett fall som berör mig själv; en laglig möjlighet som stått mig till buds. Alla har i telefonerna varit förtjusande och utomordentligt vänliga, men oj vad många samtal jag har fått ringa och vilken tid det tog innan jag över huvud taget kom rätt. Man visste helt enkelt inte var jag skulle få besked. Jag är medveten om att mycket har gjorts och vilka svårigheter som föreligger. Vi har fått ett nytt sjukhus i Högdalen där jag bor. Jag har haft en smula kontakt med det sjukhuset. Här förekommer s. k. eftervårdsbehandling. Här finns gamla ensamma människor som är i behov av hjälp. De har här en viss möjlighet att bli hjälpta genom statens försorg. Många av dem orkar emellertid inte med den psykiska prestation som det innebär att leta rätt på det organ som kan hjälpa dem. Jag är alldeles viss om att det skulle vara av utomordentligt värde om vi i vårt samhälle kunde få en starkare ställning för en kuratorisk vård; nu talar vi om handikappade människor. Folk orkar ofta inte med att klara dessa uppgifter. Jag som inte är alldeles ovan att umgås med myndigheter har lyckats genomföra ett visst projekt. Det har tagit mig ett år och två månader att göra det, och det har föranlett mycket arbete. Alla har varit mycket vänliga, det är jag angelägen att betona. Men jag tänker på vanliga enkla människor som inte är så vana att umgås med myndigheter. De orkar inte med den saken. Jag tror att det är en uppgift för samhället att inte bara ställa resurser till förfogande utan att också

hjälpa människor som verkligen behöver vård att få denna vård. Det råder alldeles säkert inga delade meningar härom. Detta är inte polemiskt sagt utan mera en kommentar när vi nu behandlar detta ärende.

Mycket mer vore väl att säga i denna fråga, bl. a. beträffande idén om en vårdlag. En stor socialpolitisk kommitté säger att det skulle vara utmärkt med en vårdlag för handikappade. Allmänna beredningsutskottet säger också att det tror att en vårdlag är någonting som hör framtiden till. Men initiativ mäktar man inte ta. Jag tror emellertid att en sådan lag hör den framtida socialvården till.

Handikappfrågan är på gång i olika avseenden och på aktuella fronter. Handikapputredningen kommer så fort som möjligt med uppslag och idéer — ett samlat grepp som den moderna och populära termen lyder.

Vad jag här velat säga är att handikappfrågan har en, skall vi säga, miljöside, en mentalitetssida för både samhället och de handikappade. Jag tror att den är väl så viktig som alla beslut vi fattar om möjligheterna för de handikappade att få stöd.

Så har också handikappfrågan en praktisk sida. Båda dessa sidor måste finnas med i vår fortsatta handläggning av handikappfrågorna. De handikappade är och förblir en icke obetydlig del av vårt folk. Vi måste i möjligaste mån ge dem — och de människor som de handikappade har att leva samman med får vi inte glömma — hemkänsla i vårt samhälle. Jag tror att vi är på väg, och här skiljer som jag upplever det alls inte partigränser. Här är det fråga om en gemensam upplevelse av medmänsklighet, som vi alla vill se i funktion.

Herr talman! Med uppriktig uppskattning av ett klokt skrivet utskottsutlåtande och med förhoppningen att de tankar som jag ovan antytt skall vara av något litet värde för riksdagens

Ang. vården av handikappade

gens fortsatta behandling, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om trafikproblem i större tätorter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Av uppgifter som inhämtats från tryckeriexpeditionen och direkt från utskottssekretariaten framgår att material för arbetsplenum nästa vecka finnes endast för onsdagen. Plena nästa vecka hålles därför enligt följande:

tisdagen den 6/12 kl. 16.00 bordläggningsplenum,

onsdagen den 7/12 kl. 10.00 arbetsplenum,

torsdagen den 8/12 kl. 11.00 frågestund och bordläggningsplenum,

fredagen den 9/12 kl. 14.00 bordläggningsplenum.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 333, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-myndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Jacobsson, Gösta*, för tiden den 6—den 8 december för beivrande av kommittésammanträde inom Europarådet i Paris.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställts av herr *Nilsson, Ferdinand*, (cp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Har Statsrådet observerat konsekvenserna för innehavare av radioapparater av äldre modell av att underhållningsprogrammet väsentligen förvisats till riksprogram 3? Vill Statsrådet — av hänsyn till många lyssnare — särskilt äldre och andra

med begränsade ekonomiska resurser — överväga förläggande av underhållningsmusiken till annat program, eventuellt 2 eller 1, så att de slipper kostnaden för inköp av ny radioapparat?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.44.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 1 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne november.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.; samt

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404).

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 337, till Konungen i anledning av riksdagens revisorers berättelse, såvitt avser § 3, över den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om

ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckt motion;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution, m. m.;

nr 342, angående beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot; samt

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte; samt

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.

Ang. tidpunkten för val av kommunernas styrelser

Herr statsrådet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Schöotts fråga till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående tidpunkten för val av kommunernas styrelser, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 17 november, och anförde:

Herr talman! Herr Schött har frågat om inrikesministern anser att man bör överväga en ändring av nuvarande bestämmelser om tidpunkten för val av kommunernas styrelser så att mandat tiden räknas från och med året efter det då kommunalval ägt rum. Vidare har herr Schött frågat om en sådan ändring kan och bör övervägas utan avvaktande av länsdemokratiutredningens prövning av frågorna rörande minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser. Enligt fastställd fördelning av ärenden inom inrikesdepartementet ankommer det på mig att besvara frågorna.

I och för sig kan det finnas skäl att överväga en sådan ändring som herr Schött har antytt. Emellertid skall grundlagberedningen enligt sina direktiv undersöka bl. a. formerna för ett valtekniskt samband mellan riksdagsval och kommunalval. Resultatet av beredningens arbete i denna del kan få betydelse även för valen av kommunernas styrelser. Den av herr Schött ifrågasatta ändringen torde därför få övervägas när ställning tas till nämnda utredningsresultat.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga. Anledningen till frågan var den enligt min och många mening egendomliga ordning som nu råder, nämligen att mandattiden för styrelserna i våra kommuner med undantag av Stockholms stad påbörjas inte den 1 januari året efter kommunalvalet utan

först den 1 januari därpå följande år. Den folkvilja som kom till uttryck vid septembervalet 1966 slår således i fråga om sammansättningen av drätselkammare, kommunalnämnder och landstingens förvaltningsutskott igenom icke på nyåret 1967 utan först på nyåret 1968. Detta förhållande måste betecknas som otillfredsställande, alldeles oavsett vilken partitillhörighet man har.

Många har också, då frågan nu genom den senatse valutgången fått ökad aktualitet, uttalat sin förvåning över den rådande ordningen. Någon har vid samtal med mig rent av vägrat tro att det verkligen kan förhålla sig på detta sätt. Vederbörande var stockholmare och visste att kommunalvalet i september i hans kommun slagit igenom i Stockholms stadshus i fråga om den kommunala ledningen redan i oktober månad.

I sammanhanget ställer man sig helt naturligt också frågan: Varför skall det vara olika ordning i Stockholm och i övriga landet? Om folkviljan i fråga om kommunernas styrelser kan effektueras i huvudstaden inom en månad, borde det rimligtvis i landets övriga kommuner kunna ske efter ett kvartal. Att som nu låta det dröja fem kvartal kan inte vara tillfredsställande.

Såvitt jag kunnat finna har frågan om tiden för val av kommunernas styrelser ej varit föremål för riksdagens behandling sedan år 1953 i samband med antagande av den nya kommunallagen. I kommunallagkommitténs betänkande år 1952 hade en majoritet av fem ledamöter uttalat sig för att samma mandattid skulle gälla för fullmäktige och för kommunernas styrelser, medan fyra ledamöter reserverade sig för systemet med ett års förskjutning som dittills gällt inom landskommunerna. För städerna fanns före kommunallagen inga lagregler, om styrelsernas mandattid.

Det är att märka att departementschefen följde majoriteten men att konstitutionsutskottet följde reservanterna och att det var den senare linjen som segrade i riksdagen.

Ang. tidpunkten för val av kommunernas styrelser

Den dåvarande departementschefen anförde till stöd för sin mening följande, i vilket jag helt vill instämma: »Vad som framför allt bestämt min ståndpunkt är, att det synes mest förenligt med den moderna demokratiens allmänna grunder, att den fullmäktiguppsättning, som framgått ur ett val, så snart som möjligt blir i tillfälle att öva inflytande på kommunens angelägenheter. Argumentet att de nyvalda fullmäktige skulle vara mindre skickade att så kort tid efter valet som här avses utse styrelse synes mig ej kunna tillmätas större vikt. Erfarenheten visar, att vid varje val en mycket stor procent fullmäktige omväljes. Och de som väljes första gången är ofta personer, som redan förvärvat viss erfarenhet i nämnder och styrelser eller eljest ådagalagt intresse för kommunala angelägenheter. Enär såsom kommittémajoriteten erinrat förskjutningarna mellan partierna vid fullmäktigvalen mera sällan är avsevärda, är det sannolikt, att den styrelse, som utses av de nyvalda fullmäktige, oftast kommer att innesluta flertalet av ledamöterna i den äldre styrelsen. Med hänsyn till dessa förhållanden torde man ej behöva hysa några farhågor för att genomförandet av förslaget skulle bli till nackdel för kontinuiteten i det kommunala arbetet. Helt allmänt sett förefaller den föreslagna ordningen kunna underlätta detta arbete genom att de friktioner undvikas som kan uppstå mellan en nyvald representation och en styrelse, vars sammansättning icke återspeglar representationens. Att samspelet mellan kommunens båda viktigaste organ är av stor betydelse för den kommunala verksamhetens fortgång behöver icke här särskilt understrykas.»

Herr talman! Jag ansluter mig helt till vad dåvarande departementschefen här anförde.

I det svar som jag nu har erhållit av statsrådet Lundkvist framhålles, att det i och för sig finns skäl att överväga en sådan ordning som jag har antytt. Men så hänvisas till grundlagberedningen

och att man i avvaktan på den bör dröja med detta övervägande.

Jag anser emellertid att det inte är lyckligt att man avvaktar denna utredning, och jag kan inte se att det skall vara nödvändigt. Jag anser det för min del angeläget att man här söker komma fram till den anordning som Kungl. Maj:t redan 1953 ansåg lyckligast och mest överensstämmande med »den moderna demokratiens allmänna grunder».

Än en gång ber jag att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har såsom framgår av mitt svar en positiv inställning till att denna fråga skall övervägas. Eftersom den emellertid visade sig vara en så kontroversiell fråga när den behandlades förra gången i riksdagen, då såsom här riktigt har skildrats den ordning, som utredningsmajoriteten hade föreslagit och som interpellanten här vill ha, hade upptagits i propositionen, men riksdagen ändå förkastade propositionens förslag på denna punkt, så finns det skäl för att utreda frågan först.

Jag menar emellertid för min del, att man inte bör ta initiativ till utredningar, som kan visa sig vara överflödiga. I detta fall vet vi att frågan kan bli — och för övriga redan är — föremål för behandling i grundlagberedningen.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Det är givetvis med glädje som man konstaterar herr statsrådets tydligen positiva inställning till frågan i sak. När det gäller tidpunkten för genomförande av en ny ordning tror jag emellertid att det är angeläget att detta inte dröjer för länge. På riksplanel talar vi gärna om värdet av en stark regering. Jag menar att det är ytterligt angeläget att vi får starka regeringar även ute i våra kommuner, inte minst i storkommunerna med deras många

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

problem. Härför fordras främst att de återspeglar den aktuella fullmäktigerepresentationen. Jag tror också att den ordning som jag antytt och som herr statsrådet tydligen innerst inne gillar skulle medverka till att stimulera det politiska intresset.

Hur länge nu grundlagberedningen kommer att dröja, är det svårt att säga. Jag hade för min del bedömt som lyckligt om detta ärende hade kunnat behandlas för sig självt utan avvaktande av grundlagberedningens resultat, och något verkligt hinder för en sådan ordning har jag för min del svårt att finna.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag konstaterar bara att det enda som tycks skilja oss åt är att herr Schött är mera pessimistisk än jag när det gäller grundlagberedningens arbete. Jag föreställer mig ändå att vi skall hinna få fram detta arbete och också uppnå resultat på den punkt, som herr Schött nu diskuterar, före nästa val.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som tillkännagivit, att hon hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara fru *Segerstedt Wibergs* interpellation angående administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg har i en interpellation frågat mig om jag vill redogöra för vilka skäl som har föranlett nordiska ministerkommittén för samordning av hjälpen till utvecklingsländerna att vilja ändra administrationsformen för Tanganyika-projektet, om ministerkommittén har beaktat värdet — inåt och utåt — av en väl funge-

rande nordisk administration och vilket land som, om ändringen genomföres, skall erhålla uppdraget att administrera Tanganyika-projektet i fortsättningen.

Med anledning av hennes frågor vill jag först erinra om att det nordiska Tanganyika-projektet inte är det enda nordiska projektet av u-hjälpskaraktär. Det finns för närvarande tre sådana projekt. Ett kooperativt utbildningsprogram förbereds sålunda gemensamt i Kenya och avtal därom är avsett att slutas mellan Danmark-Finland-Norge-Sverige samt Kenya. Ett äldre projekt kan också hänföras dit: det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea som sedan tio år bedrivs i enlighet med ett avtal mellan Danmark-Norge-Sverige och Korea. Projektförvaltningen i Norden består i vart och ett av fallen av dels en särskild nordisk styrelse — Tanganyikastyrelsen, Koreastyrelsen och den provisoriska Kenyastyrelsen — med företrädare för givarländerna, dels ett internordiskt projektsekretariat som sorterar under vederbörande projektstyrelse. Utvecklingen har emellertid visat, att dessa tre separata förvaltningsorganisationer blivit allt mindre ändamålsenliga. Ministerkommittén har tagit konsekvensen härav genom att ge enhälligt förord för en mera rationell administration, som också enligt dess mening stärker den nordiska karaktären av det samarbete som bedrivs och ingalunda som interpellanten förmodar låter denna gå förlorad. Inte heller ligger det något motsägelsefullt i den ändring, varom biståndsministrarna för sin del enats i Köpenhamn i augusti detta år och de intentioner som Nordiska rådet år 1961 gav uttryck för, när det rekommenderade tillsättandet av en ministerkommitté för samordning av u-landshjälpen.

De nya riktlinjerna är resultatet av fem års praktiska erfarenheter som pekade just på behovet av närmare samordning, behovet av en mindre tungrodd delgivning av varje detaljfråga till de fyra länder, som samarbetar på givars-

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

dan, och ett ökat förtroende för varandra som har möjliggjort delegering av administrativa frågor till ett av de fyra länderna. När Tanganyika-projektet tillkom, fanns bara embryon till särskilda biståndsorgan i de nordiska länderna för dessas respektive direkt-hjälp till utvalda u-länder. Sedan sådana organ tillkommit, har Korea-projektets separata förvaltning med sitt huvudkontor i Oslo införlivats med det norska biståndsorganet Norsk utvicklingshjälp, och dess generalsekreterare utnyttjar dess administrationsapparat. För nordiska Tanganyika-projektet har det löpande arbetet från början genom särskilda överenskommelser och beslut förlagts till det svenska biståndsorganet, numera SIDA, och den nordiska exekutivsekreteraren har helt replierat på dess tjänster för rekryterings- och kameralala frågor. Det är i konsekvens härmed man ämnar lägga på den danska biståndsadministrationen uppgiften att sköta den dagliga arbetsrutinen beträffande det nya nordiska Kenya-projektet. I samtliga fall uppträder emellertid de nationella biståndsorganen gentemot respektive mottagarland som instrument för den nordiska styrelse, som är dess arbetsgivare och närmast under ministerkommittén ger direktiv för verksamhetens utformning i alla principiella frågor och alla praktiska ärenden av större räckvidd. Både bokstavligt och bildligt flaggas det med alla nordiska flaggor vid projekten och i deras administration.

De förordade nya riktlinjerna innefattar också avsikten att den separata Tanganyikastyrelsen och den provisoriska Kenyastyrelsen — Koreastyrelsen däremot försvinner automatiskt med utgången av nu löpande avtalsperiod för Skandinaviska sjukhuset i Korea — skall omvandlas till en gemensam nordisk styrelse för u-hjälpen, en styrelse som fortsättningsvis skall täcka alla nuvarande och blivande nordiska projekt. Det kommer att ge möjlighet till bättre överblick över de ekonomiska åtagan-

dena i stort, till bättre koordination av erfarenheter, som man då kan tillgodogöra sig från ett projekt till ett annat, samt bidra till en mera objektiv avvägning mellan nya önskemål och projektförslag. Man uppnår en enhetlig praxis i en rad praktiska frågor.

Det är alltså emedan ministerkommittén värdesätter vad interpellanten kallar en väl fungerande nordisk administration som detta förslag tillkommit. Alltjämt förutsätter jag såsom jag uttalade i Oslo 1963 och vilket fru Segerstedt Wiberg citerar, att varje lands representanter i den nordiska styrelsen skall ha utrymme för egna bedömanden och inte genom förhandsdirektiv från respektive regeringar, som utser dem, bli oförmögna till nödvändiga kompromisser. Givetvis måste dock de av regeringarna och riksdagarna beslutade anslagsramarna respekteras. Interpellantens sista fråga har jag redan indirekt besvarat. Tanganyika-projektet administreras redan i stor utsträckning av det svenska biståndsorganet SIDA, och ingenting tyder på att de andra nordiska länderna önskar göra ändring i detta förhållande. I denna sin administrationsuppgift tar SIDA uteslutande direktiv av den nordiska styrelsen och den nordiska ministerkommittén.

Med denna redogörelse anser jag mig ha besvarat fru Segerstedt Wibergs frågor.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindström för svaret, som jag gärna vill knyta några reflexioner till. Det framgår av svaret att ministerkommittén vill införa en enda samnordisk styrelse för u-hjälpen. Det är möjligt att en sådan ordning kan visa sig ändamålsenlig, men förutsätter inte den ordningen att man liksom hittills har ett självständigt sekretariat? I annat fall får man visserligen en samnordisk styrelse men inte det samnordiska framträdande och det samnordiska ut-

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

förande som åsyftats av Nordiska rådet. Detta önskade i sin rekommendation 1961 att få till stånd den gemensamma nordiska biståndsinsats som också omnämns i proposition 100 år 1962. Den gemensamma insatsen har man tänkt sig skall framträda på ett sådant sätt särskilt i Tanganyika och där verka som exempel för hela Afrika, så att man får ett intryck av hur en gemensam — jag understryker ordet gemensam — nordisk insats kan göras. Vad man har önskat demonstrera är hur en grupp stater frivilligt kan samarbeta. Samarbetet som sådant har alltså till syfte dels att ge en materiell effekt, dels att ge en psykologisk effekt. Denna önskan förefaller det mig som om man har förstått och uppskattat i Tanganyika.

Regionalt bistånd är en ovanlig typ av u-landshjälp, och regionalt bistånd, sådant som det nu påbörjats av de skandinaviska länderna, har ingen motsvarighet på annat håll, sade statsrådet Lindström år 1963 i Nordiska rådet. Statsrådet sade den gången dessutom att hur vi löser de organisatoriska problemen kommer att följas med uppmärksamhet av den internationella expertis på tekniskt bistånd som en gång må komma att deklarera att vårt exempel manar till efterföljd eller att varna för en upprepning.

I detta sammanhang skulle det vara av intresse att höra hur den av ministerkommittén förordade administrationen skall fungera, om man inte ämnar tillsätta ett gemensamt sekretariat. De nordiska u-landshjälpinsatserna är ju mycket olika konstruerade. Jag kan inte finna annat än att statsrådet nu faktiskt har frångått detta tidigare klart markerade ställningstagande. Detta måste jag beklaga, ty jag är övertygad om att statsrådet hade rätt i sin åsikt att det nordiska samarbetet, som det har kommit till uttryck i Tanzania, är något unikt. Det har ju också rönt uppskattning. Det visar inte minst ett uttalande av finansministern i Tanzania,

herr Jamal, när han säger att detta samarbete är av betydelse också däri-genom att det visar hur flera länder kan samarbeta, då det gäller att bistå ett u-land. Sådana uttryck för uppskattning finns det flera.

Nordiska rådets presidium delar uppenbarligen inte heller statsrådets åsikt att den samnordiska karaktären bibehålles, om en ny administrationsform införes. Presidiet ifrågasätter till och med om inte 1963 års avtal måste revideras. Det avtalet bygger som bekant på Helsingforsavtalet.

Jag skulle vilja fråga statsrådet hur man har tänkt sig kunna bibehålla den samnordiska karaktären, när man nu lägger praktiskt taget hela det löpande arbetet på SIDA, eller annorlunda uttryckt: då de befogenheter som hittills har tillkommit den nordiska exekutivsekreteraren övertas av SIDA? Om jag förstått rätt har arrangemanget bekräftats av styrelsen. Jag vet inte om ministerkommittén har tagit ställning. Såvitt jag förstår har den underrättats om det. Jag betvivlar inte att själva arbetet kan bli effektivt på samma sätt som jag förutsätter att SIDA i övrigt arbetar effektivt. Men hur uppfattar man i Tanzania omläggningen och hur skall man där härnäst förstå att inom projektet samarbetar flera stater gemensamt och friktionsfritt, för att än en gång citera statsrådet.

Vidare är jag litet konfunderad över att statsrådet talar om »behovet av en mindre tungrodd delgivning av varje detaljfråga till de fyra länderna». Om denna tungroddhet har tidigare ingenting hörts, och jag tror inte att det från ministerkommittén rapporterats om något sådant till Nordiska rådet. Inom rådet tror jag att man, som presidiet framhåller, alltmänt varit av den åsikten att den hittillsvarande arbetsformen »befunnits praktiskt bruklig och fungerat såvitt känt är i stort sett väl». Det skulle förvåna mig om man inom styrelsen för Tanzania-projektet varit medveten om att arbetet där inte varit

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

effektivt. Det framgår för övrigt tydligt av det uttalande som gjordes av styrelseledamoten herr Turesson i andra kammaren i höstens remissdebatt: »Mot bakgrunden av denna statsrådet Lindströms primära inställning och de erfarenheter som därefter vunnits av detta projektarbete, kan jag inte förstå, att statsrådet Lindström kunnat biträda det förslag till nyordning av det nordiska projektets administration som de nordiska biståndsministrarna antog i augusti i år. Detta förslag har märkligt nog inte varit remitterat till den nordiska styrelsen för yttrande. Om det fullföljes skulle det innebära, att projektets nordiska karaktär förloras.»

Fortfarande vill jag också efterlysa en rapport till Nordiska rådet, detta i enlighet med Helsingforsavtalet. När därtill kommer att det slumpar sig så att en av de svenska styrelseledamöterna just nu fungerar som styrelsens ordförande och samtidigt är SIDA:s chef och man till exekutivsekreterare tills vidare utsett en tjänsteman inom SIDA, så måste det väl i Tanzania lätt skapa intrycket av att Sverige har övertagit hela verksamheten, medan de övriga nordiska länderna får nöja sig med att lämna ekonomiskt bistånd. Detta kan vara ett praktiskt arrangemang, men jag har svårt att se att det överensstämmer — och det är det som här är det väsentliga — med Nordiska rådets intentioner och tidigare avtal. Ursprungligen valdes ju dessutom Tanzania för att inget av de nordiska länderna där hade någon verksamhet som kunde sammanblandas med en nordisk insats.

Man måste räkna med att om SIDA:s chef tillsammans med den fungerande exekutivsekreteraren och ett antal andra av SIDA:s tjänstemän besöker Tanzania för att kontrollera verksamheten och delvis åstadkomma förändringar, så blir intrycket att den nordiska ledningen ersatts med en svensk — med andra ord att de nordiska staterna inte är så skickliga som de själva och de

andra trott i fråga om att etablera ett smidigt samarbete så att mottagarsidan kan känna sitt förtroende växa för den mogna demokratiens samarbetsmöjligheter, för att använda statsrådets egna ord. Hålles verkligen under nuvarande förhållanden den nationella byråkratien i bakgrunden så att den inte med förhandsdirektiv försvårar kompromisser som är nödvändiga för att ge ett effektivt nordiskt samarbete?

Till slut måste jag erkänna att jag inte riktigt förstår den passus i svaret, vari statsrådet säger att »givetvis måste de av regeringarna och riksdagarna beslutade anslagsramarna respekteras». Har detta hittills inte skett? För att förebygga ett misstag vill jag här också gärna påpeka att beräkningsgrunderna för bidragen i min interpellation inte återgivits korrekt. Jag har angivit 45 procent för Sverige men enligt det hittillsvarande avtalet har det varit 50 procent. Jag skulle ändå vara tacksam om statsrådet ville förtydliga den passusen, ty jag kanske läser in för mycket i den. Den framstår för mig som mycket oklar, om man jämför den med vad ministerkommittén uttalade i augusti, nämligen att verksamheten var synnerligen tillfredsställande. Avsåg yttrandet förfluten tid till och med 1965, och har i så fall anslagsramarna inte respekterats för innevarande år, eller vad åsyftas med dessa ord?

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg har starkt betonat vikten av att Tanganyika-projektet behåller sin nordiska karaktär, och hon frågar litet enfatiskt: Förutsätter inte detta ett gemensamt, självständigt sekretariat? Jag tyckte att jag i hela mitt interpellationssvar visade att jag inte ansåg att det förutsätter något sådant och att man kan väl upprätthålla ett gemensamt nordiskt »ansikte» utåt utan att man har en sekreterare med skrivhjälp, vilkens lön delas på de fyra länderna. Man kan lika väl tän-

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

ka sig — men det är inte avgjort om vi kommer att göra så — att denna sekreterare blir en särskild, av nordiska styrelsen utsedd tjänsteman i något av de nordiska biståndsorganen och att han blir den som sköter den löpande korrespondensen med mottagarlandet och rapportskyldigheten till den nordiska styrelsen.

Jag har ingenting att ta tillbaka på de, som jag tycker, kloka ord jag fällde i Oslo om att vi skulle visa upp hur fyra länder kan samarbeta väl och visa detta även för andra länder som iakttar vårt experiment. Det betyder väl också att vi skall lära av våra egna erfarenheter. Vi har nu arbetat i fem år med Tanganyika-projektet och funnit att det — även med den bästa vilja hos sekretariatet — har varit tungrott att delge alla nordiska länder varje administrativ detalj, om vilken man inte riktigt kunnat veta huruvida den borde avgöras på egen hand eller först sedan alla delgivits. Jag betraktar delegering till ett av de nordiska biståndsorganen — olika för olika projekt — som ett ökat förtröende dem emellan. Fru Segerstedt Wiberg, som ju är mycket mera bevandrad i Nordiska rådet än jag, kanske lättare kan erinra sig vilka andra nordiska samarbetsformer det finns som håller sig med gemensamma sekretariat. Jag har ett intryck av att sådant är mycket ovanligt men att det nordiska samarbetet fungerar bra ändå.

Fru Segerstedt Wibergs utgångspunkter är två. Hon utgår ifrån att den hittillsvarande administrationen har fungerat väl. Varför då ändra den? undrar hon. Vidare skulle en ändring minska det nordiska inslaget i den gemensamma u-hjälpen. Ingen av dessa premisser är fullt riktig. Den hittillsvarande förvaltningen har haft sina problem, inte bara tungroddheten som jag nämnde förut. Det har varit svagheter i projektledningen som föranlett rätt allvarliga anmärkningar från de nordiska revisorerna beträffande en rad ordningsfrågor och som gjorde att Tanganyikasty-

relsen år 1965 sände en särskild administrativ expert till projektet för att hjälpa exekutivsekreteraren med en rationellare organisation. Det var oordning men inga oegentligheter, om jag får uttrycka det kort.

Svårigheterna att komma till rätta med problemen beror bland annat på det faktum att man inte kan tillämpa något enstaka lands regelsystem obehindrat på ett sådant här gemensamt projekt, varför det råder ovisshet hos alla parter om vilka regler som skall gälla. Att skapa ett internationellt, för ett nordiskt projekt speciellt utformat regelsystem är väl inte omöjligt, men det kostar tid och arbetsinsatser som inte har kunnat uppbådas.

Fru Segerstedt Wiberg ställde många frågor. Jag är inte säker på att jag hann uppfatta alla. Fru Segerstedt Wiberg tryckte dock särskilt på frågan varför styrelsen skulle respektera de anslagsramar vederbörande regeringar och riksdagar beslutat. Det var ingen insinuation i detta. Jag sade det bara för att klargöra var gränsen gick för den självständighet som de regeringsutsedda styrelseledamöterna besitter. Inom de ekonomiska ramar som fastställts för budgetåret får styrelseledamöterna komma med sina förslag och göra sina kompromisser och annat sådant. Det var detta jag avsåg och som jag nu tar upp eftersom fru Segerstedt Wiberg citerat mig då jag i Oslo sagt, att man inte borde sätta någon tvångströja på styrelsen.

Att vi till ett organ vill överföra vissa administrativa funktioner är sannoligen inte något hot mot den nordiska gemenskapen i den bemärkelse vi båda lägger i ordet gemenskap. Här uppträder nu en tjänsteman — vare sig det är en t. f. sådan för Tanganyika-projektet i SIDA eller en motsvarande tjänsteman i Danmark eller i Norge — såsom representant för den nordiska styrelsen och i sin korrespondens med mottagarlandet har han det nordiska projektet s. a. s. i brevhuvudet. Ordergivningen sker alltså från den nordiska styrelsen.

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

Jag tror att tvivlen och farhågorna för att en sådan ny uppläggning av administrationen inte skulle vara tillräckligt nordisk är alldeles överdimensionerade.

Jag vill tillägga att fru Segerstedt Wiberg vid Nordiska rådets möte i april får tillfälle att vidare diskutera detta ämne, om hon vill, och att få frågan belyst även av de övriga nordiska u-landsministrarna. Alla fyra ministrarna var ju eniga om denna omläggning liksom fallet även var med den tjänstemannakommitté som har arbetat med ärendet.

Ja, herr talman, jag slutar mitt anförande med detta.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Statsrådet Lindström har ett par gånger återkommit till att fem års praktiskt arbete har medfört att man kanske måste ompröva den nuvarande organisationen. Jag är övertygad om att statsrådet Lindström jämte de övriga ministrar som har suttit i denna kommitté och fått direkta informationer har gjort en bedömning på grundval av faktiskt material som inkommit. Situationen är ju dock den att även riksdagen här i Sverige då och då har möjlighet att genom de ibland mycket kritiserade utlandsresorna försöka bilda sig en allmän uppfattning om vad som sker med våra u-landspengar. Statsutskottets första avdelning hade förra året tillfälle att göra ett besök vid Tanganyika-projektet. Vi uppmärksammade, statsrådet Lindström, att det fanns problem med Tanganyika-projektet, men vi lyckades inte analysera dem på det sättet att vi omedelbart kunde konstatera att det var fråga om »oordning ehuru inga oegentligheter» som statsrådet Lindströms ord föll. Vi fann dock att det rörde vissa spänningar mellan de administrationer och personer som var engagerade i dessa administrationer i de olika länderna som ingav en viss oro och en viss osäkerhet om hur projektet skulle skötas.

Man skulle givetvis kunna lösa dessa

problem genom att hugga av den nordiska knuten såsom ministerkommittén har gjort genom att säga: Nåväl, då får väl den starkaste administrationen ta hand om projektet, så uppstår inga problem för framtiden. Jag har en känsla av att det är exakt den metod som ministerkommittén har rekommenderat. För oss här i riksdagen, som ju ändå svarar för de svenska anslagen till projektet, är det svårt att bedöma huruvida detta är riktigt. Så mycket angelägnare är det därför att riksdagen får en mera konkret uppfattning om dessa fem års praktiska arbetsinsatser och kan bilda sig en uppfattning om problemen. Jag måste säga att jag personligen är utomordentligt intresserad av vad som döjer sig bakom den kryptiska formuleringen att det är »oordning ehuru inga oegentligheter». Men det är möjligt, herr talman, att det direkta ingripandet från Nordiska rådets presidium ger oss tillfälle att diskutera frågan i det forum där den borde diskuteras innan ministerkommittén så bestämt binder sig, nämligen Nordiska rådet.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Jag skulle gärna ha tillmötesgått herr Holmbergs önskemål beträffande en lång redovisning i denna fråga, om jag inte varit så sangvinisk att jag utlovat att besvara en interpellation i andra kammaren om en kort stund.

Men jag vill framhålla att vi var mycket angelägna att snabbt få i gång Tanganyika-projektet efter president Nyereres besök här i Norden. I den brådska som rådde vid starten blev det därför helt naturligt vissa svagheter i själva inledningsskedet; och detta har ministerkommittén haft överseende med, men det har lett till en del problem som jag tror nu håller på att komma ur världen. För att markera projektets nordiska karaktär finns det expertpersonal från de olika nordiska länderna. Denna personal samarbetar,

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

men liksom i allt samarbete mellan enskilda människor uppstår ibland svårigheter att komma överens. Det är just sådant man skall lära sig att klara av när man gör ett gemensamt experiment; men det kan också skina igenom som svagheter när besökare kommer, så som här varit fallet.

Emellertid resonerade inte ministerkommittén såsom herr Holmberg trodde, att man skulle låta det starkaste administrationsorganet ta hand om projektet i Tanganyika, utan det utvecklade sig s. a. s. historiskt på det sättet, att SIDA fick uppgiften därför att exekutivsekreteraren var svensk och redan från början har varit beroende av att »hyra» olika tjänster från SIDA — rekryterings- och kamerala tjänster. SIDA gjorde en mycket stor del administrativt arbete åt honom, och det är detta som sedan fullföljts. Meningen är att de andra nordiska länderna också skall göra sina insatser i de nya projekt som kan komma till stånd och man nu håller på att bygga upp.

De intresserade får som sagt tillfälle att debattera frågan vid Nordiska rådets möte, eftersom ministerkommittén har rekommenderat och statsministrarna vid mötet i Köpenhamn under gårdagen eller i dag har kommit överens om att skjuta på ikraftträdandet tills Nordiska rådet fått lufta problemet.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet har bråttom, men jag måste i alla fall göra en del påpekanden.

Statsrådet menar att ingen ändring har skett — projektet kommer att förbli nordiskt, och det betyder ingenting för vårt nordiska samarbete om man delar upp detta och lägger det på olika nationella biståndsorgan. Nej, det kan hända, statsrådet — men resonemanget i dag stämmer inte med statsrådets resonemang 1963; då tryckte statsrådet på att det nya och stora var att en grupp länder gick tillsammans och samarbe-

tade hela vägen i ett u-land. Det var detta statsrådet sade vara det stora och nya. Jag skall avstå från att citera allt för mycket. Statsrådet talar emellertid om att det var ett äventyr som man gav sig in på. Det var inte bara jag som var emfatisk. Statsrådet var själv i rätt hög grad emfatisk för att icke säga lyrisk inför de utsikter till samarbete som byggdes upp. Det har också sagts i Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri att här lanceras en fullständig nyhet, någonting enastående — det har även uppfattats så i Tanzania — någonting som inte hänt förr.

Det må vara hänt att statsrådet har ett svar att ge också i andra kammaren, men det finns väl lika stor orsak att de får vänta där som att vi får avbryta här.

Jag vill gärna veta en sak. En speciell expert var där nere år 1965 för att undersöka förhållandena och har åstadkommit vissa ändringar säger statsrådet. Men har inte experter varit där senare? Och har icke svenska experter också varit där senare? Exekutivsekreteraren har antytts vara ungefär en sekreterare med skrivhjälp. Han har väl varit litet mer? När nu SIDA övertar projektet och SIDA:s chef reser ner, måste det väl finnas någon rapport om vad han gjorde och sade där nere. Jag har från Tanzania fått uppgifter om att SIDA:s chef har sagt att han reste ner för att särskilt undersöka det tydliga utgiftsflödet i projektet och att det var hans skyldighet att försöka återställa det skandinaviska förtroendet för projektet. Allt detta — han uppges även ha sagt att projektet i fortsättningen kunde stå under svensk ledning — innebär väl ändå inte ett nordiskt samarbete?

Jag skulle gärna vilja ha svar på frågan: Har man inte i Tanzania fått ett intryck av att det nordiska projektet har blivit ett projekt bland andra svenska? Sverige har ju dessutom, mot den ursprungliga tanken, startat en rad projekt i Tanzania. Det är mycket glädjande. Men om man då överför det nordiska samarbetet till att sortera under

Ang. administrationen av viss nordisk biståndsverksamhet i Tanganyika

SIDA, att skötas av en sekreterare som är tjänsteman inom SIDA, hur bibehåller man då, fru statsråd, intrycket av att det är ett nordiskt projekt? Jag skulle gärna vilja ha svar på den frågan, om statsrådet har tillfälle att svara.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Även jag beklagar att statsrådet Lindström inte är närvarande i kammaren. Jag kan givetvis inte svara på alla frågor som fru Segerstedt Wiberg har ställt. Jag kan kanske i viss mån beklaga att jag står i denna talarstol och inte befinner mig i Helsingfors i dag. Där sammanträder nämligen nordiska Tanganyikastyrelsen för att ta ställning till det nya nordiska projekt som ministerkommittén har givit styrelsen order om att undersöka. Därvid har föreskrivits en anslagsram på 15 miljoner kronor.

Jag tror att jag i detta mycket korta anförande endast skall uppehålla mig en smula vid den nordiska karaktären när det gäller denna fråga. Det kanske ändå kan vara skäl att erinra om att Kibaha-projektet, som omfattar dels en hälsocentral, dels ett Farming Center och dels en Secondary School, i det närmaste är utbyggt och att vi nu står i begrepp att underställa ministerkommittén planerna för ett fullföljande av de gemensamma nordiska insatserna i Tanzania. Jag tror att av den anledningen att Kibaha är i det närmaste färdigt kan det nordiska sekretariatet, som hittills har skötts från Stockholm genom en tjänstförrättande generalsekreterare, inte kräva lika stora administrativa insatser som tidigare. Däremot kommer det nya projektet givetvis att kräva en hel del förarbete, men eftersom styrelsen har tillsatt en nordisk expertgrupp, varin ingår riksdagsledamöter och styrelsemedlemmar från de nordiska länderna och där så att säga inga biståndsorgan är representerade, har man genom den första kontakt som togs i Tanzania för något över ett år sedan säkerligen be-

hållit den nordiska karaktären. Såvitt jag har förstått efter de diskussioner vi har fört är det styrelsens mening att även i fortsättningen låta denna nordiska arbetsgrupp undersöka och för hela styrelsen framlägga förslag om vad vi anser lämpligast att småningom underställa nordiska ministerkommittén för bedömande. I och med detta bibehåller man den nordiska karaktären över projektet, också de kommande som vi väl så småningom kan lämna klarare besked om efter de slutgiltiga diskussioner som just nu förs i Finland.

Jag tror väl också att det är ganska rimligt och riktigt att den man som för närvarande är styrelseordförande och som är chef för den svenska biståndsorganisationen kan finna det vara ganska intressant att komma ned till Tanzania för att med myndigheterna diskutera bland annat detta nya projekt som styrelsen har debatterat i dag. Jag tror att vi just genom denna parlamentariska nordiska arbetsgrupp ändå får vissa möjligheter att behålla den samnordiska karaktären liksom givetvis även Kibaha kommer att få det genom de svenskar, danskar, norrmän och finnar som arbetar där och vilkas nationalitet är uppenbar för alla som går på Farming Center eller befinner sig i Secondary School eller som hälsocentralen genom sin sakta framskridande expansion kommer i kontakt med både på själva Center och nte i byarna. Ur den synpunkten tror jag vi ändå har en viss garanti för den fortsatta nordiska karaktären. Även jag anser att det är ytterligt nödvändigt att den finns, och jag tror att vi i planeringsarbetet har möjlighet att behålla denna karaktär hur vi än beslutar att den nordiska styrelsens sammansättning och projektens administration skall utformas.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag skall inte diskutera de inlägg som fröken Mattson har gjort. Det var säkert en behjärtansvärd in-

sats, men jag hade inte tänkt få en debatt med fröken Mattson. Jag hade tänkt att få svar av statsrådet Lindström på min interpellation. Visserligen sade statsrådet alldeles nyss till mig att hon hade ont om tid, men att hon hade så ont om tid att jag inte kunde få svar på en ganska väsentlig fråga som jag nödgades ställa, det beklagar jag. Det är nämligen möjligt att jag gett en felaktig bild av det besök Sidas chef gjorde på Tanzanias finansministerium som jag skildrade. Det är kanske inte ur min synpunkt så beklagansvärt att statsrådet visar hur svårt det är för regeringen att planera sitt arbete så länge man har två kamrar. Jag vill bara gärna, herr talman, ha noterat detta, och jag vill även till protokollet ytterligare en gång framföra mitt beklagande av en sådan ordning som gör att en interpellation vars tid är fastställd icke kan besvaras för att statsrådet skall gå att besvara en annan interpellation i den andra kammaren.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Jag vill egentligen bara inskränka mig till att instämma i fru Segerstedt Wibergs beklagande att statsrådet inte är här utan lämnar kammaren när vi går in i en diskussion. Detta är så mycket mer besynnerligt som statsrådet fru Lindström hänvisar till att vi senare i Nordiska rådet skall få en debatt i denna fråga, men hon ger inte första kammaren tillfälle att i en diskussion få klart för sig vad svenska regeringen tycker och tänker i denna fråga.

Herr talman! Jag hoppas att talmanskonferensen vid tillfälle skall aktualisera frågan om statsrådets närvarofrekvens i debatterna i första kammaren.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Tistads interpellation angående viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige, och nu anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Tistad av mig begärt en redogörelse för innebörden i och omfattningen av en överenskommelse angående tyska krigsgravar i Sverige avslutad mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland.

Innan jag redogör för överenskommelsens innehåll vill jag nämna att det är vanligt att stoften efter utlännningar som till följd av krigshändelser avlidit i främmande land och som där begravts sammanförs till gemensamma kyrkogårdar eller återförs till hemlandet. Inom krigförande länder har organisationer ofta bildats bl. a. för detta ändamål. Mellanstatliga avtal har också ofta avslutits för att närmare fastlägga formerna för krigsgravarnas vård, nyttjanderättstidens längd, överföring till hemlandet, sammanföring av stoft till gemensamma kyrkogårdar m. m. I detta sistnämnda hänseende kan jag nämna att Norge redan år 1953 ingick en överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om att tyska medborgare, som dött genom krigshandlingar och som begravts i Norge, skulle sammanföras till några få kyrkogårdar. Danmark ingick en liknande överenskommelse år 1962 med Förbundsrepubliken Tyskland.

För Sveriges vidkommande kan nämnas att tillstånd år 1961 gavs att sammanföra stoften efter 100 engelsmän till Kvibergs kyrkogård i Göteborg, sedan framställning härom gjorts av brittiska vederbörande. Något formligt avtal slöts emellertid ej härom. Ej heller

Ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige

skedde det med Frankrike eller Belgien dit överföring även skett av krigsdöda. Den överenskommelse som den 21 september i år ingicks med Förbundsrepubliken Tyskland är den första i sitt slag, som Sverige avslutit. Förhandlingarna härom har pågått under lång tid. Den överenskommelse som träffats överensstämmer i det stora hela med den som Danmark ingick för omkring fyra år sedan. Avtalet äger enligt artikel 1 tillämpning på »tyska krigsdöda» vilket begrepp omfattar personer, som tillhört förutvarande tyska krigsmakten eller tyska organisationer av militär karaktär liksom även tyskar som till följd av krigshändelserna avlidit och begravts i Sverige. Denna bestämning, som i sak är densamma som i den dansk-tyska överenskommelsen, står i överensstämmelse med internationell praxis.

Överenskommelsen innebär att omkring 300 tyska krigsoffer kommer att sammanföras från olika kyrkogårdar i Sverige till Kvibergs kyrkogård i Göteborg, Pålsjö kyrkogård i Hälsingborg och Norra kyrkogården i Trelleborg.

Jag kan kanske här inskjuta att sammanförandet står i överensstämmelse med en princip som finns nedlagd i Genèvekonventionen angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält.

Beträffande den av herr Tistad berörda frågan om samtycke till flyttningarna från de anhörigas sida vill jag säga, att medan i motsvarande fall i andra länder dylikt samtycke av allt att döma inte krävts det från svensk sida eftersträfvats att samtycke skulle föreligga. Det har därför framhållits för tyska vederbörande, att det från svensk sida förutsattes att samtycke infordrades då kontakt med de anhöriga kunde näs. Från tysk sida har också försäkrats att så skett. För att få kontakt med okända anhöriga har kungörelse skett i pressen. Enligt vad jag inhämtat har kontakt nåtts och samtycke erhållits i

84 fall. Jag kan tillägga, att i några fall, då uppgift om adressen funnits i Sverige, det från svensk sida krävts att skriftligt medgivande skulle företes. I ett av dessa fall var svaret negativt, och tillstånd till förflyttning av stoftet har då ej heller beviljats. I detta sammanhang bör framhållas, att de tyska krigsoffren i allmänhet ligger i s. k. allmän grav, som kan utplånas efter 15 år. På grund av den tyska framställningen om flyttning av krigsoffren anmodades emellertid domkapitlen att se till att de tyska krigsgravarna i avbidan på ev. flyttning av de döda ej förstördes. Om denna anmodan ej skett, vore säkerligen åtskilliga krigsgravar redan utplånade.

I anslutning till ett fall, som herr Tistad berör särskilt, vill jag framhålla, att en förutsättning för att en medgiven flyttning av stoft skall kunna verkställas naturligtvis är att de stoft, som avses med medgivandet, kan identifieras. Sådant medgivande har alltså inte som herr Tistad tycks tro den innebörden, att även annat stoft får flyttas om identifiering ej kan ske.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret ger anledning till ett par reflexioner.

Det avtal som har träffats med Förbundsrepubliken Tysklands regering berör två kategorier av s. k. krigsdöda. Den första kategorien innefattar tyska krigsdöda från andra världskriget. De skall enligt avtalet sammanföras och begravas på särskilda platser i *erforderlig omfattning*. Den andra kategorien är tyska krigsdöda från första världskriget. De skall enligt avtalet sammanföras till gemensamma gravplatser, om det skulle visa sig *nödvändigt*. I avtalet anges inte vilka kriterier man skall använda för att bedöma om en flyttning är er-

Ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige

forderlig eller nödvändig. Inte heller interpellationssvaret ger någon ledning i detta avseende.

Jag är väl medveten om att sådana gravflyttningar som det här är fråga om inte är någon unik företeelse. Som framgår av den redogörelse som herr statsrådet har lämnat är det vanligt att de krigsförande länderna sammanför sina krigsdöda som är begravda i främmande land till gemensamma begravningsplatser eller återför deras stoft till hemlandet.

Bakom detta ligger väl olika motiv. I västtyskt riksdagstryck som jag har haft tillfälle att taga del av har ändamålet med sammanförandet angetts vara att man därigenom vill minska vård- och underhållskostnaderna för krigsgravar i utlandet till ett minimum. Den sammanlutning som är verksam på detta område, Volksbund Deutsche Kriegsgräbefürsorge, framhåller däremot som huvudsakligt motiv att det blir lättare för de bortgångnas anhöriga att besöka gravarna om de samlas till ett ställe.

Vilketdera motivet som än är avgörande så frågar man sig om det verkligen kan ha sådan tyngd när det gäller krigsdöda från första världskriget, att det med hänsyn därtill kan anses nödvändigt att flytta deras kvarlevor — om det återstår några — när det nu gått ungefär femtio år sedan de jordades. I de flesta fall torde de svenska församlingarna, oberoende av gravrättens varaktighet, ha bevarat och utan kostnad för tyska staten vårdat dessa gravar genom åren. Någon fara för att dessa gravar skulle utplånas om inga åtgärder vidtas föreligger inte. Inte heller torde det numera efter så många år annat än i undantagsfall finnas anhöriga som vill besöka dessa gravar. Vad beträffar flyttningen av krigsdöda från andra världskriget finns det omständigheter som enligt min mening måste särskilt beaktas när det gäller fastställandet av de dödas nationalitet.

I avtalet förstås med tyska krigsdöda

dels personer som tillhört förutvarande tyska krigsmakten eller tyska organisationer av militär karaktär, dels »tyskar, vilka såsom en följd av krigshändelserna 1914/18 och 1939/45 avlidit och begravts i Sverige». Någon definition på vad som menas med tyskar lämnas inte, men avtalet innehåller ett slags säkerhetsventil: »Undantagna äro sådana krigsdöda på vilkas gravar anspråk göres av annan stat, i vilken de döda varit medborgare.»

Andra världskrigets Tyskland var det nazistiska Tyskland som bredde ut sin makt över en rad härtagna länder — det var slavarbetarnas och koncentrationslägrens Tyskland. Många av de krigsoffer som vilar i svensk jord kommer från fartyg som krigsförlist utanför våra kuster. Mellan Tyskland och det härtagna Norge gick en ström av fartyg. Ombord på den fanns inte bara tyskar utan också slavarbetare från skilda länder på väg till eller från arbetsplatser i Norge och norska patrioter på väg till — mera sällan från — koncentrationsläger och fängelser i Tyskland. Oidentifierade döda som flutit i land på västkusten från krigsförlista tyska fartyg kan därför tänkas ha varit medborgare i länder som tyskarna härtagit. Det ligger i sakens natur att myndigheterna i sådana länder har haft små möjligheter att spåra medborgare som förts bort och försvunnit under fångenskap i Tyskland. Dessa krigsdöda har därför förblivit okända, och man vet inget om deras nationalitet. Kanske är de tyskar, kanske norrmän, polacker eller jugoslaver, kanske har de kommit från något annat land.

I pressen har förekommit uppgifter som tyder på att den tyska organisation som har hand om gravflyttningarna tillåts att gräva upp kvarlevorna av dessa okända för att försöka utröna om de varit tyskar eller inte. Detta sker genom mätning av skelett eller skelettdelar, fastställande av tandstatus och undersökning av eventuella skelettskador. Un-

Ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige

dersökningen verkställes av tyska experter. Finner man att den döde varit tysk flyttas stoftet, om inte, så myllas det ner igen. Jag har inte varit i tillfälle att kontrollera om det verkligen förhåller sig på detta sätt. Jag hade hoppats att herr statsrådet i sitt svar skulle lämna en försäkran att ett sådant störande av gravfriden inte förekommer. När så inte skett skulle jag vara tacksam om herr statsrådet ville komplettera sin redogörelse med ett besked på denna punkt. Förhåller det sig verkligen så att man gräver upp kvarlevorna av personer, om vilkas nationalitet man inget vet, för att undersöka om de varit tyskar?

Men också om den döde är känd erbjuder det i vissa fall svårigheter att avgöra om han är att anse som tysk eller inte. Jag vill erinra om att Tyskland före och under andra världskriget annekterade länder och områden som tyskarna själva betraktade som en del av det tyska riket. Dessa områden tillhör inte längre Tyskland. Är krigsdöda som hörde hemma i dessa områden att anse som tyskar eller inte? Frågan gäller människor från Österrike, från Sudetlandet, från Danzig och Memel, från Elsass. Om de har varit enrollerade i tyska krigsmakten eller i tyska organisationer av militär karaktär ger avtalet klart besked: då är de att anse som tyska krigsdöda.

Men hur förhåller det sig med de andra, de civila? I fråga om dem ger inte avtalet något besked. Är det kanske här som man skall tillämpa säkerhetsventilen som säger att avtalet inte gäller krigsdöda på vilkas gravar anspråk görs av en annan stat i vilken de döda har varit medborgare?

Jag har i min interpellation tagit upp de avgränsningssvårigheter som jag nu har nämnt, men herr statsrådet har fördragit att inte beröra dem i sitt svar, vilket jag beklagar.

De pågående uppgrävningarna av tys-

ka krigsdöda har upprört sinnena på många håll i landet, vilket artiklar och notiser i tidningarna har vittnat om. Inte minst i Göteborgs och Bohus län, som jag representerar i denna kammare, har uppgrävningarna väckt djup olust. På bohuslänska kyrkogårdar har sammanlagt 126 krigsdöda — siffran har jag från pressen — från båda världskrigen grävts upp eller skall grävas upp för att flyttas till Kvibergskyrkogården i Göteborg. Överallt har uppgrävningarna väckt samma spontana reaktion hos befolkningen: man skall inte störa gravfriden i onödan. Och man betecknar allmänt gravflyttningarna som onödiga och meningslösa.

Jag har velat peka på dessa stämningar och åsikter som ett faktum och jag kan väl säga att jag personligen har mycket stor förståelse för dem. Jag har emellertid fördensskull ingen anledning att ifrågasätta det berättigade i att svenska regeringen har tillmötesgått de tyska önskemålen om gravflyttningarna. Den överenskommelse härom som träffats med Förbundsrepubliken Tysklands regering står, såvitt jag kan finna, helt i överensstämmelse med internationell sedvänja. Jag har genom min interpellation velat få frågan belyst. Kanske kan detta bidra till ökad förståelse för regeringens beslut. Jag noterar med tillfredsställelse att man vid tillämpningen av avtalet från svensk sida har krävt att de anhörigas samtycke skall inhämtas, då man kan nå kontakt med anhöriga.

Som framgår av herr statsrådets redogörelse har emellertid sådan kontakt kunnat erhållas i endast mellan en tredjedel och en fjärdedel av samtliga fall. I övriga fall, där man sålunda inte kan stödja sig på de anhörigas samtycke, är det enligt min uppfattning angeläget att man tillämpar avtalet med varsamhet och beaktar de speciella synpunkter som jag här fäst uppmärksamheten på.

Ang. viss överenskommelse med Förbundsrepubliken Tyskland om flyttning av krigsoffer som begravts i Sverige

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är lätt att förstå den opinion som anser att gravfriden bör respekteras. Jag kan säkerligen avsluta mig till herr Tistads synpunkter i detta avseende, men här är också fråga om en annan part, nämligen efterlevande anhöriga till de tyskar som är begravda i Sverige. Då hade det ju, herr Tistad, varit omöjligt för den svenska regeringen som den enda regering i Europa eller i världen — som har avslutit sig till de internationella konventioner som gäller på detta område — att vägra att träffa ett avtal, i detta fall med Förbundsrepubliken Tyskland.

Som herr Tistad mycket riktigt har framhållit, har också de svenska myndigheterna hårdare än mig veterligt myndigheterna i någon annan stat hävdad en rad säkerhetsgarantier, nämligen att de anhöriga — om det finns några anhöriga — skall höras och det absoluta kravet på att stoftet skall kunna identifieras.

På den sista frågan om identifikation vill jag svara, att det väl här gäller ett alldeles speciellt fall som herr Tistad tänker på, nämligen Stenkyrka, där det i en grav ligger fyra personer, av vilka tre är tyskar och en norrman. Både Förbundsrepubliken Tyskland och Norge är intresserade av att försöka från tysk sida att föra dessa tre tyska stoft till de tyska krigskyrkogårdarna i Sverige och från norsk sida att föra hem det norska stoftet till Norge, men endast under förutsättning att man kan identifiera de avlidna. Kan man inte göra det, blir de kvar där de nu ligger. Längre kan vi, tycker jag, i fråga om garantier inte gå.

Herr Tistad säger vidare att det är upprörande att man öppnar en grav och gräver upp stoftet. Hur skall man annars bete sig, om det gäller att identifiera de avlidna? Det är ju alldeles omöjligt. Man kan ju inte utan att använda detta tillvägagångssätt säga vem som är den ene eller den andre.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Herr statsrådet Edenman sade att det fanns två parter i denna fråga — jag skulle vilja säga att det också finns en tredje part. Det finns ju de döda som inte är tyskar. Jag finner det upprörande, om man gräver upp stoftet efter människor, vilkas nationalitet man inte känner, för att undersöka om de varit tyskar. Dessa människor har ju fått sitt vilorum i svensk jord. Jag skulle vilja kalla detta för en utsträckning av asylrätten efter döden, och jag tycker att det är — jag skulle vilja upprepa ordet ännu en gång — upprörande att en människa, som kan ha varit av annan nationalitet än tysk, skall behöva grävas upp för att man skall undersöka huruvida så är förhållandet. Här kan ju den ena nationen efter den andra begära att vi skall gräva upp stoft för att de skall få tillfälle att undersöka dem. Så viktig är inte denna sammanföring av de avlidnas kvarlevor, att man bör underkasta dem en sådan behandling.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Förutsättningen är att man kan konstatera, att de var tyskar när de begravdes för tjugo år sedan eller däromkring. Nu har det upptäckts ett enda fall — i departementet känner vi inte till något annat, det vore intressant att veta om herr Tistad känner till fler — nämligen det i Stenkyrka. Jag upprepar att det från såväl tyskt som norskt håll har begärts att gemensamt få göra denna undersökning.

Den oerhörda indignation herr Tistad här lägger i dagen gäller alltså denne norrman, som vilar tillsammans med tre tyskar. Man vill hemföra hans stoft till Norge. Är det så förfärligt upprörande?

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för herr statsrådets förklaring att det enda fall

av denna karaktär som har förekommit är det i Stenkyrka. Det är speciella omständigheter i det fallet, eftersom även norska regeringen har förklarat sig intresserad. De uppgifter som förekommit i pressen, bl. a. beträffande en okänd som är begravd på Lyse kyrkogård, är alltså felaktiga. Jag konstaterar detta med den allra största tillfredsställelse.

Jag hoppas, om något sådant fall skulle aktualiseras i framtiden, att de synpunkter jag lagt på denna fråga skall vinna beaktande.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 30 november 1966.

Stenografen hos kammaren Ingrid Nilsson beviljades på därom gjord hemställan ledighet för sjukdom under tiden den 24/11—den 5/12 1966.

Till ersättare för Ingrid Nilsson utsågs för tiden den 24/11—den 30/11 stenografen Lars Nilsson och för tiden

Meddelande ang. enkla frågor

den 1/12—den 5/12 reservstenografen Kerstin Eiderfors.

År och dag som ovan.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av herr *Jansson, Paul*, (s) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet: »Anser Statsrådet att nuvarande bestämmelser om krav på dop i vissa fall i samband med namngivning av barn är förenliga med religionsfriheten?»; samt

av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) till herr statsrådet och chefen för civildepartementet: »Vill Statsrådet säga av vilket skäl Svenska Tidningsutgivareföreningen och Svenska Journalistförbundet inte beretts tillfälle att yttra sig om den PM angående offentlighet och sekretess vid psykologiska undersökningar i allmän verksamhet som utsänts på remiss att besvaras före den 1 december 1966.»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.18.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 2 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Ang. den svenska sockerproduktionen

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Thorsten Larssons* interpellation angående den svenska sockerproduktionen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har frågat om jag vill redogöra för aktuella planer angående den inhemska svenska sockerproduktionen.

Sockerbetsodlingen och sockertillverkningen har under de senaste åren trots att en viss minskning skett av den odlade arealen blivit alltmer kostsam för de svenska konsumenterna. F. n. åtnjuter sockernäringen ett stöd i form av gränsskydd och subvention med införselavgifter som — även med beaktande av den världsmarknadsprisinivå på socker om 65—70 öre per kilo som eftersträvades vid förhandlingarna om ett världsvitt sockeravtal — ligger betydligt över genomsnittet för våra jordbruksprodukter. Det är självfallet att 1960 års jordbruksutredning ägnade stor uppmärksamhet åt sockerbetsodlingen. Härefter har genom 1966 års sockerutrednings arbete och genom remissyttrandena över utredningens betänkande konsekvenserna av en begränsning eller avveckling av den svenska sockernäringen ytterligare belysts.

Av det föreliggande materialet framgår att det svenska priset på sockerbetor och kostnaderna för sockertillverkningen ligger över den prisnivå som avses gälla inom EEC. Priset för socker vid fabrik i norra Frankrike synes bli ungefär 1 krona 16 öre per

kilo. Tillverkningspriset på socker ur svenska sockerbetor ligger på ca 1 krona 40 öre per kilo. I flera remissyttrandena över sockerutredningens betänkande hävdas att vad som i första hand bör ske är en anpassning av prisnivån för den svenska sockernäringen till den som avses gälla inom EEC.

Regeringen har i förra veckan gett sockerutredningen i uppdrag att efter överläggningar med företrädarna för sockerbolaget och betodlarna lägga fram förslag om det fortsatta stödet till sockernäringen. Vid utformningen av direktiven till utredningen har regeringen ansett att betodlarna och sockerbolaget i första hand bör ges en möjlighet att utan tidsutdräkt prismässigt anpassa sig så, att de kan konkurrera med sockernäringen inom EEC.

Går det inte för betodlarna och sockerbolaget att vid en odling av nuvarande omfattning anpassa sig till EEC:s prisnivå står enligt min mening ingen annan utväg till buds än att en strukturrationalisering måste ske av betodlingen och sockertillverkningen. I ett sådant läge skall sockerutredningen vid sina överväganden rörande det fortsatta stödet till sockernäringen utgå från att en strukturrationalisering bör ske inom en kort övergångstid. Därvid skall dock utredningen främst av beredskapsskäl söka att så vitt möjligt undvika att självförsörjningsgraden på socker går under en tredjedel av konsumtionen. Detta skulle ske om sockerbetsodlingen blev lägre än ungefär 20 000 hektar, vilket är hälften av nuvarande odling.

Omfattningen av sockerbetsodlingen i framtiden blir alltså beroende bl. a. av resultatet av utredningens överläggningar med företrädarna för sockernäringen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet herr Holmqvist för ett snabbt och som jag tolkat det positivt svar.

När jag den 23 november ställde denna interpellation var det att se som ett uttryck för den stora oro, som de av sockernäringen beroende människorna kände inför allt det negativa som både sagts och skrivits i denna fråga; detta kanske inte minst i belysning av det bottenläge som vissa världsmarknadspriser befinner sig i. Emellertid har regeringsbeslutet i förra fredagens konselj såväl som interpellationssvaret, tycker jag, ställt hela frågan på en mera konstruktiv linje. Jag hoppas verkligen att det skall finnas förutsättningar för utredningskommittén och de båda andra parterna att komma fram till en uppgörelse med siktet inställt på EEC-basis.

Även 1960 års jordbruksutredning var inne på den tankegången. Jag är också av den uppfattningen, att vårt beroende av EEC måste leda till att vi även i övrigt borde planera för ett närmande till denna marknad. Det gemensamma skandinaviska uppträdandet strävar väl också ditåt?

När statsrådet i interpellationssvaret nämner siffran 116 öre per kilo strösocker vid fabrik i norra Frankrike och 140 öre här hemma kan det tyckas, som om prisdifferensen på 20 à 25 öre är ganska avskräckande. Till detta pris på 116 öre måste vi emellertid lägga förpackningskostnader, kvalitetstillägg och frakter, vilket gör att vi endast får en prisklyfta på cirka 12 öre. Utredningen har även i sin sammanfattning kommit fram till alternativet 8 respektive 17 öre i skillnad i ett annat sammanhang. Kan vi alltså räkna med en prisspanning av 12 öre gör detta för den svenske konsumenten med en konsumtion av 41 kilo per år 4 kronor 92 öre om året, och detta vid full försörjningsgrad.

Jag är faktiskt övertygad om att när

Ang. den svenska sockerproduktionen

såväl sockerbolagets som odlarsidans rationaliseringsansträngningar ger sitt utslag, kommer vi helt säkert att kunna leverera ett prisbilligare socker. I interpellationen framhöll jag de svårigheter, som varit till finnas för att just rationalisera vår sockerbetsodling, men även de utsikter till förbättringar, som vi under det snart gångna året börjat att få praktisk erfarenhet utav. Detta är detaljer som statsrådet är underkunnig om och som jag därför egentligen inte alls behöver gå in på i detalj. Jag har ändå något velat vidröra detta.

Statsrådet har i svaret framhållit, att även flera remissinstanser varit inne på tankegången att avvakta EEC-utvecklingen såväl som det väntade internationella sockeravtalets innebörd och sålunda inte nu fatta avgöranden, som skulle kunna leda till en nedläggning av den svenska sockerproduktionen. De ekonomiska konsekvenserna härav skulle bli stora för exempelvis odlarna, som nu har och håller på att få en rationell maskinpark uppbyggd till ett värde av 40 à 50 miljoner kronor.

I detta sammanhang får jag påpeka, att lantbrukets maskinanskaffning är en mycket stor sysselsättningsfaktor hos vår inhemska industri. Jag skulle dock förmoda att den största kapitalförstörelsen vid en nedläggning drabbar fabrikssidan. Lantbruksnämnden i Malmöhus län angav i sitt enhälliga yttrande härom: »En nedläggning av sockertillverkningen skulle göra det nära nog omöjligt att starta igen vid ett eventuellt framtida behov.»

Här kommer den hotande livsmedelsbristen i världen in i bilden. Att det i debatten i olika tidskrifter av olika professorer och s. k. specialister eller experter har framhållits den stora vinst, vi skulle göra vid en nedläggning av vår sockerproduktion här och i stället lita till import från u-länderna, får enligt mitt förmenande säkerligen sitt rätta svar i Svenska fabriksarbetarförbundets remissyttrande. Man säger i detta:

Ang. den svenska sockerproduktionen

»I detta sammanhang kan förbundet inte underlåta att uttrycka sina betänkligheter mot spekulationer, som räknar med höjd levnadsstandard för svenska folket, åstadkommen genom att urusla löner betalas till arbetarna i andra länder som producerar de varor vi kan köpa till ett billigare pris. Med detta system är det de underbetalda arbetarna i främmande länder som till viss del betalar vår höga levnadsstandard.»

Detta är även enligt min uppfattning knappast värdigt en så kvalificerad nation som vår.

Jag tror också att lantarbetarförbundet har helt rätt i sina argument när det pekar på de berörda jordbrukens ökande säsongarbetslöshet vid ett borttagande av betodlingen. Enligt beräkningar gör den sysselsättningen cirka tre månader. I övrigt tycker jag inte, herr talman, att den svenska arbetsmarknadens allmänna uppenbara svårigheter att skaffa sysselsättning inbjuder statsmakterna till att framtvinga nedläggandet av arbetstillfällen och därmed följande friställning. Det har i varje fall i pressen synts uppgifter om att under den senaste tolv månadersperioden 17 000 personer har friställts.

Det sägs i regel att den friställda arbetskraften skall omskolas. Javisst, det är ju så vi gör. Men är inte en omskolning en påfrestning för den enskilde? Vi har i dag ett dubbelt så stort antal personer i omskolning som i fjol. Chefen för en av våra mest expanderande industrier bedömer det så, att den omskolade arbetskraften endast till 80 procent kommer att vara jämförbar med företagets arbetskraft i övrigt.

Nej, herr talman, situationen är på flera områden ganska oroande. Sett mot denna bakgrund vill jag än en gång framföra mitt tack till statsrådet Holmqvist för svaret på min interpellation. En konstruktiv och realistisk linje härvidlag innebär att statsrådet handlar i både konsumenters och producenters intresse.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Om herr Thorsten Larsson hade avstått från att slå fast i sitt inlägg vad som var skillnaden mellan EEC-priset och det svenska priset, hade jag inte haft anledning att ånyo begära ordet. Men jag tycker nog att han gjorde uttolkningar, som helt enkelt tvingar mig att gå vidare i denna debatt, även om jag ur alla synpunkter kanske skulle ha menat att det borde ha fått anstå och att vi kanske borde ha låtit förhandlarna fått ro kring frågan. Eftersom herr Thorsten Larsson tog upp ämnet, måste jag som sagt dock gå i svaromål på den punkten.

Först vill jag erinra om att diskussionerna om sockerbetsodlingen inte är något nytt och klåfingrigt tilltag av den nuvarande jordbruksministern. En debatt om sockernäringen har ju förts under många årtionden. Den debatten har också lett till att man på olika sätt har försökt att anpassa odlingen och tillverkningen så, att produktionen skall kunna representera en viss kompromiss mellan konsumentintresset och producentintresset.

Jag har i min hand en skrift, som kom ut år 1914 och som beskriver förhållandena från 1800-talet och fram till år 1914. Det sägs i denna skrift att den dominerande ställning, som betsockerindustrien, särskilt efter det att flera fabriker sammanslutit sig till Svenska sockerfabriksaktiebolaget år 1907, på sitt område har intagit, ävensom de mycket gynnsamma ekonomiska resultat som flera av fabrikerna under de senaste decennierna har lyckats utvinna, hos vissa kretsar i landet har väckt en avoghet mot industrien, en avoghet som vid 1913 års riksdag tog sig uttryck i en proposition från den dåvarande liberala regeringen med förslag om nedsättning av tullen per kilo för raffinad från 14 till 10 öre, för råsocker från 10 till 7 öre och för sirap från 10 till 5 öre, varvid man dock skulle medgiva fabrikerna i Östergöt-

land och Västergötland samt på Öland en beskattningslindring av 3 öre per kilo under åren 1914—1918.

Detta förslag, som motiverades med att en sådan nödvändighetsvara som socker borde göras billigare för allmänheten, men i mycket ringa mån fyllde denna uppgift, under det att densamma däremot hårdhänt rubbade industrien, väckte emellertid, särskilt i de betodlande landsdelarna, en stark opinion, som i någon mån lyckades mildra förslaget i riksdagen, så att tullen där nedsattes till 11 öre per kilo raffinad, till 8 öre per kilo råsocker och till 5 öre per kilo sirap. Jag nämner detta, men jag skulle också kunna välja exempel från debatter under 1920-, 1930- och 1940-talen, för att visa att det här ingalunda är vare sig en ny fråga eller en fråga, där man kan anse det vara opåkallat att ta upp en diskussion.

Det har skickats ut så mycket informationsmaterial kring sockerfrågan, kanske just därför att det existerar ett monopol på det området för ett bolag som, såvitt jag kan förstå, har ganska goda ekonomiska resurser — just tack vare sin monopolställning — att också utåt hävda sina intressen. Jag har sett de siffror som herr Larsson anförde, när han talade om skillnaden mellan priset inom EEC och det pris som man skulle räkna med här i Sverige. Jag vill bara hänvisa till vad jag sagt i mitt svar om det pris som gäller inom EEC. Som vi vet, är det i Frankrike 1 krona och 16 öre. Jag önskar att vi hade vetat mera. Tröskelpriiser o. s. v. är inte fastställda inom EEC, så tills vidare har vi egentligen ingen annan siffra att röra oss med.

Naturligtvis kan vi räkna på olika sätt. Frågan om förpackningar och sådant anser jag dock sakna intresse i sammanhanget. Vad vi diskuterar är ju hur stort gränsskyddet skall vara, d. v. s. vad man skall betala i avgift för det socker som kommer in. Nog skulle det vara behagligt, om konsu-

menterna hade haft olika kvaliteter att välja på i det avseendet.

De beräkningar herr Larsson nämnde är ett typiskt uttryck för sockerbolagets sätt att försöka mobilisera alla tänkbara skäl för att komma upp till ett mycket högt EEC-pris att göra jämförelser med. Bolaget säger dessutom, vilket kanske inte herr Larsson gjort i dag, att man sedan behöver tid på sig för att åstadkomma en rationalisering. De åtgärder man har talat så mycket om tycks nu efteråt inte ha givit någonting speciellt som grundval för diskussionen utan egentligen bara en möjlighet att ta ut framtida fördelar.

Tror någon att det kommer att bli en sådan utveckling i framtiden, att det bara är här i Sverige vi rationaliserar, förbättrar och går vidare? Självfallet kommer man att göra det också inom de stater som samverkar inom EEC. Därför tycker jag att det är alldeles fåfängt att sätta sig ned och räkna på vad vi kan åstadkomma i en oviss framtid. Vi bör ändå utgå ifrån att även andra länder har viss förmåga och möjlighet att pressa sina kostnader, och konkurrenssituationen bör således bedömas i dagsläget. Jag hoppas att man vid förhandlingarna skall diskutera dessa frågor mera realistiskt och med ett bättre resultat för konsumenternas vidkommande än det som kommer fram i den kalkyl som herr Larsson anfört.

Jag kan ta ett sådant exempel som en jämförelse mellan odlarpriset i Sverige och det som gäller inom EEC. Medan priset i Sverige är 11 kronor så är det i EEC 9: 50, d. v. s. 1 krona och 50 öre under det svenska priset. Man kan lämna därhän vilka andra möjligheter som kunde föreligga till jämförelser, men nog säger enbart detta exempel, att herr Larssons siffror inte kan tjäna som underlag för en bedömning i den här frågan.

Herr talman! Jag fann det nödvändigt att i anslutning till den aktuella diskussionen betona att detta ingalunda är någon ny fråga — den har fram-

Ang. den svenska sockerproduktionen

stått som viktig och angelägen under många år — och vidare har jag, som sagt, velat göra invändningar mot de siffror som herr Larsson har anfört.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Låt mig först säga att jag ingalunda velat på något sätt antyda en statsrådets speciella avoghet till sockerbetsodlingen. Debatten härvidlag är inte någon nyhet här i landet — skall vi gå till historien så har även jag forskat litet grand och har t. ex. här ett föredrag som Per Edvin Sköld höll år 1938, där han också tar upp den historiska bakgrunden. Jag skall gärna visa statsrådet den skriften; men jag förstår att även han har tillgång till uppgifter om den historiska bakgrunden. Diskussionen om sockerbetsodlingen är alltså ingalunda ny för vår tid, utan den har pågått under många år, såsom statsrådet sade.

Nu är det klart att man alltid kan debattera siffror och statistik, men jag utgick i detta fall från de siffror som statsrådet själv har anfört i sitt interpellationssvar, nämligen 1: 16 och 1: 40. Sedan har jag gjort mig underrättad om att priset 1: 16 gäller lös och oförpackad vara och dessutom en kvalitet, som knappast eller endast i mycket liten skala kan föras ut i marknaden; det gäller ett gult socker av s. k. tredje-gradskvalitet. Därför måste man nog till det priset lägga förpacknings- och kvalitetsförbättringskostnader etc., såsom jag anförde. Jag nämnde också, herr statsråd, att jag var något osäker på siffran, men låt oss ändå säga att det är en cirkasiffra som jag har kommit fram till; och det slutresultatet har jag velat nämna därför att jag tror att debatten i denna fråga gagnas bäst om vi hyllar måttligheten och försöker hålla oss på en realistisk nivå.

Jag instämmer helt och hållet med statsrådet när han säger, att vi naturligtvis inte kan räkna med att EEC-marknadsländerna inte rationaliserar.

Det är tvärtom alldeles givet att också dessa länder rationaliserar. Under den senaste tiden har dock hänt så pass mycket — t. ex. tillkomsten av det monogerma fröet — att det ger oss en rätt god förhoppning om att vi så småningom bör kunna konkurrera med EEC-länderna i prishänseende. Vår strävan har väl också varit att nå dithän.

Jag är medveten om att odlarpriset ligger vid 11 kronor. Statsrådet säger att EEC-priset är 9: 50. Jag har siffran 9: 80, men det kan ju vara en sådan där liten differens som beror på nuvarande något osäkra läge inom EEC.

Om vi gör våra ansträngningar på ömse håll — det finns säkerligen mycket som man på fabriksidan kan hjälpa till med, och vi på odlarsidan får väl också försöka göra vårt — är jag av den uppfattningen att det för det svenska folkhushållet i sin helhet bör kunna ge till resultat en god investering. I varje fall är det en klok åtgärd att inte nu spola i väg en sysselsättning och en näring som jag anser gagnar vårt folkhushåll till syvende og sidst.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning om anslag på tilläggsstat under budgetåret 1966/67.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen;

sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 3, med förslag till vissa författningsändringar och bemyndiganden avseende riksdagens personalorganisation, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 153, i anledning av väckta motioner om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt om inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m. jämte vissa lönegrupperingen berörande motioner; samt

nr 155, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämnings-skatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av motioner angående beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten;

nr 51, i anledning av motion om överförande i statlig ägo av privatägd krismateriellproduktion; samt

nr 52, i anledning av motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om

skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297), m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av väckt motion angående föreningsrätten m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

lagutskottens memorial nr 1, angående av lagutskotten antagen ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämnings-skatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om trafiksäkerhet, om ökad trafikundervisning, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar och om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.

Interpellation ang. tillämpningen av den nya jordförvärvslagen

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I dagarna torde föreliggande till avgörande ett jordförvärvsärendet avseende om ett uppländskt jordbruk — 33 hektar åker och 220 hektar skog — skall anses värt att på längre sikt bevaras eller om det skall slaktas. Samtliga Uppsala läns lantbruksnämnds jordbrukskunniga ledamöter — inklusive hushållningssällskapsdirektören, som är agronom — har uttalat sig för att gården skall förvärfvas av sökanden och därmed bevaras som självständig brukningsenhet. Några ledamöter utan jordbruksanknytning har emellertid reserverat sig och ärendet därför hänskjutits till lantbruksstyrelsen. Där har generaldirektören, överdirektören och föredragande byråagronom, förstärkt av en socialdemokratisk riksdagsman, avslagit förvärvsansökan. Men styrelsens praktiska jordbrukare har liksom sina uppländska kolleger funnit att brukningsenheten skall bestå och tillstyrkt bifall till förvärvsansökan.

Föredraganden i lantbruksnämnden har avsett att en kapitalplacerare av storformat — Uppsala universitet — skall få förvärva skogen, medan jorden i brist på aktuella spekulationer skall bli »rationaliseringsreserv». Huvudmotivet — vid sidan av universitetets manifesterade intresse — synes vara en viss kritik mot byggnadsbeståndet. Beträffande ekonomibyggnaderna torde gälla att de ungefär motsvarar uppländsk genomsnittsstandard. Beträffande bostaden föreligger ett upprustningsbehov som synes kunna tillgodoses med de resurser som ett sådant kombinerat jord- och skogsbruk erbjuder. Uppenbart är att om icke detta jordbruk kan bedömas värt att

bestå, förbättras och eventuellt kompletteras, då vilar dystra orosmoln över många uppländska jordbruk. — Synpunkten att den stora jordmagnaten Uppsala universitet erbjudit vissa kompensationer på annan ort väger i sambandet föga tungt — de avyttringarna skall en så stor jorduppköpare kunna kosta på sig ändå utan att äventyra sitt icke ringa innehav av jord och skog.

I anledning av sålunda aktuella fall ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta frågan:

Anser statsrådet att normerna för lantbruksstyrelsens beslut i av interpellationen berört ärende bör läggas till allmän grund för den nya jordförvärvslagens tillämpning i fråga om kombinerade jord- och skogsbruk i uppländska jordbruksbygder?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Hübinette* (h) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: »Vill Statsrådet medverka till att medel ställes till förfogande, såsom resebidrag, för anhöriga till värnpliktiga som under längre tid tvingas vara intagna på sjukvårdsinrättning på avlägset belägen garnisonsort?»

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.31.

In fidem

K.-G. Lindelöw